

У нумары:

3 любоўю да Беларусі

Святочны гала-канцэрт майстроў мастацтваў Казахстана адбыўся ў Вялікай зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі.

Стар. 3

Не адракацца ад свайго!

Чым парадуюць чытачоў і падпісчыкаў часопісы «Полымя», «Малодосць» ды «Нёман» у II паўгоддзі 2009 года?

Стар. 5

«Жаночае пісьмо» ў патрыярхальнай культуры

Погляд крытыка на творчасць неардынарнай пісьменніцы і журналісткі Алены Брава.

Стар. 7

Сагрэцца душой

Развагі галоўнага рэжысёра Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя М. Горкага Сяргея Кавальчыка пасля прэм'еры спектакля «Бег».

Стар. 10

«Адкрыццё» Льва Талстога ў беларускіх матэрыялах

У Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры ўпершыню прадстаўлены матэрыялы беларускай талставіаны.

Стар. 14

ІДЗЕ ПАПІСКА НА II ПАЎГОДДЗЕ 2009 г.

Для індыўідуальных падпісчыкаў:

1 месяц — 7760 руб.
Падпісны індэкс — 63856

Ведамасная падпіска:

1 месяц — 10060 руб.
Падпісны індэкс — 638562

Індыўідуальная льготная падпіска для настаўнікаў: на 1 месяц — 5200 руб. Падпісны індэкс — 63815

Льготная падпіска для ўстаноў культуры і адукацыі: 1 месяц — 7870 руб. Падпісны індэкс — 63880

Каб год для вас быў неблагім — падпішыцеся на «ЛіМ»!

Мастак. Эпоха. Беларусь...

«Гаўрыіл Вашчанка. Народжаны Палессем» (нататкі пра жыццё і творчасць) — чацвёртая кніга з серыі «Мастакі Беларусі», выпуск якой ажыццяўляе выдавецтва «Мастацкая літаратура». Прэзентацыя гэтай новай кнігі, якую напісала Наталля Шаранговіч, адбылася нядаўна ў канферэнц-зале Нацыянальнага мастацкага музея Беларусі.

Калегі з тэлебачання, скіраваўшы камеру на перапоўненую аўдыторыю, у якой далёка не ўсім шанцавала ўладкавацца на крэслах, звярнуліся да прысутных: «Калі ласка, падыміце рукі тыя, хто вучыўся ў Гаўрыіла Харытонавіча!». У адказ на просьбу — «лес» узятых рук. Дзіва што: не адно пакаленне беларускіх жывапісцаў-манументалістаў прайшло школу Гаўрыіла Вашчанкі. І многія туды да гэтага прыгожага шчырага чалавека як да Настаўніка-сябра, шануючы яго высокае прафесійнае майстэрства, педагогічны талент, магутную натуру, высакародную светлую душу, жыццёвы досвед і мудрыя парады, што дапамагаюць не толькі ў творчасці. І многім у той вечар хацелася выказаць павагу і захапленне мастаку, які мінулым летам годна «закругліў» свой васьмы дзесятак ды не спяшаецца падсумоўваць вынікі доўгіх гадоў творчасці, бо яна — працягваецца.

«Нам шанцавала быць сучаснікамі гэтага майстра, — гаварыў прысутны на імпрэзе першы намеснік міністра культуры Беларусі Уладзімір Рылатка. — Гаўрыіл Харытонавіч — мастак глыбокі, цікавы. Розны. Бываючы ў яго майстэрні, я штораз пераконваўся, што манументалізм Вашчанкі нараджае праніклівы вобраз, які ствараецца ў спэцыфічнай сутнасці людзей, апанаваных пэўнай падзеяй, сітуацыяй, станам. Гэта разумееш, калі бачыш яго чалавека на вайне; калі паглыбляешся ў тугу чарнобыльскіх матываў; калі падзяляеш яго бязмежную любоў і радаснае заміланне да малой радзімы. І нават у стрымана-распавядальных палотнах адчуеш неабаяльнасць і абаяльны дух іх стваральніка, яго самыя розныя перажыванні. Дзякуй Майстру за яго патрыятызм, грамадзянскасць. Дзякуй за тое, што яго вучні, якія нават не ўсе ўмясціліся ў залу, — колішняя моладзь 1960 — 90-х гадоў — зведалі на сабе ўплыў гэтага магутнага праніклівага таленту. І хацелася б, каб уплыў мастацтва Гаўрыіла Вашчанкі на грамадства быў бы такі ж плённы і ў далейшым».

«Гаўрыіл Харытонавіч не толькі стварыў у Беларусі дзяржаўным тэатральна-мастацкім інсты-

туце (цяпер Беларуская дзяржаўная акадэмія мастацтваў) кафедру манументальнага мастацтва. Ён адкрыў манументальна-дэкаратыўнае мастацтва для Беларусі, паспрыяў уздыму гэтага мастацтва ў нас на такі ўзровень, які лічыўся лепшым у СССР», — падкрэсліў народны мастак Беларусі, прафесар Васіль Шаранговіч, даўні сябра і калега Г. Вашчанкі.

Бралі слова і колішнія студэнты Г. Вашчанкі. Намеснік старшыні Беларускага саюза мастакоў Сяргей Цімохаў назваў героя вечарыны гонарам бела-

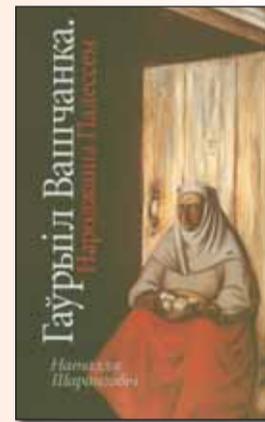
асоба гэтага мастака ў пэўным сэнсе паўплывала і на літаратуру: колькі гадоў таму Віктар Кармазаў апублікаваў аповесць, героем якой стаў Гаўрыіл Вашчанка. Даследчыца з жывым журналісцкім пярком Наталля Шаранговіч прысвяціла яму арыгінальную манаграфію, якая, паводле слоў дырэктара Нацыянальнага мастацкага музея Беларусі Уладзіміра Пракашова, стала сваё асаблівым працягам летапісу нашай культуры, што распаўсюдзіўся ў серыі «Мастакі Беларусі». А галоўны рэдактар выдавецтва «Мастацкая літаратура» пэтар Шніп

Кнігу «Гаўрыіл Вашчанка. Народжаны Палессем» аформіў мастак Кастусь Вашчанка, сын Майстра-жывапісца. Яе выпуск ажыццёлены пры фінансаванні Фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па падтрымцы культуры і мастацтва. Наклад гэтай выдавецкай навінкі — 1 тысяча экзэмпляраў.

рускай нацыі, выхад кнігі пра яго — святам. Старшыня секцыі манументальнага мастацтва БСМ Уладзімір Крываблочки падкрэсліў, што Майстар даваў кожнаму вучню развівацца ў індыўідуальным напрамку, а гэта — творчае шчасце, калі мастак мае сваё аблічча. Уладзімір Тоўсцік, цяперашні загадчык кафедры манументальнага мастацтва БДАМ, адзначыў у сваім настаўніку дапытлівасць і чуйнасць да новага, умённе гаварыць дакладна, стрымана, трапіна, што заўжды вымушала прыслухоўвацца да яго: ці не таму жывапісец-манументаліст адмысловым чынам паўплываў і на развіццё айчынай скульптуры, графікі ...

аздобіў прэзентацыю гэтай кніжнай навінкі ўласным вершаваным экспромтам у гонар Мастака.

Багата ілюстраваныя каларовымі рэпрадукцыямі панарамных пейзажаў і кранальных камерных націюрмортаў, выяў гістарычных святынь беларускай зямлі, выразных партрэтаў і сюжэтных-тэматычных палотнаў, манументальных карціна-аб'ягульненняў і вітражоў, а таксама фотаздымкамі розных гадоў, нататкі пра жыццё і творчасць Г. Вашчанкі атрымаліся жывымі, нязмушанымі, захопленымі. Напэўна, таму, што іх аўтар ведае героя свайго апоўнавады вельмі даўно. Мастакі Гаўрыіл Вашчанка і Васіль Шаранговіч — бліз-

На супервокладцы кнігі змешчана рэпрадукцыя жывапіснага палатна Г. Вашчанкі «Памяць». Партрэт сталай кабеты, што сядзіць на прызбе сваёй хаты ля прачыненых дзвярэй, пазалачоных сонечным святлом, Н. Шаранговіч параўноўвае з выявай Мадонны, традыцыйную беларускую намітку — з німбама... Сапраўды, святая мудрасць адчуваецца ў абліччы звычайнай сялянкі — старой Сынклеты, бабулі Гаўрыіла Харытонавіча па бацькавай лініі. У бабулі было дванаццаць дзяцей, усіх яна перажыла, памерла ў сто дзевятнаццаць гадоў. І да апошняга дня працавала.

кія сябры. Праўда, як прызналася Н. Шаранговіч, яна толькі ў свае студэнцкія гады пачала ўсведамляць маштаб асобы бацькавага сябра, і толькі цяпер змагла напоўніць спасцігнуць філасофскі сэнс твораў Гаўрыіла Харытонавіча і адчуць глыбіню яго таленту. І вось як патлумачыла яна мэту сваёй работы: «Можна было стварыць жыццёпіс, можна было пагаварыць пра самі творы, але хацелася паказаць асобу. Каб чытач, адчуўшы веліч асобы, зразумеў, што перад ім не манументальны класік, а жывы чалавек, для якога кожная новая карціна — як яшчэ адно адкрыццё свету Бацькаўшчыны, радавацца якому і перажываць за які ён не стамляецца».

Паказаны падчас імпрэзы даўні чорна-белы тэленарый пра Г. Вашчанку нагадаў, між іншым, што ў свой час да яго пачэсных айчынных тытулаў ды ўзнагарод, лаўрэцкіх дыпламаў шматлікіх выставак дадаліся унікальныя ганаровыя званні: «Чалавек года» (з уручэннем залатога медала) ад Біяграфічнага інстытута ЗША і «Чалавек XX стагоддзя» ад Міжнароднага біяграфічнага цэнтру ў Кембрыджы (Англія).

Святлана БЕРАСЦЕНЬ

На здымку: народны мастак Беларусі, лаўрат Дзяржаўнай прэміі краіны, прафесар Г. Вашчанка і аўтар кнігі — старшыня секцыі мастацтвазнаўства і крытыкі Беларускага саюза мастакоў, лаўрат спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Беларусі ў галіне культуры і мастацтва за 2008 год — Н. Шаранговіч.

Фота Яўгена Коктыша

Пункцірам

● Беларускі гурт "Без білета" запрошаны на фестываль "Еўропа культур", які пройдзе 4 і 5 ліпеня ў Парыжы. "Фестываль арганізаваны з тым, каб пазнаёміць французцаў з прадстаўнікамі розных жанраў мастацтва з розных краін, — гаворыць прадстаўнік арганізацыйнага камітэта фестывалю Мікаэль Томас. — У нас ёсць дамоўленасць аб супрацоўніцтве з вельмі папулярнай радыёстанцыяй NRJ і каналам MTV Europe, так што ўсе ўдзельнікі атрымаюць добрую падтрымку на ТБ і радыё. Што датычыць "Без білета", унікальнасць іх удзелу ў праекце заключаецца ў тым, што, у адрозненне ад іншых невядомых у Еўропе калектываў, выступленне гурта запланавана на фінальную частку фестывалю непасрэдна перад сусветнымі зоркамі Ayo і Asian Dub Foundation".

● З 22 па 24 мая ў Слуцкім краязнаўчым музеі было выстаўлена ўнікальнае Слуцкае Евангелле. Рукапіс быў зроблены слуцкім князем Юрыем Амелькавічам у 1581 годзе. Рэліквія знікла разам з крыжом Еўфрасінні Полацкай і іншымі каштоўнасцямі ў 1941 годзе. Адшукалася Евангелле некалькі гадоў таму. Адаў з настаяцеляў мінскіх храмаў здзейсніў адправу ў адной прыхаджанкі. Яна ў знак падзякі перадала бацьцюшку старадаўнюю кнігу, якая захоўвалася ў яе ўсё жыццё. Быў праведзены шэраг даследаванняў, і пацвердзілася, што жанчына перадала тое Евангелле, якое напісаў Юры Амелькавіч. Пасля каштоўнасць была перададзена митрапаліту Філарэту. Зараз прынята рашэнне факсімільна перавыдаць кнігу.

● Помнік Кастусю Каліноўскаму на Лукішскім пляцы ў Вільні захавецца. Пастанову з такім рашэннем прыняло Міністэрства культуры Літвы пасля адпаведнай заявы Таварыства беларускай культуры ў гэтай прыбалтыйскай краіне. Нагадаем, што з сямі праектаў рэстаўрацыі пляца толькі адзін прадугледжваў захаванне помніка.

● З 18 па 22 мая ў мінскім кінатэатры "Перамога" прайшоў фестываль амерыканскага дакументальнага кіно. У праграму ўключылі фільмы, якія закранаюць розныя тэмы — ад пытанняў абароны навакольнага асяроддзя да міжасобных адносін. Дэманстраваліся стужкі "Першыя крокі ў кіно", "Страчаныя ландшафты Амерыкі: высокатраўная прэрыя", "Праект Кашмір", "Аутизм: мюзікл", "Спадарожнікампанія", "Нота за нотаі: вытворчасць раяляў Steinway L1037".

● Чарговае штогодняе літаратурнае свята адбылося на малой радзіме Міхася Пазнякова ў вёсцы Глухі Быхаўскага раёна. На гэты раз яно было прысвечана Году роднай зямлі. У госці да вучняў, настаўнікаў мясцовай школы, а таксама жыхароў вёскі вядомы зямляк завітаў разам з праяікам, рэдактарам аддзела прозы часопіса "Нёман" Наталляй Касцючэнкай і паэтам, спеваком і выдаўцом Генадзем Турчаком. Дзесяці лепшым вучням школы Міхась Паўлавіч уручыў грашовыя імяныя прэміі і каштоўныя падарункі (гадзіннікі), а школе — два радыёмікрафоны і набор кніг, часопісаў, што стала ўжо добрай традыцыяй. Затым свята працягвалася каля бацькоўскай хаты пісьменніка ў суседняй вёсцы Заброддзе, дзе пад салаўіны пошчак гучалі вершы і песні на словы Міхася Пазнякова.

**Падрыхтавалі
Павел РАДЫНА,
Павел КУЗЬМІЧ**

Бачыць незвычайнае

Проста факт

Яго імя вядома не толькі ў Беларусі, але і далёка за яе межамі. Па ініцыятыве Міхаіла Калініна ў г. Мінску ў 2003, 2006, 2008 гадах праводзіліся Міжнародныя водныя форумы, ён прадстаўляў нашу краіну на Сусветных водных форумах у г. Мехіка (2006 г.) і ў г. Стамбуле (Сакавік, 2009 г.). М. Калінін з'яўляецца аўтарам і сааўтарам многіх кніг, прысвечаных водным рэсурсам розных рэгіёнаў Беларусі. Шмат яго выдатных фотаздымкаў можна сустрэць у такіх кнігах, як "Блакітны скарб Беларусі", "Туристическая энциклопедия Беларуси", "Курорты и здравницы Беларуси".

А нядаўна ў Белдзяржуніверсітэце праходзіла яго фотавыстаўка "Прырода Міншчыны", якая была прысвечана Году роднай зямлі. Сімвалічна і тое, што выстаўка праходзіла ў Міжнародны год фатаграфіі: менавіта 170 гадоў таму, у 1839 годзе, французскі вынаходнік Луі Дагер упершыню знайшоў спосаб атрымання фотаздымка.

Галоўнае месца ў таленавітых фотаработах Міхаіла Калініна займаюць краявіды азёр Мядзельшчыны, здымкі

На Беларусі не знойдзецца, напэўна, ніводнага куточка, дзе б не пабываў са сваім сябрам — фотаапаратам выдатны фотаамаатар, дырэктар Цэнтральнага НДІ комплекснага выкарыстання водных рэсурсаў, доктар тэхнічных навук Міхаіл Калінін.

блакітнай артэрыі г. Мінска, асобных куточкаў рэк Свіслачы, Гайны, Віліі, Страчы і іншых.

Цяпер у Віцебску і Гомелі праходзяць выстаўкі Міхаіла Калініна, прысвечаныя прыродзе гэтых рэгіёнаў. Летам фотавыявы прыроды Магілёўшчыны, Віцебшчыны, Гомельшчыны будуць прэзентавацца ў раённых цэнтрах, плануецца падрыхтаваць такі праект і для жыхароў Брэстчыны. А фотавыстаўка "Прырода Міншчыны" выправілася ў доўгую вандроўку па

Міншчыне: Барысаў, Слуцк, Нясвіж, Маладзечна...

Фотатворы неардынарнага чалавека, заўзятага фотаамаатара, вучонага Міхаіла Юр'евіча Калініна адчыняюць дзівосны свет прыроды нашай Бацькаўшчыны, дазваляюць у будзённым выяўляць незвычайнае. 24 чэрвеня Міхаілу Калініну спаўняецца 60 гадоў. Хочацца са старонак "ЛіМа" пажадаць яму добрабыту і новых творчых поспехаў!

**Лявон ЦЕЛЕШ
г. Дзяржынск**

Згода ў жыцці і творчасці

Якая найлепшая ўзнагарода для маці? Для спевака, аддаўшага лепшыя свае пачуцці і думкі слухачам? Для паэта, уклаўшага ў рыфмаваны радкі ўсю сваю душу? Напэўна, шчырая — з самага сэрца — любоў і пашана тых, на каго было скіравана жыццё, а яшчэ ўласнае падсумаванне зробленага і разуменне, што твае намаганні не былі марнымі.

Між іншым

Святлана Чапурына, паэтэса, спявачка і маці, атрымала ўсе гэтыя ўзнагароды. У Цэнтры творчасці дзяцей і моладзі "Ранак" Маскоўскага раёна Мінска адбыўся яе творчы вечар з нагоды выдання зборніка вершаў "З любоўю...". На імпрэзе сабраліся блізкія і родныя людзі, калегі па працы, прыхільнікі творчасці.

Святлана Цімафееўна разам з сынам Мікалаем зладзіла цудоўнае паэтычна-музычнае свята. Паэтэса піша пра тое, што хвалюе кожнага: пра каханне і радзіму, пра кветкі і збягаючыя гады, пра чалавечыя пачуцці.

У зборнік увайшла лірычная і песенная паэзія Святланы Цімафееўны. Некаторыя вершы госці чулі ўпершыню, а з некаторымі ўжо былі знаёмыя даўно. Святлана Чапурына штогод, пачынаючы з 2005-га, станавілася лаўрэатам Мінскага абласнога конкурсу аўтарскай творчасці і маладзёжнай эстраднай песні, і яе творы палюбіліся публіцы.

Дэкламаванне вершаў перамяжаецца з выступленямі сяброў і калег паэтэсы, якія казалі словы падзякі. Бо Святлана Цімафееўна вядома і як актывістка грамадскіх аб'яднанняў (напрыклад, яна намеснік старшыні клуба "У гасцях у бабуль"), і як дабрачынны чалавек у тандэме са сваім сынам яна не раз давала

канцэрты ў розных арганізацыях, сярод якіх раённае таварыства інвалідаў па зроку, раённы цэнтр сацыяльнай дапамогі насельніцтву ды іншыя.

Але, мабыць, самым хвалючым момантам імпрэзы стала выступленне сына Святланы Цімафееўны. Мікалай — верны спадарожнік, акампаніатар і аматар матчынай творчасці. А як цудоўна спявае ён маміныя песні! Калі яму прадаставілі слова, ён сказаў: "Дай Бог кожнаму такую маму! Вось мне ўжо 40 гадоў, а я ніколі не сказаў "маці" — толькі "мама", і не інакш. Гэта чалавек, з якім у мяне поўнае паразуменне і згода ва ўсім: і ў жыцці, і ў творчасці".

Наталля АРЛОЎСКАЯ

3 нагоды

Мікашэвіцкая гімназія імя Уладзіслава Нядзведскага, што ў Лунінецкім раёне, была заснавана 27 красавіка 1999 года. Праўда, імя пісьменніка, які ў першыя пасляваенныя гады выхоўваўся ў тутэйшым дзіцячым доме, а пасля нейкі час працаваў тут піянерважатым, з'явілася ў яе назве праз шэсць гадоў.

Кадрамі кінахронікі, якая наглядна засведчыла першыя самастойныя крокі гімназіі, і пачалася ў гарадскім Доме культуры святочная ўрачыстасць, прысвечаная яе першаму кругламу юбілею. 10-годдзе ўстановы прыйшлі і прыехалі адзначаць прадстаўнікі многіх

Першы юбілей

уладных структур горада, раёна і вобласці, былія выпускнікі, педагогі, і, безумоўна, сённяшнія настаўнікі, тэхнічны персанал, вучні і іх бацькі. Усіх прысутных шчыра вітаў назменны дырэктар гімназіі Сяргей Пятровіч Высоцкі.

Сярод запрошаных на юбілейную вечарыну была і прадстаўнічая дэлегацыя пісьменнікаў з Мінска: Эдуард Акулін, Анатоль Зэкаў, Сяргей Законнікаў, Аляксей Камоцкі і Міхась Скобла. Першыя два ўручылі гімназіі бібліятэчку кніг з аўтаграфамі іх аўтараў, адпаведна, ад Саюза беларускіх пісьменнікаў і Саюза пісь-

меннікаў Беларусі, а таксама вышэйшыя ўзнагароды сваіх грамадскіх арганізацый за шматгадовую плённую працу па прапагандзе нацыянальнай літаратуры. І гэта спраўды так, бо менавіта ў Мікашэвічах, як, бадай, ні ў адной навучальнай установе Беларусі з дапамогай начальніка рэдакцыйна-выдавецкай установы выдавецтва "Красіка-Прынт" Людмілы Несцяровіч ледзьве не штомесяц ладзяцца сустрэчы з беларускімі пісьменнікамі: толькі за апошнія два-тры гады яе наведалі Ніл Гілевіч, Генадзь Бураўкін, Вольга Іпатава, Ніна Мацяш, Эрнест

Імпрэзы

Падарожжа па роднай зямлі

"Зямля бацькоў нашых" — так называецца адна з краязнаўча-дакументальных кніг-эсэ вядомага беларускага пісьменніка Яраслава Пархута. Менавіта гэткую ж назву атрымала і літаратурна-музычная кампазіцыя, якую падрыхтавалі і правялі на хімічным факультэце супрацоўнікі аддзела гуманітарна-асветніцкай работы Фундаментальнай бібліятэкі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта.

Вядучыя — бібліятэкар Ірына Шкіронак і студэнты-другакурснікі Яраслаў Казаравец, Дзмітрый Алышук і Уладзімір Празаровіч — услед за Яраславам Пархутам зноў паклікалі ўсіх прысутных здзейсніць захапляючую вандроўку па Беларусі. Аповеды, складзеныя з цытат кнігі пісьменніка, які бы аживілі іх старонкі, вывелі на сённяшняе сцэну тых людзей, якіх некалі, падарожнічаючы пешшу, з кавенкай у руках, аўтар сустраў на сваім шляху. Гэта батанік з Белаежскай пушчы Людміла Дворак, гусяляр-хутаранец з вёскі Сакаўшчына з-пад Маладзечна Максім Такушэвіч, жыхар вёскі Бастынь Лунінецкага раёна, які 42 гады ў поўнай адзіноце пражыў у лясной глухамані, Іван Бушыла, галоўны ляснічы Браслаўскага лясгаса Пятро Сітнік.

Завочнае падарожжа па роднай Беларусі па маршруце, абзначаным у свой час Яраславам Пархутам, арганічна суправаджалі меладычныя песні на вершы лаўрэата Дзяржаўнай прэміі рэспублікі Уладзіміра Карызны. І гэта было невыпадкова, бо іх аўтар і сам у той дзень завітаў у госці да студэнтаў-хімікаў. Паэт замілаваўся распяваць пра родную вёску Закружка Мінскага раёна, пра тое, як пісаліся вершы, стаўшыя потым песнямі, і, безумоўна, чытаў уласныя творы.

А гэтая імпрэза сталася адным з шэрага праводзімых бібліятэкай мерапрыемстваў, прысвечаных аб'яўленаму ў Беларусі Году роднай зямлі.

Анатоль ЗЭКАЎ

На адной хвалі з дзецьмі

Вучні ліцвянскай школы прымаюць у сябе беларускага дзіцячага пісьменніка Уладзіміра Ліпскага. У аграгарадку Уздзенскага раёна ён прыхаў упершыню, хача да гэтага не раз бываў ва Уздзе.

Варта адзначыць, што ліцвянскія школьнікі і настаўнікі па-вясковаму цёпла сустралі пісьменніка і яго калегу, супрацоўніцу "Вясёлкі" Анастасію Радзівічэвіч.

Завяршылася гутарка ўручэннем школе дыплама "Вясёлкі" і сустрэчным запрашэннем наведаць рэдакцыю часопіса.

Алена ШУМІЛАВА

Ялугін, Уладзімір Ліпскі, Мікола Чарняўскі, Зіновій Прыгодзіч, Уладзімір Скарынкін, Леанід Дранько-Майсюк, Уладзімір Мароз і іншыя творцы. У гімназіі створаны музей Уладзіслава Нядзведскага, сярод вучняў праводзіцца штогадовы конкурс яго імя на лепшы літаратурны твор, у бібліятэчных фондах дзесяткі кніг з аўтаграфамі пісьменнікаў.

Шмат віншаванняў у гэтыя дні атрымала Мікашэвіцкая гімназія і па пошце. Асабліва ўражліва прагучала відазпрывітанне на добрай беларускай мове былога выпускніка ўстановы Мікалая Рыжалоўскага з далёкага Рыма, дзе ён навучаецца цяпер у мясцовым універсітэце.

Анатоль ПАТАПАЎ

Сувязі

З любоўю да Беларусі

Святочны гала-канцэрт майстроў мастацтваў Казахстана, прымеркаваны да Дзён культуры Рэспублікі Казахстан у нашай краіне, адбыўся ў Вялікай зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі.

ры бяруць удзел у такіх мерапрыемствах, як "Славянскі базар у Віцебску", Міжнародны тэатральны фестываль "Панарама", Мінскі міжнародны кінафестываль "Лістапад". А майстроў мастацтваў з Беларусі заўсёды запрашаюць на фестывалі, святочныя імпрэзы і іншыя конкурсы, якія праходзяць у Казахстане. Віце-міністр культуры і

інфармацыі Рэспублікі Казахстан А. Бурыбаеў падкрэсліў, што ў яго на радзіме добра ведаюць і шануюць творчасць Францыска Скарыны, Янкі Купалы, Якуба Коласа, іншых выбітных дзеячаў беларускай культуры, з любоўю і пашанай ставяцца да беларускіх сяброў.

У канцэрце ўдзельнічалі фальклорна-этнаграфічны ан-

самбль "Сазген сазы", дзяржаўны ансамбль класічнай музыкі "Камерата Казахстана", Трыо кабызистаў, Трыо дамбрыстаў ансамбля "Шат", оперныя спевакі, у выкананні якіх прагучалі народныя песні, папулярныя казахскія і беларускія мелодыі, творы сусветных класікаў і кампазітараў Казахстана. Яркая ўражанне зрабіла выступленне артыстаў балета. У фэе ладзілася фотавыстава, якая адлюстравала разнастайнае і шматбаковае жыццё сённяшняга Казахстана.

М.Р.

3-пад пяра

У сувязі з абвяшчэннем сёлета года Годам роднай зямлі, у галерэі "Ракурс" Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі адбылося ўрачыстае адкрыццё гісторыка-культурнага праекта "Скарбы роднага краю: Ашмяншчына". Мэта яго — папулярызацыя любові да радзімы, гісторыі роднага краю і, у прыватнасці, багатай гісторыі Ашмянаў.

Арганізатарамі мерапрыемства выступілі НББ, выдавецтва "Юніпак" сумесна з Ашмянскім райвыканкам і Інстытутам гісторыі НАН Беларусі.

Наведвальнікі могуць знаёміцца з выставачнай экспазіцыяй, на якой прадстаўлены гістарычныя матэрыялы, друкаваная прадукцыя, фотаработы, вырабы дэкаратыўна-прыкладной творчасці майстроў Ашмянскага раёна. У рамках праекта — персанальная выстаўка члена Беларускага саюза мастакоў С. Шэмета "О Родине — с любовью...". А Інстытут гісторыі НАН Беларусі аформіў выстаўку гістарычных артэфактаў. Выдавецтва ж "Юніпак" прэзентуе выстаўку друкаванай прадукцыі, прысвечанай Ашмянскаму раёну і яго гісторыі. Асаблівай увагі заслугоўвае перавыданне вядомай работы Крыштафа Даргаастайскага "Гиппиская, или Книга о коняи", здзейсненая пры ўдзеле супрацоўнікаў Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі.

Ідрак Мірзалі-задэ

Супрацоўнікі і аўтары часопіса "Новая Немига літаратурная" выдаўца сталі лаўрэатамі Расійскай літаратурнай прэміі імя А.П. Чэхава. Узнагарода з'яўляецца своеасаблівым падарункам да юбілею — сёлета выданне адзначае сваё дзесяцігоддзе. Дыпломы "за вялікі ўклад ва ўмацаванне духоўнага адзінства народаў Расіі і Беларусі" атрымалі галоўны рэдактар часопіса, паэт Анатоль Аўруцін, паэтэса Валянціна Паліканіна, празаікі Аляксандр Сакалоў і Анатоль Андрэеў. Расійская літаратурная прэмія імя А.П. Чэхава была заснаваная летас маскоўскай гарадской арганізацыяй Саюза пісьменнікаў Расіі, а таксама Саюзам пісьменнікаў-перакладчыкаў. Літаратары з Беларусі атрымліваюць узнагароду ўпершыню.

Саша ДОРСКАЯ

Пры канцы працы XIII Міжнароднай спецыялізаванай выставы "СМІ ў Беларусі", якая праходзіла ў НВЦ "БелЭКСПА", правялі фінальны розыгрыш рэкламнай гульні "СМІ ў Беларусі". Яе арганізатарам з'яўляецца вытворча-выдавецкае рэспубліканскае унітарнае прадапрыемства "Дом прэсы".

На працягу 4-х выставачных дзён праводзіліся розыгрышы цікавых падарункаў сярод удзельнікаў — цацак, ручак, маек, парасонікаў, гадзіннікаў. Удзельнікам рэкламнай гульні "СМІ ў Беларусі" мог стаць любы наведвальнік выставы "СМІ ў Беларусі", калі ён не з'яўляўся супрацоўнікам арганізатара ці членам яго сям'і, а таксама працаўніком арганізацыі, якая з'яўляецца экспанентам выставы. Для ўдзелу ў рэкламнай гульні неабходна было запоўніць купон удзельніка рэкламнай гульні, дзе ўказваліся асабістыя дадзеныя, адрас і месца працы чалавека.

Мэтай правядзення гульні з'яўляецца магчымасць прыцягнуць як мага больш людзей да выставы "СМІ ў Беларусі", а таксама для таго, каб наведвальнікі адчулі сябе часцінкай гэтага свята — непасрэдна паўдзельнічалі ў ім.

Ілона КУПРЭЙЧЫК

Вектар

Нядаўна ў Клецкі дзіцячы дом, шэфамі якога з'яўляецца Міністэрства інфармацыі Беларусі, наведаліся сталічныя пісьменнікі Мікалай Чарняўскі і Міхась Пазнякоў. Увогуле, літаратары тут частыя госці: прыязджаюць, знаёмяцца з побытам выхаванцаў, прывозяць у дарунак свае кнігі.

Так было і гэтым разам. У клубе (так дзеці называюць вялікую актывую залу) і адбылася сустрэча-дыялог з дзятвой. Міхась Пазнякоў распавёў пра выданні і дзейнасць рэдакцыйна-выдавецкай ус-

Шчыра, з адкрытай душой

тановы "Літаратура і Мастацтва", пра некаторыя цікавыя выпадкі са свайго маленства і дзяцінства.

Нядаўна ў РВУ "Літаратура і Мастацтва" выйшла новая кніга М. Пазнякова "У родным краі". З яе творца чытаў дзецім вершы, смяшынкі, загадкі і загадкі, а за правільныя адказы, а іх было шмат, уручаў прызы: календары, партрэты беларускіх пісьменнікаў, нумары часопіса "Неман".

У сваю чаргу Мікола Чарняўскі паведаміў, што недзе 59 год таму мог таксама апынуцца на іхнім месцы, патрапіць у дзіцячы дом, калі памерла яго маці. Мікалай Мікалаевіч таксама расказаў пра сваё дзяцінства, цяжкае пасляваеннае жыццё. Але ён добра вучыўся, самастойна, без прымусу рабіў урокі. А яшчэ, вельмі любіў прыроду. Асабліва загаў яму ў сэрца васілёк. Гэтай кветачцы М. Чарняўскі прысвядзіў верш пад назвай "Васілёк". Да гэтага ён пісаў і іншыя вершы, але гэты быў першы, які апублікавалі ў газеце "Піянер Беларусі" за 18 ліпеня 1958 года, калі яму было 15 год. Мікалай Чарняўскі паказаў дзецім гэты нумар газеты, які

захоўвае да гэтага часу.

Са сваёй новай кнігі "Сонечны кошак", што выйшла ў выдавецтве "Мастацкая літаратура", Мікалай Мікалаевіч чытаў дзятве казкі, вершы, прамаўляўнікі-забаўляльнікі, скорогаворкі, лічылкі, загадкі і загадкі.

Выхаванцы задалі пісьменнікам шмат пытанняў, прыкладам, для каго лягчэй пісаць: для дзяцей ці дарослых, і ўвогуле, ці падабаецца складаць вершы. М. Пазнякоў і М. Чарняўскі шчыра адказвалі на іх пытанні і заклікалі дзяцей слухацца настаўнікаў, добра вучыцца, паважаць родную мову і ганарыцца сваёй гісторыяй ды культурнымі набыткамі, а таксама — як мага больш чытаць. Бо кнігі — сапраўдныя сябры, яны заўсёды дапамогуць: і ведамі, і добрымі парадамі, і паляпшаць настрой. А пры канцы сустрэчы пісьменнікі падпісалі і перадалі ў дарунак бібліятэцы свае кнігі, а таксама збор кніг, які прывезлі для дзяцей з Мінска.

Віктар КАВАЛЁЎ

На здымку: М. Чарняўскі пагдас выступлення.

Фота аўтара

Абрыс

Трыццацігоддзе — здаецца, занадта невялікая дата для таго, каб гучна называцца юбілеем. Але пісьменніца Кацярына Хадасевіч-Лісава вырашыла адсвяткаваць яе важна, "па-даросламу", у Літаратурным музеі Максіма Багдановіча — з музыкой і вершамі, з прамовамі, віншаваннямі і кампліментарамі ад старэйшых калег па піры.

Творчая сустрэча

І гэта правільна, лічыць пісьменнік Міхась Пазнякоў: "Не трэба чакаць, пакуль літаратар пасталее, каб гаварыць яму віншавальныя словы, а лепш — з маладых гадоў дапамагаць, акрыляць, падтрымліваць. Мы хочам зрабіць гэта пастаяннай практыкай у нашым пісьменніцкім саюзе".

Кожны з выступаючых сыграў сваю ролю ў руху юбіляркі да літаратуры: Міхась Пазнякоў, напрыклад, даў Кацярыне рэкамендацыю для ўступлення ў Саюз пісьменнікаў Беларусі, а членскі білет арганізацыі літаратарка атрымала з рук паэта Анатоля Аўруціна, які на імпрэзе гаварыў пра надзвычайную жаночасць аўтаркі, што адчуваецца і ў яе вершах, і ў рамане, і нават у творах для дзяцей.

Крытык Алесь Марціновіч выступаў на вечарыне як аўтар прадмовы да новай кнігі Кацярыны Хадасевіч-Лісавай "Падарожжа ў чароўны лес".

Творчыя сустрэчы казачнікаў заўсёды расквечаныя кранальна-звонкімі дзіцячымі галасамі. Гэтым разам дзеці чыталі вершы юбіляркі, а юнакі з тэатра "Клас-Т" паказалі ўрывак з яе п'есы "Клумба". Дарэчы, абсалютна натуральна, што Кацярына піша для дзяцей, бо практычна ўвесь час знаходзіцца ў дзіцячым асяродку — выходзіць сына Стасіка і ўжо 11 гадоў настаўнічае ў ждановіцкай школе, сёлета яе першы выпуск. Акрамя таго, займаецца з маладымі паэткамі ў гуртку "Купалінка", яго стваральнік дзіцячы паэт Мікола Чарняўскі таксама прыйшоў павіншаваць Кацярыну.

Саша ДОРСКАЯ

«Трохперсце» ў Жабінцы

Прэзентацыі

У кінатэатры "Юбілейны" горада Жабінка на прэзентацыі зборніка выбранай паэзіі М. Рудкоўскага, М. Пракаповіча і А. Каско "Трохперсце", што выйшла ў РВУ "Літаратура і Мастацтва" ў 2008 годзе, сабралася даволі вялікая аўдыторыя. На сустрэчы выступілі аўтары зборніка Мікола Пракаповіч і Алесь Каско, а Міхась Рудкоўскага (1936 — 1991) чытачы пабачылі на экране — дзякуючы відэазапісу, падрыхтаванай Брэсцкім абласным тэлебачаннем, дзе калісьці паэт працаваў.

Багаты і паслядоўны сцэнарый вечарыны падрыхтавала загадчыца аддзела жабінкаўскага раённай бібліятэкі Ірына Ганчар. Шчырыя словы пра кожнага з аўтараў "Трох-

выкананні ўдзельніцы эстраднай студыі "Алегра-Нова" пры дзіцячай школе мастацтваў Кацярыны Батуля. Нарэшце, са сваімі творамі пазнаёмілі прысутных юныя паэты Настасся Сідорка і Кацярына Ключка.

Асноўным акцэнтам імпрэзы, вядома ж, сталі выступленні аўтараў зборніка, якія чыталі вершы, адказвалі на пытанні. Размова з імі працягвалася ў фэе кінатэатра, дзе была наладжана кніжная выстава.

Аляксей ГАНЧУК

На здымку: паэт Мікола Пракаповіч сярод аматараў паэзіі.

Фота аўтара

65-годдзю Вялікай Перамогі прысвячаецца

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі аб'явіла літаратурны конкурс сярод юных аўтараў на лепшы твор, прысвечаны 65-годдзю Вялікай Перамогі. Конкурс праводзіцца сумесна з Камітэтам па адукацыі Мінгарвыканкама і гарадскім аддзяленнем БРСМ. Узроставыя катэгорыі ўдзельнікаў конкурсу: а) 14 — 18 гадоў; б) 19 — 25 гадоў.

Канкурсантам прапанаваны наступныя тэмы:

- 9 Мая — Дзень нашай Славы і Мужнасці; Горад-герой Мінск;
 - Раззіма мая дарагая;
 - Імя Героя носіць вуліца;
 - Слава табе, Беларусь!;
 - вольная тэма ваенна-патрыятычнага зместу.
- Да разгляду прымаюцца творы на беларускай або рускай мовах (вершы, абразкі, замалёўкі, апавяданні, нарысы), створаныя самастойна, арыгінальныя па змесце.

Работы, набраныя на камп'ютэры, дасылаюцца ўстановамі або асабіста ўдзельнікам конкурсу на адрас: 220034, Мінск, вул. Фрунзе, 5, пакой 308. Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі (з указаннем прозвішча, імя, імя па бацьку, даты нараджэння, месца вучобы аб працы, адраса, тэлефонаў).

Журы ў складзе вядомых пісьменнікаў вызначыць лаўрэатаў і пераможцаў па розных намінацыях.

Падвядзенне вынікаў конкурсу адбудзецца на вялікім літаратурным свяце ў Доме літаратара ў красавіку 2010 г.

Лаўрэаты і пераможцы конкурсу атрымваюць дыпломы Саюза пісьменнікаў Беларусі і падарункі. Лепшыя творы будуць прапанаваны да друку.

Тэлефоны для даведак: 335-28-18
335-28-19
335-28-20

Конкурс праводзіцца да 25 сакавіка 2010 г.

Галоўны прадмет — «Жыццёвыя каштоўнасці»

Дырэктар Лідскай дзіцячай музычнай школы Аляксандр Масель — чалавек жыццярадасны, у сваю працу ўлюбёны. "Экскурсія" па школе ў яго суправаджэнні часам нагадвала каментары да прагляду сямейнага альбома — настолькі цёпла, шчыра і ўсхвалявана распавядаў дырэктар пра кожнага выкладчыка, вучня, музычны інструмент... І гэта пры тым, што кіруе ўстановай А. Масель толькі шосты год.

Школа знаходзіцца цяпер у будынку былога гаркама партыі. Цікавая дэталі: з кабінета першага сакратара ўдалося зрабіць тры вучэбныя аўдыторыі. "На старонках сталічнай прэсы асвятляюцца ў асноўным мерапрыемствы, што адбываюцца на вялікіх сцэнах з удзелам вядомых, знакамітых артыстаў. А вось пра тых устаноў, дзе закладаецца грунт, з чаго пачынаецца творчая кар'ера, часта забываюцца", — адзначае Аляксандр Генрыхавіч. А між тым лідчанам ёсць чым ганарыцца: у 2003 годзе школа адзначыла свой 50-гадовы юбілей, за плячыма — больш як 4 тысячы выпускнікоў, сярод якіх, дарэчы, і дырэктар Гродзенскай філармоніі. Больш як 650 выпускнікоў працягнулі прафесійную адукацыю і сталі артыстамі вядучых музычных калектываў нашай краіны, а таксама блізкага і далёкага замежжа. Шмат хто з іх — выкладчыкі вышэйшых і сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў. 11 вучняў з'яўляюцца стypендыятамі спецыяльнага фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па падтрымцы таленавітай моладзі. У 2006 годзе Лідская дзіцячая музычная школа была прызнана лепшай школай года. Гонар школы і хор "Камертон" — адзін з самых адметных хароў вобласці, двойчы лаўрэат абласнога конкурсу. "Нягледзячы на тое, што школа адчувае пэўную канкурэнцыю — у горадзе 17 сярэдніх навучальных устаноў, пры кожнай ёсць гурткі, факультатывы, спецыялізаваныя класы, адна з іх — з харавым ухілам, — бацькі тым не менш з ахвотай аддаюць сваіх дзяцей менавіта ў нашу школу, яна ўжо мае сваё імя".

Ва ўстанове ажыццяўляецца не толькі актыўная навучальная дзейнасць. Ужо з пачатку гэтага года вучні і настаўнікі зладзілі больш як 10 канцэртаў, вядзецца актыўны творчы абмен са школамі іншых раёнаў.

"Самае галоўнае — гэта не толькі развіваць эстэтычны густ, але і проста навучыць сумленна працаваць, таму што вучоба ў музычнай школе патрабуе ад чалавека настойлівасці, цягліцкасці і бяспэканай працы над сабой", — перакананы Аляксандр Масель. А свой найактыўнейшы клопат пра дабрабыт школы, сучаснае абсталяванне, новыя, сучасныя інструменты тлумачыць так: "Дзеці павінны ісці да нас з асалодай, а не з цяжкім пачуццём абавязку. Ім павінна быць прыемна ўзяць у рукі інструмент, прыемна граць на ім". Аляксандр Генрыхавіч лічыць абавязкам усіх выкладчыкаў вучыць не толькі музыцы, але найперш — жыццёвыя каштоўнасці, уменню правільна расставіць жыццёвыя прыярытэты.

У музей — па блаславенне зямлі роднай

Лідскі гісторыка-мастацкі музей амаль дзесяць гадоў не працаваў. Гэта было звязана з яго пераездам у іншы будынак і наступным рамонтам. Яшчэ не мінула і года, як установа зноў адчыніла дзверы для наведвальнікаў. Не ўсе задумы, праўда, пакуль удалося рэалізаваць. Але ўжо і цяпер, калі ходзіш па музеі, адчуванне такое, быццам ідзеш па калідорах княжацкага палаца. А 24 красавіка ўстанова адзначыла свой пяцідзясяцігадовы юбілей.

Багацце Лідчыны — людзі

"Галоўнае багацце Лідчыны — яе людзі" — такая фраза змешчана ў адным з буклетаў пра гэты рэгіён. Калі пачынаеш знаёміцца з лідчанамі, то адразу пераконваешся ў слушнасці выказвання. Такія людзі сапраўды — на вагу золата. Не ведаю, як у іншых сферах, але вось у культурнай галіне Лідчыны працуюць энтузіясты, неаб'якавыя да сваёй справы. Кіруе іх працай начальнік аддзела культуры райвыканкама Уладзімір Самсонаў, энергічны і творчы чалавек. Жыццё раёна настолькі багатае, што пазнаёміцца з ім за тры тры дні, якія мы правялі ў гэтым кутку Гродзеншчыны, проста немагчыма. Але наведваць некаторыя "аб'екты культуры" ўдалося.

Адна з першых адчыненых пастаянных экспазіцыяў у новым будынку — "Прырода Лідчыны". Тут можна праводзіць асобныя ўрокі для школьнікаў. Увогуле, у музеі праводзяцца педагагічныя заняткі. Адна з тэм такіх заняткаў — "Як жылі нашы продкі ў мінулым".

Працуе таксама надзвычай цікавая выстава "Час і лёс". Гэта гадзіннікі і гісторыі жыццяў іх уладальнікаў. Як вызначыць час, праз які згатуецца хлеб? І прыдумалі лідчане вось што. Цеста сажалі ў печ, гаспадыня налівала ў шклянку халодную ваду, у якую кляла невялікі скатаны шарык з цеста. Шклянку ставіла каля печы, і як толькі цеста ў ім усплывала, гэта азначала, што хлеб гатовы. Такім "гадзіннікам" карысталіся яшчэ ў 1950-х.

"Плошча музея каля 2000 кв. м, — кажа дырэктар установы Ганна Драб. — Таму вырашылі, каб у нас працавалі гурткі па прыкладным мастацтве. Але сваіх спецыялістаў для такіх заняткаў не маем. І тут мы пачалі актыўна супрацоўнічаць з Домам рамёстваў, які працуе ў нашым раёне. Цікава, што на заняткі прыходзяць не дзеці, а дарослыя людзі".

Скульптар Рышард Груша ў 2001 годзе падараваў музею скульптуру з дрэва — да старца прытулены жанчына з хлопчыкам. І сёння маладыя пасля ЗАГСа прыходзяць да гэтых фігур, каб атрымаць блаславенне ад зямлі Лідскай.

У будынку музея раней размяшчалася карцінная галерэя. Яна і сёння працуе. Нядаўна тут прэзентавалася выстава карцін Мікалая і Святаслава Рэрыхай "Запаветная краіна". Ёсць задума стварыць і асобную залу сучаснага мастацтва краю, амаль падрыхтавана і экспазіцыя. А пакуль у зале праходзіць выстава адной карціны. Гэта "Ліда дарэвалюцыйная" мастака Мірынкова. На палатне адлюстравана вуліца Савецкая, колішняя Віленская. У гэтай зале наведвальнікі могуць паглядзець, падумаць, абмеркаваць убачанае. А затым супрацоўнікі музея прапануюць прайсціся з экскурсіяй на саму вуліцу Савецкую-Віленскую.

Ніхто не застаецца без увагі

У лідскім Палацы культуры — 21 творчы калектыв, 12 з іх маюць званне ўзорнага і народнага. "Плёмным для нашых калектываў і гурткоў быў мінулы год. Мы атрымалі 26 узнагарод рознай вартасці на абласных і рэспубліканскіх конкурсах", — знаёміць нас з дасягненнямі лідчан дырэктар Палаца культуры Ірына Тур. Акрамя творчых калектываў на базе ўстановы працуюць і аматарскія гурткі. Варта адзначыць аб'яднанне для дзяцей з абмежаванымі магчымасцямі "Срабрысты прыменчык". Дзяцей не пакінулі сам-насам са сваімі праблемамі. Тут ім дапамагаюць зразумець, што яны не лішня на зямлі, што яны могуць нароўні з іншымі спяваць, танцаваць, ствараць мастацкія творы. Не пакідаюць без увагі і людзей старэйшага ўзросту. Па нядзельных праводзяцца танцавальныя вечары "Каму за..." Пагадзіцеся, на пенсіі таксама хочацца патанчыць.

З гонарам Ірына Эдуардаўна распавядае і пра тэатралізаваныя прадстаўленні, якія рыхтуюцца да розных свят — Новага года, 8 сакавіка, развітання з Букваром... Атрымліваюцца міні-мюзіклы, з якімі можна было б і сталічную публіку забаўляць. "На базе нашай палаца праходзяць не толькі раённыя мерапрыемствы, але і абласныя фестывалі, — працягвае Ірына Тур. — Гэта фестываль народнай музыкі "Зайграйце, музыкі", Лідскія тэатральныя сустрэчы" — з удзелам народных і ўзорных тэатраў".

Што самае масавае з мерапрыемстваў? Безумоўна, святы на адкрытых пляцоўках. Шмат людзей прымае ўдзел у святкаванні Дня святага Валянціна. На некаторыя мерапрыемствы прыходзяць цэлымі сем'ямі, а таму калектыву Палаца культуры імкнецца падрыхтаваць не толькі танцавальную, але і конкурсную праграму.

У Ліду даволі часта з канцэртамі прывязджаюць айчыныя эстрадныя выканаўцы. Бываюць тут і расійскія зоркі. Ліда стала адзіным горадам у Беларусі, куды двойчы прывязджаў танцавальны калектыв "Todes"

Алы Духавай. У маі з канцэртамі у межах беларускага тура прывязджаў гурт "Ляпис Трубецкой" — калектыв, створаны нашымі суайчыннікамі, які ўжо даўно атрымаў вядомасць і прызнанне ў Расіі і ва Украіне. Зразумела, што ў Лідзе каманда выступіць менавіта ў Палацы культуры. Арганізаваць такія канцэрты дапамагае філармонія.

Эстэтычнымі сцэжкамі...

Бібліятэка № 4 горада Ліды, створаная ў 1984 годзе, мае эстэтычную скіраванасць і шчыльна супрацоўнічае з музычным вучылішчам. Навучэнцы менавіта гэтай установы прымаюць актыўны ўдзел у арганізацыі тут мерапрыемстваў, святаў, вечарын класічнай музыкі. Яны часта з'яўляюцца і вядучымі, і аўтарамі сцэнарыяў, за што ім удзячныя і бібліятэкары, і тыя чытачы, якія прыходзяць сюды не толькі па кнігі, але і па станоўчыя эмоцыі, добрыя ўражанні. Навучэнцы граюць на музычных інструментах, выконваюць свае ўласныя песні — усе мерапрыемствы суправаджаюцца жывой музыкай. Штогод у бібліятэцы ладзяцца творчыя вечары, прысвечаныя памяці Уладзіміра Высоцкага. "Гэта адзін з улюбёных аўтараў моладзі, яго творчасць заўсёды выклікае цікавасць, — адзначае загадчыца філіяла Наталля Стужынская. — Не застаюцца без увагі і традыцыйныя святы — Дзень Перамогі, 8 сакавіка. Для малодшых наведвальнікаў распрацоўваюцца спецыяльныя праграмы "Маленькія музыканты" альбо "Вялікія музыкі ў дзіцінстве", у межах якіх распавядаецца пра першыя творчыя крокі сусветна вядомых кампазітараў".

Аднак задача бібліятэкі не абмяжоўваецца музычным і мастацкім выхаваннем. Попытам карыстаецца літаратура самага рознага плана. "Інтэрнет у нас збраў школьнікаў, — гаворыць Наталля Пятроўна. — Не сакрэт, што цяпер яны чытаюць менш, у асноўным творы школьнай праграмы. Аднак затое людзі сярэдняга ўзросту і пенсіянеры пачалі чытаць больш актыўна. Яны сталі ісці ад бяспэканых серыялаў і пачынаюць цягнуцца да сур'ёзнай мастацкай літаратуры — перачытваюць класіку, творы пра вайну". Аднак і так званы "Камерцыйны фонд" выкарыстоўваецца вельмі інтэнсіўна. "Мае свайго чытача і сучасная беларуская літаратура, кола гэтае не такое шырокае, як хацелася б, але тым не менш", — аптымістычна дадае загадчыца бібліятэкі.

Жанна КАПУСТА,
Сяргей МАКАРЭВІЧ
На здымку: замак Гедыміна.
Фота Сяргея Макарэвіча

Душа калектыву

Просты і прыгожы шлях у Любоў Васільеўна Ракава! Народзілася ў вёсцы Сушча Слабодка Чавускага раёна Магілёўскай вобласці ў сялянскай сям'і. Закончыла сярэднюю школу, потым Магілёўскі педагагічны інстытут. З 1968 года свой лёс Любоў Ракава звязала з Нацыянальнай акадэміяй навук, дзе спачатку працавала сакратаром-машыністкай у Лабараторыі геахімічных праблем, а праз два гады перайшла ў Інстытут мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору. Тут жа паспяхова абараніла кандыдацкую дысертацыю "Быт і культура працоўнай моладзі горада (па матэрыялах этнасацыялагічных даследаванняў)" па спецыяльнасці этнаграфія. Тут жа працуе і сёння.

Любоў Васільеўна Ракава — аўтар больш як 80 навуковых прац, у тым ліку шэрага манаграфій. Як адзін з сааўтараў пятага і шостага тамоў дзесяцітомнага выдання "Беларусы" яна стала лаўрэатам прэміі "За духоўнае адраджэнне" (2008). У 2007 годзе атрымала прэмію НАН Беларусі за манаграфію "Мужчынскі касцюм на Беларусі". Гэта праца таксама ўзнагароджана дыпламам трэцяй ступені Міжнароднага конкурсу "Мастацтва кнігі" краін-удзельніц СНД (Масква, 2007). Серыі "Мужчынскі касцюм на Беларусі" і "Жаночы касцюм на Беларусі" прысвоены "Залаты фаліант" і выдадзены дыплом пераможцы Нацыянальнага конкурсу "Мастацтва кнігі-2008" у намінацыі "Лепшае навуковае выданне".

Значны ўклад унесла Л. Ракава ў вывучэнне традыцыйнай беларускай сям'і, паказу яе эвалюцыі на працягу XIX—XX стст. Раздзел "Традыцыйнае выхаванне", які напісаны Л. Ракавай для пятага тома 10-томнага выдання "Беларусы", і манаграфія "Традыцыйнае сямейнае выхаванне ў беларускай вёсцы" прысвечаны аналізу народнапедагагічнай спадчыны беларускай сям'і. Грунтоўна даследаваны і сродкі сямейнага выхавання, паказана вялікая роля ў традыцыйным выхаванні роднай мовы, фальклору.

А ў манаграфіі "Гісторыя на градках: агародніцтва на Беларусі" ўпершыню ў беларускай этналогіі разглядаецца адзін са старажытных заняткаў беларусаў — агародніцтва.

Штогод Любоў Васільеўна прымае актыўны ўдзел у рабоце этнаграфічных экспедыцый. За гады працы яна аб'ездзіла амаль усю тэрыторыю Беларусі, сабрала багацейшыя палявы этнаграфічны матэрыял па многіх частках традыцыйнай беларускай культуры, які паслужыў падмуркам для многіх грунтоўных навуковых прац, напісаных даследчыцай.

На працягу апошніх некалькіх гадоў Любоў Васільеўна ўзначальвае прафсаюзную арганізацыю інстытута. Ва ўсіх мерапрыемствах, якія ладзяцца па прафсаюзнай лініі, яна прымае самы непасрэдны ўдзел, і таму яны атрымліваюцца заўсёды цікавымі, карыснымі і вынікавымі.

Свой юбілей Любоў Ракава сустракае ў росквіце творчага таленту, поўнай цікавых ідэй і задум. Наперадзе абарона доктарскай дысертацыі, напісанне новых і цікавых навуковых прац.

Тадэвуш НАВАГРОДСКІ

«Польмя»

«Валошкі на мяжы» пад «Цяплом маладзіка»

Пачатак другой паловы 2009 года пазначаны значнальнай датай у жыцці нашага народа: 3 ліпеня Беларусь будзе адзначаць 65-ю гадавіну з дня вызвалення ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. З гэтай нагоды рэдакцыя часопіса «Польмя» сумесна з Інстытутам гісторыі НАН Беларусі правяла «круглы стол» на тэму «Вайна. Народ. Перамога», матэрыялы якога прапануюцца ўвазе чытачоў у ліпеньскім нумары. Тут жа будзе надрукавана і дакументальная аповесць Юліяна Высоцкага «Таварыш Ганс» пра лёс нямецкага салдата-антыфашыста, які перайшоў на бок партызан і самааддана змагаўся разам з імі з акупантамі зямлі беларускай.

У рэдакцыйным прайзачным партфелі як творы вядомых пісьменнікаў, так і тых, чые імёны сталым чытачам часопіса будуць прадстаўлены ўпершыню. Сярод іх — Уладзімір Гаўрыловіч. Яго раман «Цяпло маладзіка» — пра дзень сённяшні і мінулы. А дзеянне твора пачынаецца з таго, што ў палескую вёску Пралескі на Каляды прывезлі гуманітарную дапамогу з Германіі, пра што сельсавецкія работнікі абвясцілі мясцовым жыхарам. Аднак знайшліся вясцоўцы, якія адмовіліся ад яе. У рамане паралельна развіваюцца і іншыя сюжэтныя лініі.

А вось у рамане Уладзіміра Гніламёдава «Валошкі на мяжы» прасочваецца далейшы лёс герояў яго папярэдніх раманаў «Усход» і «Вяртанне», якія раней пабачылі свет на старонках «Польмя». Дзеянне, якое разгортваецца на ўсходніх «крэсах», уцягвае ў свой вір жыхароў берасцейскай вёскі Прускі, вымушае іх прыстасоўвацца да рэальнага жыцця, многае ў ім пераасэнсоўвае па-новаму. У рамане драматычнае перакрываюцца з камічным, і ўсё стварае панарамную карціну тагачаснага жыцця, у якім героі рамана кахаюць і здраджваюць, ненавідзяць і змагаюцца, часам не ўсведамляючы, што іх чакае наперадзе.

Андрэй Федарэнка ў другой частцы рамана-эсэ «Мяжа» (першая была апублікавана ў № 4 за 2009 год) працягвае разважаць над сэнсам жыцця, сутнасцю літаратурнай творчасці. Ён то вяртаецца ў маленства, праведзенае ў палескай вёсцы Бярозаўка на Мазыршчыне і пра якое ў пісьменніка самыя светлыя ўспаміны, то згадвае сустрэчы ў сталіцы, куды перабраўся на сталае жыхарства пазней.

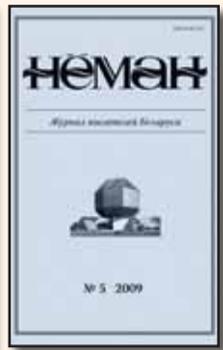
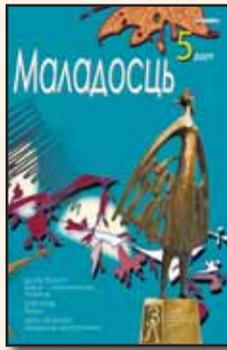
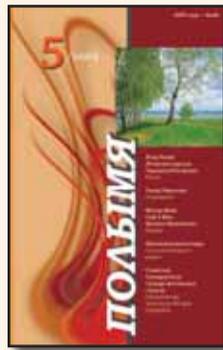
Будуць надрукаваны таксама аповесць Анатоля Бароўскага «Замалі мой грэх», сатырычная меладрама Георгія Марчука «Майская прыгажуня», апавяданні Галіны Атрошчанкі, Валерыя Гапеева, Таццяны Гарэлікавай, Алега Ждана, Алеся Масарэнка, Уладзіміра Сцяпана, Івана Стадолніка, Ніны Рыбік, лірычныя мініяцюры з вядомых чытачам цыклаў Леаніда Галубовіча «Зацемякі з левай кішэні» і Казіміра Камейшы «Піаміж кубкам і вуснамі», творы іншых празаікаў. Часопіс змяшчае таксама і невядомыя дагэтуль апавяданні народнага пісьменніка Беларусі Івана Шамякіна.

Паэты, чые творы будуць змешчаны ў «Польмя», працягваюць лепшыя традыцыі айчынных паэзіяў. Сярод іх лаўрэаты Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь В. Лукша, Г. Пашкоў, лаўрэаты Літаратурнай прэміі імя Аркадзя Куляшова В. Макаравіч, М. Малаўка, М. Дукса, вядомыя паэты А. Салтук, Я. Мікалашэўскі, В. Гардзей, У. Мароз, В. Ярац, М. Шабоўіч, М. Башлакоў, У. Марук, М. Чарняўскі, В. Шніп, цікавыя маладзкія лірыкі В. Кустава, Р. Малахоўскі, П. Баравосаў. Чытачы пазнаёміцца з сучаснай сербскай паэзіяй у перакладзе І. Чароты, а таксама з выбранымі старонкамі сусветнай паэзіі.

Чытачы «Польмя» пазнаёміцца таксама з шэрагам матэрыялаў, якія асвятляюць сучасны літаратурны працэс. Сярод іх артыкул

Не адракацца ад свайго!

Што прапануюць часопісы «Польмя», «Маладосць» і «Нёман» сваім падпісчыкам ды чытачам у II паўгоддзі 2009 года?

Ірыны Шаўляковай «Правілы адасаблення», Валянціны Локун «Проза Уладзіміра Дамашэвіча», Уладзіміра Гніламёдава «Вольга Русілка і паэты яе пакалення» і інш.

«Польмя» не пакідае па-за ўвагай і гісторыю беларускай літаратуры. Тут у першую чаргу варта назваць артыкул Івана Саверчанкі «Хаджэнне ігумена Данііла ў Святуго Зямлю» — гэта жыццёпіс першага нашага зямляка, які ажыццявіў падарожжа за дабрадэльным агнём.

Будуць надрукаваны і артыкулы Міколы Мікуліча, Марыны Запартыкі, Васіля Шура, Уладзіміра Содала.

Два эсэ Віктара Гардзевы прысвечаны В. Гаўрусеву, І. Федзюковічу. Алеся Жук прапануе свае ўспаміны пра Максіма Танка, Алеся Марціновіча — пра Івана Чыгрынава.

Выклікае чытацкую цікавасць і рубрыка «Наш край». У ёй выйдзе матэрыялы вядомых беларускіх краязнаўцаў, прысвечаныя розным мясцінам — Берасцейшчыне, Лагойшчыне, Маладзечна. Будуць апублікаваны артыкулы А. Хазяніна, В. Несцяровіча, У. Ліпскага ды многіх іншых.

Мікола МЯТАЛЦКІ,
галоўны рэдактар часопіса «Польмя»

«Маладосць»

Трынаццаты падзвіг Геракла

Нядаўна ў рэдакцыю «Маладосці» завітаў наш цудоўны пісьменнік Пятро Васючэнка, кніжкі якога не залежваюцца на паліцах у кнігарнях, а ў бібліятэках карыстаюцца чытацкім попытам, імі захапляюцца, асабліва падлеткі, як, дарчы, і спекакамі паводле ягоных п'ес. А прыйшоў ён да нас, каб прапанаваць да друку свой новы твор «Дванаццаць падзвігаў Геракла», які з'явіцца на старонках часопіса ў другім паўгоддзі сёлетняга года. Твор не можа не захапіць, пра які сам пісьменнік гаворыць, што гэта гісторыя волата з мускуламі кішталту Арнольда Шварцнегера, але з душою, са свядомасцю падлетка. Герой несумненна палюбіцца чытачам, а я засяродзілася на назве і схачелася мне паразважаць пра трынаццаты падзвіг Геракла, якога не было, але менавіта такім падзвігам мне бачыцца *nagniska* на другое паўгоддзе ва ўмовах сусветнага фінансавана-эканамічнага крызісу. Здзейсніць гэты падзвіг мы павінны ўсе разам, талакою: пісьменнікі, бібліятэкары, настаўнікі і проста чытачы, якія лічаць беларускую літаратуру сваёй роднай літаратурай. Нішто так доўга не застаецца ў часах, як падзвігі, а яшчэ нешта вельмі блізкае, неад'емнае ад чалавека. У жыцці шмат рэчаў неад'емных ад нас, але пагадзіцеся, што для беларуса заўжды была неад'емнаю і кніжка. Моладзь не ведае, а старэйшыя пакаленні памятаюць, што і ў вясковай дзедавай хаце абавязкова была палічка, дзе старыя Біблія, гаспадарчы календар, буквар і сёе-тое з мастацкай літаратуры. Гэтая палічка чамусьці знікла цяпер, калі аднаўляюцца старыя сялянскія сядзібы для

турыстычных маршрутаў. Выстаўляюцца калаўроты, дзежкі, ступы, ну, а дзе ж тое, чым жывіўся дух, да чаго імкнуліся з пакалення ў пакаленне, чым даражылі і ганарыліся? Вядома, на падобныя палічкі цяпер ужо не выставіш тыя ранейшыя выданні, але можна выставіць штосьці з сучасных кніжак і часопісаў, якія, бяспрэчна, могуць прыцягнуць увагу любога турыста з якой заўгодна краіны. Мне пашчасціла паўдзельнічаць у Міжнароднай кніжнай выстаўцы, якая ладзілася ў Вільнюсе на пачатку лютага, дзе на свае вочы бачыла, якая была цікавасць да нашай беларускай кнігі! А кніга пачынаецца з часопіснай старонкі, выдаўцы, як правіла, арыентуюцца на поспех часопіснай публікацыі, але гэты поспех ці штосьці адваротнае, павінен ствараць чытач. Тут найгалоўнейшае яго, чытача, рэакцыя на твор.

Не так даўно ў рэдакцыю прыйшоў ліст ад мінчаніна Уладзіміра Міхайлавіча Голубева, і вось, што ён нам напісаў: «... я ўзяў студзёнскі і лютаўскі нумары часопіса «Маладосць», ды яшчэ некалькі часопісаў «Вожыка», (а як жа ў наш час без сапраўднага гумару!) і аднёс іх у бліжэйшую цырульню, і там пакаў гэтыя часопісы (зразумела са згоды загадчыцы цырульні) на столік, каб чыталі, прагледзілі, цікавіліся наведвальнікі. І справа, як гаворыцца, пайшла — нехта з наведвальнікаў скраў лютаўскі нумар «Маладосці» і некалькі часопісаў «Вожыка»! Зразумела, тут можна было б і абурыцца, але, калі часопісы выкрадаюць, відаць, яны яшчэ камусьці патрэбныя! А колькі толькі ў адным нашым сталічным мегаполісе такіх цырульняў, ды яшчэ і паліклінік, дзе можна было б пачытаць нашы выданні...!» Уладзімір Міхайлавіч мае рацыю, ва ўсім свеце гэтак і робіцца: і ў цырульнях, і ў паліклініках разам з іншымі лжачы і літаратурныя выданні, чытанне якіх супакойвае, не стамае чарга. Гэта ўсё называецца вельмі проста: культура побыту. Дык няўжо мы яшчэ не дараслі да такой культуры? Вось ён, трынаццаты падзвіг Геракла! Здзейсні яго наша грамадства агульнымі намаганнямі, і ўся літаратурная панарама выглядала б па-іншаму. І гучныя літаратурныя імёны адразу б з'явіліся, і выпадковыя людзі ў літаратуры адразу б зразумелі, што ім не трэба гэтай справы займацца (падказаў бы чытач!) Тады б можна было б і пра нейкую гармонію жыцця весці гаворку, ну нельга ж бясконца для душы скарыстоўваць адны тэлевізійныя шоу. Імпэрыі рушыліся, прынамсі Рымская, як толькі ўсё запаліла адна прага: «хлеба і відовішчаў!», дык што ўжо душа, гэтую тонкую матэрыю разбурыць вельмі лёгка: адсюль і стрэсы, адсюль і неўрозы... А пра падлеткаў ужо і казаць няма чаго!

Але вярнуся да «Маладосці»... Як мы ўжо заяўлялі ў сваёй рэкламе, у другім паўгоддзі акрамя згаданага твора Пятра Васючэнка мяркуем надрукаваць аповесць Алеся Бадака «Смерць Стэндала ў цэнтры Мінска», якая створана пісьменнікам на сучасным матэрыяле і разам з тым яна ўся скіравана на падзеі, якія адбываліся на тэрыторыі Беларусі падчас

ваіны 1812 года... Не расчаруе аматараў беларускай літаратуры і аповесць маладога аўтара Дзмітрыя Пятровіча з інтрыгуючай назвай «Белая жанчына». Твор напісаны на выключна новым для беларускай прозы матэрыяле — пра спелеолагаў. Чытач зможа пазнаёміцца і з «Крутагорскімі казкамі» Адама Глобуса, і з новым прыгодніцкім раманам Максіма Клімковіча і Уладзіміра Сцяпана «Шар Настрадамуса». Рыхтуецца да друку і аповесць Міхася Южыка з лірычнай назвай «І падаў снег на зямлю». Шмат у рэдакцыйным партфелі так званай «малой прозы». З апавяданнем Андрэя Федарэнка «Уночы» чытач зможа пазнаёміцца ўжо ў бліжэйшых нумарах.

У «Маладосці» заўжды друкавалася шмат паэзіі. На другое паўгоддзе падрыхтаваны нізкі вершаў Мар'яна Дуксы, Валянціна Лукшы, Алеся Чобата, Віктара Шніпа, Віктара Кажуры, Анатоля Экава, Таццяны Дубоўскай, Бажэны Мацюк, Маргарыты Латышкевіч, Алеся Танкевіча...

Будуць надрукаваны агляды прозы і паэзіі за мінулы год, што асабліва можа зацікавіць настаўнікаў, які і іншыя літаратуразнаўчыя матэрыялы.

Адзінаццаты нумар «Маладосці», як ужо склалася апошнімі гадамі, будзе цалкам прысвечаны Берасцейшчыне. Ну, а што да трынаццатага падзвігу Геракла... Ёсць на свеце такая цудоўная краіна Беларусь, хто як можа ўсё больш і больш аздабляе яе. Пісьменнік Янка Сіпакоў напісаў твор «Зубрэвіцкая сага» — цэлую сагу пра сваю родную вёску Зубрэвічы, што на Аршаншчыне. І гэта зразумела, няма нічога большага, чым любіць сваё. Наша літаратура — літаратура нашай зямлі. І яна таксама чакае ад чытача, ва ўсялякім выпадку, цікавасці да сябе. Мы спадзяемся на чытацкую цікавасць да «Маладосці».

Раіса БАРАВІКОВА,
галоўны рэдактар часопіса «Маладосць»

«Нёман»

Ад старажытнага Мсціслава да Новай Зеландыі

Улічваючы той факт, што пасля некаторай рэарганізацыі ўстаноў «Літаратура і Мастацтва» функцыі часопіса «Всемирная літэратура» часткова будзе выконваць часопіс «Нёман», наша рэдакцыя мяркуе рэгулярна знаёміць сваіх чытачоў з цікавымі творамі замежных аўтараў. Так, напрыклад, у другім паўгоддзі будзе надрукаваны раман знакамітага англійскага пісьменніка Эдварда Моргана Фостэра «Пакой з відам», па якім у свой час быў зняты фільм, што атрымаў 3 «Оскары», а таксама раней невядомае рускамоўнаму чытачу апавяданне Жоржа Сімянона, апавяданні сучасных венгерскіх, сербскіх, амерыканскіх празаікаў, вершы Эдны Мілей, першай жанчыны-паэты, якая атрымала Пулітцэрскую прэмію.

Разам з тым, усё ж найпершая задача «Нёмана» — друкаваць самае цікавае, што ствараецца пісьменнікамі Беларусі. Таму ў

бліжэйшых рэдакцыйных планах — публікацыя гістарычнага рамана Алега Ждана «Князь Мсціслаўскі» пра падзеі, якія пераносяць нас у XVI стагоддзе, калі ішла вельмі жорстка барацьба паміж караўствам Польскім і Расіяй за тэрыторыі, у выніку чаго Мсціслаў, што на той момант уваходзіў у склад Вялікага княства Літоўскага, апынуўся пад асадай войска Васіля III. Павінен зацікавіць чытача і псіхалагічны раман аднаго з аўтараў анталогіі «Жанчыны-пісьменніцы Цэнтральнай і Усходняй Еўропы», выданага ў 1999 годзе ў Лондане, Алены Паповай «Салодкі голас сірэны». Ён таксама вяртае нас у мінулае, але зусім блізкае — у пасляперабудовачны час, калі перад часткай інтэлігенцыі паўстаў выбар паміж спробай бязбеднага існавання і ўласнымі маральнымі прынцыпамі. Таксама будзе надрукаваны творы Янкі Сіпакова, Аляксандра Станюты, Алеся Наварыча, Анатоля Казлова, Валянціна Маслюкова і іншых празаікаў, прадстаўнікоў розных пісьменніцкіх пакаленняў, але, несумненна, добра вядомых сучаснаму беларускаму чытачу.

Рубрыкі, сутунныя нёманскай «Дакументы. Запіскі. Успаміны», ёсць, напэўна, у пераважнай большасці літаратурных перыядычных выданняў. Так было, так ёсць і так, па ўсім відаць, будзе надалей, бо чытацкая ўвага да таго, што непасрэдным чынам звязана з гістарычнымі фактамі ці рэальнай, знакамітай асобай, заўсёды была павышанай. У другім паўгоддзі часопіс мяркуе надрукаваць гутаркі двух вядомых грамадскіх дзеячаў савецкай эпохі Панцеляймона Панамарэнка і Кірылы Мазурава, запісы якіх былі першы сакратар ЦК кампартыі Беларусі (а пасля і першы намеснік Старшынні Савета Міністраў СССР) Мазураў зрабіў у 1983 годзе. Ёсць у рэдакцыйным партфелі і ўспаміны Аляксандра Карскага пра свайго дзеда — Яўхіма Федаравіча Карскага — аднаго з самых знакавых фігур у беларускай гісторыі. Таксама чытач зможа пазнаёміцца з успамінамі Уладзіміра Ягоўдзіка пра сустрэчы з Уладзімірам Караткевічам, Міхасём Рудкоўскім, Уладзімірам Калеснікам, Янам Скрыганам і Зоськай Верас.

Чакаюць сваёй публікацыі невядомыя шырокаму чытачу працы беларускага пісьменніка, краязнаўцы і падарожніка XIX стагоддзя Паўла Шпілеўскага, а таксама напісаная ў 1904 годзе, але па сённяшні дзень так і не выдадзеная кніга ўраджэнца Сморгоншчыны Івана Сініцкага «Новая Зеландыя — Еўропа. Падарожжы ў ўраджанні», карэктурой якой захоўваецца ў Гродзенскім гісторыка-археалагічным музеі.

У раздзеле «Літаратурная крытыка» «Нёман» пачынае друкаваць серыю артыкулаў розных, але, несумненна, аўтарытэтных у сваёй справе аўтараў (Івана Штэйнера, Евы Лявонавай, Ірыны Шаўляковай, Алы Брадзіхінай, Анатоля Андрэева і іншых), якія, абпіраючыся на ўзоры не толькі айчынага, але і сусветнага прыгожага пісьменства, спрабуюць прааналізаваць стан сучаснай літаратуры, найбольш характэрныя тэндэнцыі яе развіцця і ролі ў жыцці чалавека і грамадства ў новым тысячагоддзі.

Яшчэ адзін новы праект часопіса, які ён мяркуе рэалізаваць сумесна з Міністэрствам абароны Рэспублікі Беларусь, — прысвечаны 65-годдзю Перамогі. Мэта праекта — раскасаць пра лепшыя беларускія вайсковыя часці, штоносяць імёны герояў Вялікай Айчыннай вайны. Увогуле, да юбілею Перамогі «Нёман» плануе надрукаваць шмат матэрыялаў, у тым ліку і архіўных, якія дагэтуль не былі вядомы шырокаму грамадскаму.

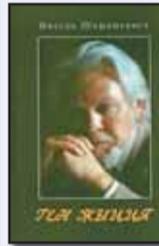
Вядома ж, хочацца спадзявацца: тое, што з'явіцца на старонках часопіса ў другім паўгоддзі, дапаможа яму не толькі захаваць сваіх ранейшых чытачоў, але і набыць шмат новых. Так думаць нам дазваляе наш абавязак не толькі перадаць чытачом, але і перадаць гісторыі гэлага выдання.

Алеся БАДАК,
першы намеснік дырэктара РВУ «Літаратура і Мастацтва»,
галоўны рэдактар часопіса «Нёман»

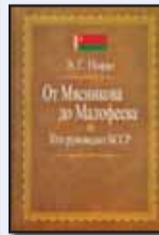
Кніжная паліца

У выдавецтве "Беларусь" выйшла кніга **Любові РАКАВАЙ** "Гісторыя на градках" (пра агародніцтва ў Беларусі). "Значнае месца адводзіцца вераванням, звычайна і рытуалам беларусаў, звязаных з агародніцтвам. У аснову работы пакладзены старажытныя актыўныя дакументы, хронікі XIV — XVIII стст. і матэрыялы архіваў XIX — XX стст. і дадзеныя этнаграфічных даследаванняў 1960 — 2000-х гадоў."

Выдавецтва "Кнігазбор" выпусціла ў свет асобным выданнем аўтабіяграфічную аповесць народнага мастака Беларусі, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі рэспублікі **Васіля ШАРАНГОВІЧА** "Тыя жывыя". Ваеннае маленства, гаротнае пасляваеннае існаванне срод мудрых і спагадлівых людзей, нялёгка, але бурнае гады студэнцтва, пошукі свайго месца ў жыцці, актыўная творчая праца і сустрэчы з вядомымі людзьмі ды педагогічна дзейнасць — вось асноўныя тэматыка захапляльнай кнігі вядомага мастака і чалавека.

У выдавецтве "Беларусь" выйшла кніга **Эмануіла ЮФЕ** "От Мясникова до Малюфеева" (хто кіраваў БССР). У рускамоўнай кнізе вядомага вучонага распаўсюджана пра першых сакратароў ЦК Кампартыі Беларусі, старшынню ЦВК і Прэзідыума Вярхоўнага савета БССР і кіраўнікоў урада рэспублікі (1919 — 1991). Аўтар шырока скарыстоўвае архіўныя матэрыялы і прыводзіць невідомыя і малавядомыя факты з жыцця гэтых людзей.

У выдавецтве "Адукацыя і выхаванне" пабачыла свет кніжка педагогічных артыкулаў і нарысаў **Алеся БЕЛЬСКАГА** "Літаратура-цэнтралізм". Разважанні пра месца мастацкай беларускай літаратуры ў школе, новыя тэндэнцыі і падыходы ў сучаснай літаратурнай адукацыі і творчыя партрэты вядомых навукоўцаў і педагогаў складаюць змест гэтай неабходнай для ўсіх тых, хто цікавіцца пытаннямі адукацыі і выхавання маладога пакалення, кнігі.

У выдавецтве "Мастацкая літаратура" выйшаў арыгінальны калектыўны зборнік сучаснай прозы "У храме зямнога кахання". Ва ўсіх творах дзіцячых і пошуку героямі сапраўдных маральна-этычных асноў і вартасцей жыцця, імкнення да чалавечага шчасця. Сярод 28 аўтараў і такіх вядомых, як **Р. Баравікова, А. Брава, Я. Конеў, А. Крэйдзіч, Г. Марчук, С. Трэхіменак, А. Наварыч, А. Казлоў, Л. Рублеўская і А. Федарэнка**.

У выдавецтве "Кнігазбор" выйшаў калектыўны руска-беларускамоўны зборнік вершаў, ілюстрацый і фотаздымак пятай са **Светлагорска Софіі ШАХ** і **Ізяслава КАТЛЯРОВА** "Перазоў-Перезов". Гэта своеасаблівае высока паэтычнае прызнанне ў любові да мастацтва.

словам", пачуў, як і сусвет, "Гэты энк, гэты крык, // Што жыве Беларусь". І нібы тое дзіця, што толькі пакінула лона маці, літаратура пачынае сваё жыццё з плачу, энку". Першая частка эсэ плаўна перацякае ў другую, прысвечаную "самаму старажытнаму і дасканалому жанру нацыянальнай літаратуры, як і сусветнай у цэлым" — плачу (трэнас, лямант, галашэне), тут аўтар апелюе да матэрыялу ўсёй славянскай літаратуры. Выразныя паралелі праводзяцца з творчасцю паляка Ст. Пшэбьшэўскага, украінцаў П. Тычыны і У. Сасюры, балгарскага паэта Т. Траянава, харватам М. Крлежа і інш. Другая частка эсэ — лагічны працяг першай. І Штэйнер сцвярджае, што "змест "Плачу Іерэмій" ёсць анатацыя да паэзіі Янкі Купалы на ўсіх асноўных этапах, якіх, як нам здаецца, роўна пяць, як і песень у кнізе Іерэмій".

І Штэйнер разважае найперш пра тых, хто яму найбольш блізка. Наратывы яго — знешне, і ўнутрана — не спакойны. Шкадаваннем і вялікім болям прасякнута эсэ пра лёс Анатоля Сыса. Іван Фёдаравіч адчувае нейкую віну за тое, што не змог разгледзець сілу ягонага дару ў студэнцкія часы: "...я некалькі разоў каяўся ў гэтым". Таму іранічна прамоўленае "прафесійнымі калектыўшчыкамі і не вельмі": "Як шкада! Такая страта!", з вуснаў І. Штэйнера гучыць зусім па-іншаму. Ён называе паэзію А. Сыса "іерогліфам, сімвалам пошукаў айчынай паэзіі XX стагоддзя і яе своеасаблівым вынікам". А "каб разгадаць арбіты космасу Сыса, спасцігнуць сутнасць ягонай міфалогіі, стварыць ейны пантэон, патрэбна настроіцца на камертон ягонай думкі, пульсацыю сэрца, бо іншыя спробы акажуцца бясплыннымі. Разгадка космасу Сыса яшчэ наперадзе". Трэба сказаць, гэта адно з найлепшых эсэ ў зборніку.

Кніга "Ex promtu — ex proposito" выдадзена накладам у 250 асобнікаў. Безумоўна, гэта вельмі мала. Але па шырыні сабранага матэрыялу яна здольная задаволіць чалавека, які звернуты да мінулага, і таго хто жыве сучаснасцю, і таго, хто звернуты да будучыні, да так званай "часу разумення". Бо адна з несумненных вартасцей кнігі — пастаянная прысутнасць у ёй самога аўтара, які імкнецца адшукаць шляхі адраджэння адзінай для ўсіх каштоўнасці — чалавечай душы, а разам з ім і Чалавека, таму што без яго "каму патрэбна СЛОВА?"

Тацяна ЦІХАНОВІЧ

сюжэтная лінія кахання. Шмат паспяховых рэйдаў на чыгунку Віцебск — Полацк зрабілі члены групы, узарвалі нямаля воінскіх нямецкіх эшалонаў, здзейснілі аперацыі. У кнізе шмат прыкладаў сапраўднага ціхага гераізму.

Ад усёй групы ацалела толькі двое. Загінуўшага камандзіра Васіля Чыкава некалькі разоў прадстаўлялі да звання Героя Савецкага Саюза, але тады чалавек, які пабываў у палоне, аўтаматычна залічваўся ў ворагі. Байцы яго групы таксама не мелі ўзнагарод.

На тэрыторыі Лаўжанскай школы загінуўшым падрыўнікам групы Чыкава ўстаноўлены памятны знак.

Кніга ілюстравана фотаздымкамі, дакументамі (спецыяльны раздзел у канцы кнігі — "Документы падтвэрджанні"). Прыцягвае ўвагу ўдалае афармленне кнігі: на вокладцы — тонкая дзявочая рука трымае гранату і... незабудкі. Сімвалічна. Адрознівае, што кнігу напісала дзяўчына. Дзяўчына на вайне... Гэта асобная тэма: яна хоць і ваявала, але захавала сваю жаночую існасць, пяшчоту.

Валянціна СОПКАВА

Час разумення

Менавіта такім мне падаўся зборнік эсэ "Ex promtu — ex proposito" (Гомель, "Сож", 2008), аўтар якога — вядомы беларускі літаратуразнаўца і крытык, доктар філалогіі, прафесар Іван Штэйнер. Кніга ўяўляе сабой выбранае з напісанага ім за апошнія пяць гадоў, у яе ўвайшлі дванаццаць эсэ, прысвечаных постацям вядомых архейных пісьменнікаў, у творчасць якіх чытач следва за аўтарам здзіўняе дзівоснае паломніцтва.

Кожнае эсэ пачынаецца з назвы, якая разгадваецца ў працэсе чытання. Назва — гэта свайго роду сімвал, метафара. Напрыклад, "Самотная ў капелюшы на фоне сада": у гэтым "развітым эпітэты" І. Штэйнеру ўдалося ўвасобіць асноўныя архейныя паэтычна-нага свету Раісы Баравіковай — сад, самота, элегантнасць, дождж, і крэсліць вобраз яе лірычнай гераніі. Некаторыя эсэ маюць назвай цытату з мастацкага творца. Магчыма, аўтар кнігі робіць гэта, каб быць больш аб'ектыўным: "Свае руны мне не вышыць" (эсэ пра спадчыну А. Сыса), "У белы храм дарогі ўсе вялі" (пра баладную паэзію В. Шніпа) і інш. А магчыма, саступіўшы ўбок, Іван Фёдаравіч хоча падкрэсліць, што дзеля таго, каб спасцігнуць сапраўдную прыроду паэзіі ad ovo usque ad mala, патрэбны не толькі своеасаблівае бачанне свету, але ўменне выразіць яго.

Тон усёй кнізе задае першы філасофска-літаратурны наратыв "Кому без чалавека нужно слово?", багаты, як дарччы і ўвесь зборнік, на трапныя выразы і лацінамоўныя выслоўі, а колькасць імёнаў замежных і айчынных пісьменнікаў, філосафаў, дзелячы культуры не паддаецца падліку. Сцівен Кінг, Хрыстос, Платон, Адам Міцкевіч, Янка Купала, Тарас Шаўчэнка, Францыск Скарына, Мікалай Рымскі-Корсакаў, Юрый Аляша, Зігмунд Фрэйд, Джані Радары, Віктар Казько, Васіль Быкаў, Фрэнсіс Бэкан... Згадваючы кожнага з іх, аўтар паступова расставіла прыяры-

тэты свайго ведання. Ужываючы "тэзаурусны падыход", Іван Фёдаравіч змог вылучыць з плыні інфармацыі, літаратурнай і ў цэлым мастацкай, такія канстанты, якія даюць магчымасць чытачу зразумець, якім бачыўся свет людзям розных эпох. І. Штэйнер глыбока пранікае ў сутнасць рэчаў. Ён імкнецца выявіць ідэю ў чыстым выглядзе. Аднак вельмі часта аўтар "загрувацьвае" сказ некалькімі ідэямі, якія часам даволі складана бывае адасобіць, што перашкаджае асэнсаванню аўтарскай думкі. Аднак штэйнераўскі тэкст, бы той "стракаты луг", якраз і ўражае вясельным багачем красачак і іх колераў — глыбокім досведам аўтара і яго энцыклапедычнымі ведамі. Кожнае прозвішча згадана не ад holopoges з пэўнай прычыны, дзеля галоўнай ідэі, пакладзенай у аснову ўсёй кнігі, — літаратура, калі і не верне сабе дамінуючую ролю ў мастацтве, дык хаця б застанецца на належнай пазіцыі. Сёння можна пісаць пра што заўгодна, толькі шкада, што слова (не кажучы пра беларускае слова) і літаратурная праца абяцэнніліся прапарцыянальна набытай свабодзе: "І здаецца, ужо нішто, нават шматлікія спасылкі на подзвіг Ф. Скарыны, С. Буднага, В. Цяпінскага, не кажучы пра святыя Еўфрасінню і Кірылу, не ўстрыжыць струны душы беларуса". І. Штэйнер настойліва даводзіць, што мы сёння апынуліся ў новых гістарычных варунках, калі толькі нам самім выбіраць — схіліцца да "утылітарна-прымітыўнага" альбо да "спрадвечнай ісціны". І толькі звярнуўшыся да слова, якое "ісціннае само па сабе", чалавек не памыліцца: адшукаўшы слова, ён адшукае і Бога.

Кніга "Ex promtu — ex proposito" каштоўная тым, што аўтару ўдаецца знайсці адмысловы ракурс, каб прадставіць асобу пісьменніка арыгінальна. Так, асобу Алеся Разанава ён параўноўвае з фараонам, вярхоўным жрацом, а яго мастацкія пошукі — з

узвядзеннем уласнай піраміды. Прычым Іван Фёдаравіч змог тонка падмеціць і метафарычна перадаць эвалюцыю станаўлення А. Разанава як паэта-эксперыментатара, рэфарматара, наватара. Пачатак яго творчасці літаратуразнаўца параўноўвае з егіпецкім стылем ва ўзвядзенні пірамід: "Кожны з фараонаў егіпецкіх (...) пачынаў сваю дзейнасць з пабудовы ўласнай піраміды, у якой і трэба было яму знайсці не толькі вялікі спакой, аднак і будучае жыццё...". Аднак гэты перыяд змяняецца якасна новым: А. Разанаў хутка адчуў творчую незадаволенасць дадзеным працэсам, яго вынікі. Новы этап у творчасці паэта І. Штэйнер звязвае з узвядзеннем пірамід народнасцямі мая, "кожны новы кіраўнік якіх будаваў сваю пірамідку з матэрыялаў папярэдняй, разбураючы існуючую, і ўжо з готовых блокаў узводзіў сваю".

І. Штэйнер можа пачаць і з парадаксальнай, на першы погляд, думкі, як, напрыклад, у эсэ пра У. Караткевіча: "Ён самы небеларускі паэт у нацыянальнай літаратуры другой паловы XX стагоддзя". І адразу ўдакладніць сам сябе: "Не ў сэнсе этнічна-этнаграфічным, гэта значыць, крыі Божа, па крыві, а ў сэнсе супрацьстаўлення з (...) нашым прадстаўленнем-уяўленнем пра яе [беларускую літаратуру — Т.Ц.]".

Здавалася б, пра Янку Купалу і Якуба Коласа напісана багата. Таму, каб сказаць пра іх нешта новае ці пановаму, мала быць проста эрудзіраваным чалавекам. У эсэ пра творчасць Янкі Купалы і Якуба Коласа структурна вылучаюцца дзве часткі. Першая пабудавана на супастаўленні іх творчых і асабістых лёсаў. Іван Фёдаравіч імкнецца да максімальнай аб'ектыўнасці і непрадузятасці пры аналізе творчай спадчыны і асабліва-сцей светапогляду двух геніяў нацыянальнай літаратуры. І. Штэйнер доказна даводзіць, што наш народ "абудзіўся іх

Кветкі і зброя

У яе самой слаўнае баявое мінулае: з 1942 па 1944 гады — партызанка брыгады імя С. Кроткіна, мінер, падрыўнік, медыястра. Галоўная геранія аповесці — Аля, прататыпам якой з'яўляецца сама аўтарка, таксама была мінерам, падрыўніком, санінструктарам. Кніга незвычайная тым, што тут мастацкія старонкі перамяжаюцца з дакументальнымі. Гэта надае кнізе даставернасць і разам з тым мастацкасць. Нават фактычны матэрыял успрымаецца жыва, таму што А. Пігулеўская далаўняе яго эмацыянальнай аўтарскай афарбоўкай. Напрыклад, у такіх раздзелах кнігі, як "Партызанская армія", "Полацка-Лепельская партызанская зона", "Дапамога вызваліцелям".

Высокую адзнаку атрымала кніга ў пісьменніка Алеся Савіцкага, у прадмове ён піша: «Короткие рассказы-очерки «Дети-шпионы», «Партизанские дети», и другие — из них и состоит

Выдадзена на рускай мове кніга "За Родину в ответе" распавядае пра Вялікую Айчынную вайну на тэрыторыі Полацка-Лепельскай партызанскай зоны. Напісала аповесць непасрэдная ўдзельніца тых падзей, ветэран камсамола Алена Нікадзімаўна Пігулеўская (Пятрова).

кніга — образуюць своеобразную художественную мозаику, удивительное по силе духовного накала литературно-документальное полотно».

Аснову кнігі складае апавед пра камсамольскую дыверсійную групу падрыўнікоў, сярод іх толькі адна дзяўчына — Аля. Яны розныя, кожны са сваім характарам, лёсам, але іх аб'ядноўвае адно: жаданне помсціць ворагам за сваю згвалтаваную зямлю, за забітых родных. Падрабязна аўтарка аповесці апісвае баявыя заданні партызан, прытым далучае такія яркія дэталі, што мімаволі ствараецца эфект прысутнасці, і разумееш, што

подзвігі здзяйснялі звычайныя жывыя людзі. Партызанам прыходзілася пераадоўваць многа і побытавых цяжкасцей: жылі ў будаках з лапніку, абграваліся вогнішчам. І калі ў Алі аднойчы адгарэў рукаў ад бушлата, якім яна ўкрывалася ноччу, гэта была проста бяда.

Асабліва страшна чытаць старонкі, дзе апісваецца фашысцкая спецыяльная школа, у якой дзяцей забітых партызан ператвараюць у "ваўчаняў", каб выкарыстаць іх супраць партызан, а слабейшых адпраўляюць на донарскай патрэбы ў Германію.

У аповесці апісваюцца ўзаемаадносіны байцоў, ёсць і

«Жаночае пісьмо» ў патрыярхальнай культуры

Актуальная на сённяшні дзень у навуковым дыскурсе праблема “жаночага пісьма” застаецца не распрацаванай на належным узроўні, таму выклікае мноства супярэчлівых, неадназначных меркаванняў і ацэнак. Так, фемінісцкія даследчыкі-постструктуралісты (Э. Сіксу, А. Рыч, Э. Шоўолтэр і інш.) упэўнены, што месцам магчымага набыцця сябе жанчынай з’яўляецца пісьмо. Праз мову яна была “выгнана”, праз набыццё сваёй мовы, мовы свайго цела яна толькі і можа вярнуцца. Таму Э. Сіксу лічыць, што “жанчына павінна пісаць сябе: павінна пісаць

пра жанчын і прынесці жанчын у пісьмо, з якога яны былі гвалтоўна выгнаны, таксама як і са сваіх цел”. Маецца на ўвазе, што патрыярхальнае жыццё лімітавала жаночую біялогію да сваіх патрэб, разлучыла жанчын з самімі сабой: цела належала не жанчынам, яно “жадала” таго, што яму патрэбна было жадаць з пункта гледжання патрыярхальнай культуры — хваляваць, узбуджаць, нараджаць, карміць, чакаць, патрабаваць абароны і падтрымкі. Э. Сіксу звяртаецца да жанчын з заклікам “Пішыце сябе. Вашае цела павінна быць пачута”.

тэатр жыцця”. Што да апавядання “Ташпін дзючатак тут дазволена”, то мужчыны, хоць і пададзены аўтаркай з пэўнай доляй негатыўу і крытычнага стаўлення да іх з боку галоўнай гераіні Алі, усё яшчэ падабаюцца апошняй. Аля ўмее любіць і “чакаць” адзінага, што не перашкаджае ёй “перабываць” тымі, хто трапляецца час ад часу на дарозе жыцця. І гэта не новы матэрыял у сучаснай беларускай жаночай прозе, з якой, аднак, вобраз раманнай Юлі быццам выпадае. Творы сучасных пісьменніц (Л. Рублеўскай, В. Куртаніч, Е. Вежновец, М. Мартысевіч і інш.) выяўляюць найбольш вобразы жанчын самадастатковых, вольных, моцных духам, якія ведаюць цану сабе і мужчынам, ведаюць, што ім патрэбна ў гэтым часовым і неда-сканальным свеце. Некаторыя з гераінь выбіраюць адзіноту, некаторыя свядома “калекцыянуюць” мужчын, некаторыя апускаюцца да іх “шляхам алкагалізацыі”, некаторыя “шкадуноў-кахаюць” сваіх абраннікаў, некаторым-такі шчасціць сустрэць свой ідэал мужчынскасці, але ніколі жанчыны не збіраюцца зводзіць рахункі з жыццём. Бясспрэчна і тое, што мастацкі свет згаданых пісьменніц больш згарманізаваны. У А. Бравы ён змрочны, безнадзейны. Лёс гераінь, як правіла, трагічны, прадвызначаны, аўтарка не пакідае ім шансаў ні на шчасце (Алесі з апавесці “Каменданцкі час для ластавак”), ні ўвогуле на жыццё (ні Алі, ні Юлі, ні Вікторыі), бо лічыць, што жанчына з самага нараджэння “асуджаная на паразу”.

ла наша грамадства. Апошняю праблемаю неаднойчы ўзнімалі ў сваіх творах пісьменнікі-класікі: М. Гарэцкі “Маці”, Якуб Колас “На ростанях”, К. Чорны “Люба Лук’янская”, І. Мележ “Палеская хроніка”. Кожны ў свой час аднолькава ацэньваў безадказнасць мужчын перад жанчынай, законам, грамадствам, яшчэ ненароджаным чалавекам.

Але вернемся да рамана і той думкі, што менавіта жанчыне складана чытаць падобны тэкст. Так, усю разнастайнасць паняццяў “жанчыны”, “жаночкасці” А. Брва звяла да двух тыпаў: 1) “юных жанчын з помсільмі тварамі эрыній ды гарызантальнымі памкненнямі”, крыніца злосці якіх дзіця, якое не дапамагло ўтрымаць самца і 2) “добрапрыстойных матрон”, якія адзначаюць “энны шлюбны юбілей”, а самі выдзіраюць пундзікі на адпачынак у сацстраху, каб “легчы над кожнага, каго прырода надзміла друтаснымі прыкметамі самца. Гэта ў іх называецца: узяць ад жыцця ўсё”. Ёсць яшчэ адна “дурнічка”, галоўная гераіня рамана, якая не ўпісваецца ў прапанаваную схему.

Юля — асоба, хоць і высокаінтэлектуальная, аднак інфантыльная. Яе інтэлектуальны досвед не дае ніякіх вынікаў: “Ды і дзе яшчэ было выдатніцы шукаць адказы на пытанні, як не ў кнігах? Але чытанне не дапамагае ёй запоўніць балючую пустату ўнутры. Без кахання яна зусім не ўяўляе, што рабіць з сабою, вось якая бяда. Дагэтуль ніводны мужчына не зрабіў яе шчаслівай, бо ніводны не дапамог ёй паверыць у тое, што яна вартая шчасця”.

Практычны вопыт таксама не вучыць галоўную гераіню. Яна дзейнічае, бы ў сне, і прачынаецца толькі ў фінале твора, каб памерці: “А каханне? Ды нікага кахання ўвогуле і не было: усе яе “раманы”, і гэты, найпершы — адно ўцёкі ад той дзіўчынкі, якую яна сама ў сабе так і не здала палюбіць... Вось здык адрыццё!”. У той час, як Алеся з апавесці “Каменданцкі час для ластавак” вырашае пытанне “адвечнай песні” жанчыны, калі патрэбна “раздзірацца напалам паміж Божым і жаночым у табе, паміж дарам і абавязкам...”, Юля адначасна выбірае Вялікае Каханне і не ўсвідомленую яшчэ ўстаноўку на паразу — трагічны фінал. Гэтак спрыяюць самападан (“б’яда ў тым, што мая гераіня не можа глядзець праўдзе ў вочы”), праіграванне чужых роляў, за якімі спрабавала схавацца, а на самай справе згубілася гераіня рамана: “СЯБЕ яна і намагаецца схаваць за дзесяткам партатыўных асоб, бо ніхто не пакахае яе такую, якая яна ёсць! Матэматыка — выпадковасць”.

“А. Брва ажыццяўляе бунт супраць мужчынскіх уяўленняў пра жаночую прыгажосць, пакліканне і прызначэнне жанчыны ў жыцці. А разам з тым — і супраць жадання саміх жанчын гэтым уяўленням адпавядаць. Бунт гэты ўвасоблены ў вобразе галоўнай гераіні Юлі, якая не імкнецца змяніць сваю сутнасць, каб спадабацца мужчыне. І бунт гэты (незалежна ад задумкі аўтара) церпіць паразу — Юля не знаходзіць свайго жаночага пшчасця...”. Цалкам падзяляем высновы Ж. Капусты аб аўтарцы рамана і не пагаджаемся з выказваннем наконт гераіні. Юля, на наш погляд, якраз не імкнецца (хутчэй, проста баіцца) выяўляць, рэпрэзентаваць сваю сутнасць. Яна наадварот хавае яе, маскіруе, прыпадабняецца да кожнага наступнага

каханка, імкнецца адпавядаць яго патрабаванням, прынамсі знешне і ў інтымных паводзінах: “Калі ён быў у ложку, побач з ёю, ёй і ў галаву не прыходзіла атрымаць якую-кольвек уцеху для сябе: гэта было гэтак жа немагчыма, як адчыкнуць кавалак паднесенага ідалу ахвярнага яліці. Яе сексуальнасць запанялася...”. І толькі ў напісаных і неадпраўленых лістах да каханкаў бывае шчырай перад імі, а перад сабой — адно толькі ў фінале. Юля неапраўдана зніжае планку патрабаванняў да мужчын. Цалкам верагодна, што жыццё Юлі, прыкладнай выдатніцы, магло б развівацца па сцэнарый “старой дзевы”. Пры ўмове, што твор гэты быў бы напісаны некалькі дзесяткаў гадоў таму. Толькі сучаснае жыццё і сучаснае мысленне, “абязжаранае маскультурай”, магло стварыць такі сюжэт, такі сцэнарый развіцця падзей.

Разлад з сабой і з рэчаіснасцю ў гераінь А. Брва ідзе, на наш погляд, не ад непрымання “жаночай долі” ў спрадвечным яе разуменні і самаахвярнасці жанчыны ў імя біялагічнага доўгу (працягу роду), а ад звязанага з развіццём прагрэсу існавання чалавека ў свеце, са зменамі ў парадыхме полаў. Уплывае таксама неадпаведнасць у біялагічным, псіхічным і сацыяльным сталенні асобы.

Гераіня жыве ў марах і летуценнях, спадзяецца на чароўнага прынца, што прыйдзе і кардынальна зменіць сваім каханнем яе жыццё да лепшага. Аднак “прынцаў” многа, і няма сярод іх таго адзінага. Таму і фінал атрымаўся не адзначным. Тым, што Юля не бачыць сапраўднага жыцця і сапраўдных людзей, яна фактычна здэмае з сябе адказнасць за свой лёс. Усё дрэнна, таму што свет такі. Ва ўсім вінаватая маці, мужчыны, літаратура, дзе яна чэрпала вобразы, якім пшчыра імкнулася адпавядаць у жыцці. У творы амаль няма пазітыву, і гэта, думаецца, свядомая ўстаноўка аўтара. Згэго многа прыхаванай іроніі. Яна прысутнічае ў назве твора і адчуваецца ў ўсім тэксце. Прычыны іронія змрочная, змешаная з болям: “Калі жанчына — усёго толькі зліўна адтуліна, дык навошта ж ёй інтэлект, з горьчуч пытаецца сама ў сябе была выдатніца і палюхаецца ўласных думак. Пэўна, яна нарадзілася пачварай, з гэтым ні на што не патрэбным дадаткам у галаве, ад якога агны праблемы, — лепш бы цыцкі былі большыя! Ніводны мужчына не шукае ў жанчыне ўзроўню, да якога ў ёй стане дацягнуцца”. Самабічванне пераходзіць у бічванне мужчын. Вінаваты апошня, бо ў гераіні няма адказнасці за сябе і перад сабой.

Юля не толькі не знаходзіць “свайго жаночага пшчасця” (выраз гэты патрабуе асобнай гаворкі), яна ў стане афекту зводзіць рахункі з жыццём. Бо, як адзначалася, практычны вопыт і інтэлектуальны досвед нічога не мяняюць у яе жыццёвым сцэнарыі, які Юля запазычыла ў маці: “...Новыя і новыя мужчыны прыходзяць, каб пакарыстацца целама яе (Юлі — Т.Ф.) маці. Некаторыя з іх хутка згінуць у алкагольным віры, другія — у турме, трэція проста знікнуць: вакол столькі жанчын, якія чакаюць цуду, і ўсіх трэба паспець ашчаслівіць! У любым выпадку, ніводны з іх не атрымаецца тут надоўга”. І гэта яшчэ адна з прычын адпаведных паводзін Юлі, згодна з тэкстам. Можна, канечне, успрымаць яе смерць як своеаслівы бунт

супраць замацаваных грамадствам нормаў паводзін полаў. Гэта асабісты выбар гераіні. Толькі ці з’яўляецца такі ўчынак выхадам са становішча? Ці можа ён выхоўваць? А як жа быць з самакаштоўнасцю жыцця?

А. Брва ў рамана “Менада і яе сатыры” і апавесці “Імя Ценю — Святоло” агучвае даволі жорсткую думку пра тое, што “маці дае жыццё, яна ж яго і забірае...”. Маецца на ўвазе менавіта фізічнае існаванне гераінь, а не толькі паталагічная псіхалагічная залежнасць ад той, што нарадзіла. Пазней Юля зразумее, што і маці — ахвяра жыцця, якая таксама ў свой час была рамантычнай дзіўчынкай, што “глядзела на далёкую зорку і чакала” ад Бога цуду ў выглядзе Вялікага Рамантычнага Каханя. Аднак запозна, каб змяніць свой жыццёвы сцэнарый: “Юля так і засталася той дзіўчынкаю, зацкаванай і нежаданай,

ад нараджэння забітай унутры сваёй істоты, дзіўчынкай, што дагэтуль ляжыць на падлозе, абмяоачы паламаную ялькю...”. Што галоўная гераіня рамана асоба інфантыльная і не самадастатковая, якая і ў дарослым жыцці ўвесь час аглядаецца на маці і прыслухоўваецца да яе парад, сведчыць і наступная цытата: “Юля ніколі не бачыла ні свайго бацькі, ні яго эрэназёрскіх плячэй, якім належала абараняць яе ад жыццёвых нягод. Тым не менш, унутрана яна згодная з мамачкай: Матэматыку далёка ад ідэальнага каханка. І няважна, што ён называе жонку “мая пацерачка”, сам мае посуд, а па выхадных прыносіць Юлі ў ложак то яблык, то кубачак чаю. Затое ён так непрыгожа жмурыцца, калі забывае ў бібліятэцы акулеры, а ў трыццаць год напэўна палысее, да таго ўжо маюцца перадумовы. Хіба пра такога героя яна марыла? Верагодна, яна ўсё ж развядзецца з ім, інакш ёй ніколі не спраўдзіць свой лёс, не сустрэць сваё Вялікае Каханне!”. Прыведзена цытата сведчыць таксама і пра высокую патрабаванні Юлі да мужа, чаго нельга сказаць пра яе часовых партнёраў, у якіх гераіня не заўважае і горшых хібаў.

Вобраз Юлі (хоць, бясспрэчна, гіпербалізаваны, нават абсурдны) характэрны для творчасці А. Бравы. Ён прагледзена цытата сведчыць таксама і пра высокую патрабаванні Юлі да мужа, чаго нельга сказаць пра яе часовых партнёраў, у якіх гераіня не заўважае і горшых хібаў.

Прайду да гераіня апавесці “Каменданцкі час для ластавак” Алесі, працягваючы сваё жыццё ў самарэфлексіі, разважае аб жаночай долі і праблеме выбару для жанчыны-творцы, усё ж глядзіць на свет аптымістычна, бо спадзяецца на іншы сцэнарый жыцця для дачкі Карыны. А, можа, гэта таксама самападан? У Алесі як маці назіраецца іншая крайнасць, чым у “юных жанчын” з рамана А. Брва — залішня самаахвярнасць, самаадручэнне ў імя дзіцяці. Яна гатовая пацупіцца дзеля дачкі творчасцю (“Творца ў табе будзе вымушаны залушаць вобразы, гатовыя нарадзіцца, і толькі калі зусім ужо нельга стрываць, калі...”). Не ўлічваючы характэрную толькі дзіцяці “загану” — хутка вырастаць. Пры наяўнасці аднаго дзіцяці здзейсніць творчыя планы для гераіні апавесці, сумясціць іх з абавязкамі маці — задача рэальная і ажыццяўляемая. Тым больш вынікі залішняй самаахвярнасці маці ў імя дзіцяці цудоўна намаляваны А. Брва ў апавяданні “Змяя, пакрытая пёрамі ітушкі сонца”.

Разлад з сабой і з рэчаіснасцю ў гераінь А. Бравы ідзе, на наш погляд, не ад непрымання “жаночай долі” ў спрадвечным яе разуменні і самаахвярнасці жанчыны ў імя біялагічнага доўгу (працягу роду), а ад звязанага з развіццём прагрэсу існавання чалавека ў свеце, са зменамі ў парадыхме полаў. Уплывае таксама неадпаведнасць у біялагічным, псіхічным і сацыяльным сталенні асобы. Першае адбываецца хутчэй, таму так лёгка трапіць у “біялагічную пастку” — працяг роду. Аднак у наш час, і асабліва ў фемінісцкім дыскурсе, гаворка ідзе якраз пра ўсвідомленае мацярынства. Жанчына павінна вырашаць, ці хоча яна стаць маці, а калі так, то ў якім узросце. Магчыма, пры меншай колькасці выпадкаў неўсвідомленага мацярынства ў грамадстве ёсць шансы быць больш дасканальнай (а можа, нават і шчаслівай), а сучаснай жаночай літаратуры — аптымістычнай?.. Пытанне застаецца адкрытым...

Раман А. Брва “Менада і яе сатыры” — сваё, адметнае слова ў сучаснай беларускай прозе, свой погляд на “адвечную” праблему ўзаемаадносін мужчын і жанчын. Але шчырасці, адкрытасці пісьменніцы выклікаюць павагу. Гэта сучасны раман пра наша сучаснае жыццё. Магчыма, гераіня А. Брва занадта змрочна глядзіць на жыццё, але гэта яе вопыт, яе бачанне, яе права.

**Алесь
ПІСАРЫК**

Мне важна,
Якой будзе вечнасць,
І ў вечнасці — чалавек!

Янавы каралі

Ноч не налюбуюцца сабой,
У люстэрку — Янавы каралі.
На рамонках зор наперабой
Німфы сон гзявочы разгадалі.

Зноў туман падкараўся да вады,
Знойдзе брод — пераплыве да гаю.
Птахі на мінорныя лады
І вярбіну давалі да жалю!

Пазяхнуў гарлачык залаты —
Хутка і зара купацца будзе...
Ветраных русалак чараты
Весела пашчываюць за грудзі.

Што ні кветка — жарына з іскрой.
Ноч, жадай удачы добрым часам!
Вам цікава ведаць пра настрой?
Мне шкада, што вы —
Са мной не разам...

Нам наша шчасце толькі сніцца.
Прабач бяссонніцы без слоў.
Мінае век, не запазніцца б
Узняць бакалы — за любоў!

Жывём упоразь — і не слёзна,
Не б'е ў званы сумлення лёс.
Скажы, што ўсё яшчэ не позна,
І не хавай сардэчных слёз.

Скажы: "Забудзь" — і я забуду,
Скажы: "Прыйдзі!" — і я прыйду.
Любоў, яна не церпіць бруду,
І забывае злыбяду...

Я чую голас твай.
О, шчасце,
Ты і паверыць не магла,
Што ад усіх зямных напасцяў
Твая малітва берагла.

Дзікі бераг. Дзікі мёд.
Сонны гул чмяліны.
Затаілася са мной
Ты каля маліны.

Снамі ўкрылася раса.
Спіць мурог прымяты.
Залацістая каса
Захмялела мятай...

Зоры чэрпаюць ваду
З рэчкі-завітушкі.
"Начаруе ноч бяду!.." —
Спачувалі птушкі.

Хай даруюцца вачам
І грахі і чары.
Не паверым касачам,
Як бы не крычалі.

Можа, ты мая бяда,
У красе жаночай?
Не разлучыць нас вада
Ані ўдзень, ні ўночы...

Пярсе́нак поўні

Сон змарыў і поўню за аблокамі,
І цыганку зорную ў акне.
Адчуваю ў сне, як ты далонькамі
Дацягнуцца пражнеш да мяне...

Наша шчасце ў сэрцах неразлучнае.
Пачуццю не выкрыкнеш: "Засні!" —
Паг яго настрой радок развучваю
На струне бяссоннай цішыні.

Не заснеш і ты, мая харошая,
Успамін аб шчасці шле лісты,
А цыганка зорная выпрошвае
У цябе пярсе́нак залаты...

Чаромхавы водар

Тут ноч не адчувае стомы дня,
Тут молада і страдна ад мілосці.
Тут неруш слоў і вечная вясна
І вечнае натхненне маладосці.

Чаромха сон разгадвае струне,
Чаромха цішыню за косы будзіць.
Паляны белых ландышаў?
О, не! —
Так соладка пшчотай
трызняць грудзі.

Тут над вадою зоры шалясцяць,
Замовамі зашэптваюцца зёлкі...
Мая душа чакае адкрыцця
На востраве чароўнай амазонкі.

Пра вечнасць

1.

Раніца радуе Божым наказам:
Муграсць відушчаму
тайны раскрые.
Храмы Гасподнія клікаюць — кажам:
— Ave Maria!
— Ave Maria!

Душы зямлян на замках недаверу?
Талант на жарынах слёз пагарае?
Матчына мова нагадвае неруш,
Сум на жалейцы Багрымавай грае...

2.

Зарой паггараць небасхілы,
А ў вочы журбе не глядзі!
Знаходзяцца крэўныя сілы
Паверыць, што ты не адзін.
Ісус, калі праўда бывае,
Святарна сыходзіць з крыжа:
Сумленнем Сусвет ажывае,
Цвікі пераела іржа...
Спагада, будзі чалавечнасць! —
Нагадвалі цэрквы спрагвек.

**Сяргей
РАБЧУН**

узвіхурыцца вецер над гаем,
ты прытулку шукай на зямлі —
беражонага Бог зберагае.

На белым аркушы паперы
сваю тугу я напішу.
Ды колер ёй надам не шэры —
пазбаўлю шэрасці душу.

Я напішу яе блакітнай
(ці, калі хочаш, незямной),
крыху, магчыма, аксамітнай,
ледзь-ледзь кранутай сівізнай.

Каб мне аб ёй курлыкаў жораў
у развітальнае журбе...
Каб ведаў Бог, каб зналі зоры,
як я сумую па табе!

Сам-насам

А ранак зноў прынёс смугу,
зноў у смуге знікае неба...
Я ад самоты не бягу —
пабыць і мне сам-насам трэба.

Сам-насам з будучым і тым,
што незваротна прамінула,

што сэрца мне агнём святым
не апякло, а скаланула;

сам-насам з рэхам навальніц,
што і гасюль гучаць здалёку;
з гаючым гоманам крыніц,
з балючым заціханнем крокаў;

сам-насам з прагаю вачэй —
каханых воч
святлом сагрэцца...

Сам-насам з холадам начэй.
Сам-насам...
з незагойным сэрцам.

Не вініце мяне, я сам
прад віною сваёй паўстану.
Не бывае душы без плям,
без ніводнае ў ёй заганы.

Не вініце...
Я знаю: грэх —
слаць праклёны сівым нябёсам,
на сабачы сыходзіць брэх
у нязгодзе з сабачым лёсам.

Лепш зірніце ў маю душу,
шчыра ў вочы мае зірніце!..

Не вініце мяне, прашу,
за пакуту маю —
у зеніце.

Брату Алесю

Калі сумуюцца — прыкмець:
усё ў жыцці часова:
лістоты згубленая медзь
і негарэчнасць слова,
і першы снег на схіле дня,
і снег апошні зранку...
А лёс — азартная гульня,
гульня ў неспагзяванку.

Надзея

Мне надзея адна застаецца,
што мой дух
не прасякнецца злом,
покуль сэрца
нястомнае б'ецца,
быццам птах
з перабітым крылом.
Покуль веру,
што песня не згіне
у смуге адквітнеўшых лугоў
і багіня мая, Берагіня,
не пакіне маіх берагоў.

«Каб ведаў Бог, каб зналі зоры...»

Жыццё магчыма сьць пагарыла —
у небе жоравам кружыць.
О, не стаміць бы толькі крылаў,
заўчасна сэрца не стаміць!

І не згубіць на ўзлёце голаў,
крыві смакуючы прыліў;
і не пазбыцца раптам слова
на мове роднае зямлі;

і не заблытацца ў фатальным —
узмахам сутаргавым крыл,
зямлі паслаўшы развітальна
з нябёс апошняе "курлы"...

"Будзь бліжэй да зямлі,
будзь бліжэй!.." —
гаварылі гзяды, каб я ведаў:
беражонага Бог беражэ
ад душэўных пакут
і ад бедаў.

Я ж узяўся вышэй аблачын,
на зямлю пазіраў хіба зрэдку
і вяртацца не бачыў прычын
да знаёмых з гзіцінства
палеткаў.

Не збярогся...
Цябе не збярог:
адляцела самотная каняй —
ад трывог, навальнічных аблог,
ад сумневаў маіх і ваганняў.

Што ж, ляці!
Толькі помні: калі

Фота Уладзіслава Басько

Лебядзінае возера

Дзяніслаў Нічыпаравіч

Апавяданне

— Адкуль? — здзівіўся.
 — Вы ў нашым класе выступалі — расказвалі пра Афганістан, пра вайну, як вас там параніла. Мне было цікава, і я вас шкадавала.
 Жыжык збянтэжыўся:
 — Гэта мяне тады дырэктар падгаварыў, — і неўпапад спытаў: — а ў якім вы гіпер класе?
 Дзяўчына гарэзліва засмяялася ў адказ:
 — Што вы! Я ўжо гістарычны факультэт заканчваю! А як вам там жывецца, на возеры? Не сумна?

выглядам, з адценнем перавагі павіталіся.

Жыжык здагадаўся, што яны не простыя міліцыянеры, а начальнікі, раззлаваўся, але стрыма на намякнуў:

— Вы што ж гэта, грамадзяне, не ведаеце забароны на электравуды! Вы ж усіх малькоў знішчыце!

— А хто ты такі? — раптам загарачыўся адзін з іх, хударлявы і рэдкавалосы, з рыхлым тварам, напэўна, падначалены свайго больш самавітага напарніка.

— Я тутэйшы ляснік! — цярапіва назваўся Жыжык.

— А дзеўка тая да цябе прыцягнулася? — не супакойваўся дзяцюк.

Пад збялелымі шчокамі Жыжыка ўсхадзіліся жаўлакі, ён з выклікам адказаў:

— Да мяне, а што?
 Парушальнік аж захлапнуўся ад смеху:

— А ты тут дарма час не траціш, ды і астаграміцца паспеў!

Жыжык яго асудзіў:

— Мне сёння па статуце прызначана! А ты не выкручвайся, а слухай, што я кажу — са мною жартачкі кепскія!

Падзейнічала. Нахабны парушальнік адразу супакойўся і замаўчаў, а яго самавіты напарнік паважліва запытаўся:

— Афганец?

— Было трохи! — усміхнуўся Жыжык.

— Са святгам!

— Дзякуй! — лагодна азваўся Жыжык, але наказаў: — Толькі папрашу без парушэнняў!

Усхваляваная Анюта чакала яго каля хаты:

— Ну як?

— Нічога сур'эзнага! — адмагнуўся Жыжык...

Анюціна прысутнасць надала больш прыстойны лад святу — Жыжыку не трызіліся больш, як раней, баі, кроў, ракетныя абстрэлы, бег з параненым камандзірам на руках пад шквальным абстрэлам маджахедаў. Яны весяліліся, дурэлі, сівялі пад акардэон песні.

Апоўдні над возерам з'явіўся спаважны ваяк лебядзінай чарады, пагасцяваў з гадзіну і паляцеў назад. Азёрная пара нешта крыкнула яму наўздагон і зноў прынялася за свае справы.

— Чаго ён прылятаў? — папытала Анюта.

— Паведаў, ён жа ваяк. А можа, ён брат самца ці лямбедкі.

— Як людзі! — усміхнулася Анюта.

— Так. Толькі яны разумнейшыя і чысцейшыя за нас.

Анюта раптам пасур'эзна і заспяшалася:

— Мне ўжо час ісці — дзяржэкзамен на носе, трэба рыхтавацца. Мяне не праводзь, не люблю праводзінаў...

"Туды табе і дарога!" — радасна падумаў Жыжык, які назіраў за ўсім, што адбывалася на возеры. Ён наскоб у сваім, яшчэ неапрацаваным, гародчыку за хатай жмут лебяды, прыхапіў акраец хлеба. Сапхнуўшы з кустай водмелі прасмалены дашчанік, падплыў да птушак, раскідаў па вадзе зеляніну, раскрышыў хлеб. Лебедзі даверліва ўзяліся харчавання, а Жыжык, абачліва адпыхваючыся шастом, вярнуўся на бераг...

Вясна буяла на ўсю сваю моц. Яшчэ тыдзень таму лебядзінае гняздоўе ў аголеным хмызняку бачылася адусюль, але цяпер густая зеляніна стварыла птушкам надзейны сцоў. Гэта заспакоіла Жыжыка і паменшыла яго турботу і неспакой за жыццё птушак.

Тым часам вясна і яму самому закружыла голаў. Нядзельным надвечоркам ён рушыў па звільстай сцяжынцы праз балота і хмызнякі да вёскі. У ягонай душы жыла безразважна-балючая надзея калі не вярнуцца незваротнае, то хоць адным вокам зірнуць на той запаветны двор, з якім у яго было звязана шмат балючых успамінаў.

Вясковая заасфальтаваная вуліца асвятлялася ліхтарамі. Каля нядаўна адбудаваных хат красаваліся кветнікі.

Двор, дзе яго некалі не дачкаліся, Косця Жыжык прамінуў з нацягнутымі, што струны, нервамі. Бакавым зрокам разгледзеў некранутую змяна хатку — адтуль даносіўся п'яны голас гаспадары — чалавека, якому некалі аддалі замест яго перавагу. Узварушаны ўспамінамі, бязмётна пасунаўся ў канец вёскі, дзе перад нешырокай рачулкаю месцілася абнесеная плотам школка. У двары тоўпілася моладзь, у спартыўнай зале грала музыка. Нерашуча спыніўся ля брамы: зайсці ў двор, ці, можа, паўспамінаць адгэтуль?..

Раптам ён пабачыў светлавалосую стройную дзяўчыну ў джынсах і кароткай куртцы на мананках з падбітым футрам капшонанам. Прыгледзеўшыся да Жыжыка, яна паздароўкалася і неспадзявана ветліва загаварыла:

— А я вас ведаю!

— А я вас ведаю!

— Акуль? — здзівіўся.
 — Вы ў нашым класе выступалі — расказвалі пра Афганістан, пра вайну, як вас там параніла. Мне было цікава, і я вас шкадавала.
 Жыжык збянтэжыўся:
 — Гэта мяне тады дырэктар падгаварыў, — і неўпапад спытаў: — а ў якім вы гіпер класе?
 Дзяўчына гарэзліва засмяялася ў адказ:
 — Што вы! Я ўжо гістарычны факультэт заканчваю! А як вам там жывецца, на возеры? Не сумна?

Жыжык з усмешкай казырнуў:

— Дакладна абстаноўку: лебедзі прыляцелі!

— Праўда?! Я вельмі люблю лебедзяў! Вось бы іх пабачыць! — нечакана падахвоцілася дзяўчына.

— Дык у чым справа? Давайце хоць цяпер!

Рамантычны вечар на беразе зацішна-ласкавага возера з казачнымі птушкамі-лебедзямі прамінуў, як адно імгненне. На развітанне Анюта сказала: "Буду думаць пра цябе, а лебедзі — як зорны знак нашага знаёмства!..."

Дзевятага мая Жыжык заўжды наведваў камандзіра ў райцэнтры. На гэты раз не паехаў — затрымала нейкае неакрэсленае прадчуванне нечага нядобрага. Прыбраўся ў сваю вайсковую гімнасырку з ордэнам і медалём "За адвагу", каўтануў чарчыну пад яечню са шкваркамі. Узяў у рукі акардэон і, пагладваючы праз акно, пачаў перабіраць акорды — шукаў адпаведны свайму сумна-лірычнаму настрою матыў. Раптам на сцэжы, што вілася ўскрай возера ў бок чыгункі, паказалася Анюта. Жыжык амаль што выбег з хаты:

— Ты? Тут? Якім чынам?!

— У цябе ж святга — вырашыла наведваць, павіншаваць! — аднак на твары была трывога.

— Што цябе так усхвалявала?

— Тамка... — хігнула галавой у бок зараснікаў, — нейкія малойчыкі ладзяцца рыбу лавіць на электравуды. Пабачылі мяне — утаропіліся, як на прывід.

Радасць ад сустрэчы знікла.

— Ідзі ў хату, а я зірну на іх.

— Я з табою! — на лекным, жаўтаватым ад ледзь прыкметнага рабаціння твары дзяўчыны была рашучасць.

— Гэта не жаночая справа! Ідзі ў хату, я сказаў!

На беразе, каля вялізнага акумулятара завіхаліся двое маладжавых дзецокоў у новенькай камуфляжнай форме. Водаль на траве ляжалі некалькі спартыўных сумак і складзеная гумовая лодка.

"Міліцыянеры!" — беспамылкова вызначыў Жыжык і гучна павітаўся.

Хлопцы ўспуджана выпрасталіся, учпіста агледзелі Жыжыка і, заспакоеныя яго прастакаватым

Малая Аленка

Абразок

чытала. Гэта яна на памяць ведае". А дзядзька Мікалай пасміхаецца ў вусы: "Аге, на памяць! На памяць каб вывучыць, гэта ж колькі разоў прачытаць трэба!"

Нарэшце збылася мара — вось яна і школьніца. Гэта так цудоўна — вучыцца! Толькі настаўнікі такія строія, і Аленка пабойваецца, калі тых, хто лянучэца, бэспяч перад усім класам. Дзяўчынка хоча быць самай лепшай, бо мама яе, сама непісьменная, заўсёды паўтарае: "Вучыцеся, дзеткі, грамадзінку чалавеку ўвесь свет адкрыты". Адукаваны ў Аленкі бацька. Разам з ім малая разбірае задачы

з падручніка, зазіраючы далёка наперад. Бацька працуе ў горадзе, прыезджае не кожны дзень, так што трэба мець запас, каб настаўнік часцей хваліў яе за стараннасць. Твар маці тады такі светлы робіцца, знікае з яго хмурынка клопату.

Дзетак у сям'і трое — Аленка, Сонька і Аркадзік. Аленка — першая маміна памочніца. На яе маці ніколі не сварыцца, давярае ва ўсім. Напрыклад, дазваляе браць грошы на свае патрэбы. Канечне, Аленка скажа маці, колькі і на што ўзяла. Неяк хацела ніткі набыць — не хапіла скончыць

Застаўшыся адзін, Жыжык пайшоў быць у хату, але там не сядзела — перапоўненая пачуццямі душа прагнула дзеяння. Распрануўся, залез у ваду, паплыў да супрацьлеглага берага. Сутоньвалася. На памяншым небе з бледна-ружовай палоскай на захадзе абазначыўся пераход дня ў прыцемкі, у чаратах блукалі цені, і лебедзі ўжо ўладкаваліся ў гняздоўі на ноч. Жыжык перавярнуўся на спіну, злавіўшы момант раўнавагі, застыў у нерухомаці. Раптам у душы пачала сама па сабе нараджацца і выспяваць адпаведная яго стану напеўная мелодыя. Каб затрымаць яе ў памяці, спехам вярнуўся ў хату, колькі разоў прайграў на акардэоне, задаволены, пачаў падбіраць словы для песні, адно ж яны не ішлі, прылёг на тапчан і адразу моцна заснуў.

Чуйна-хмельныя веснавыя ночы спрыяюць неверагодным снам. Жыжык сасніў, што лебедзяў скапілі браканьеры, бедлагі вырываюцца і распачна крычаць...

Усхапіўшыся, рэзка страсянуў, праганяючы жудаснае відовішча, галавою. Выскачыў з хаты, кінуўся да вады. Світанак толькі пачынаўся, і над возерам вісеў шчыльны малочна-белы туман.

Раптам лебядзіны крык абарваўся і настала гнятлівае цішыня. Жыжык з перасцярогаю ціха падплыў да берага, уважліва абследаваў гняздоўе, узбярэжныя зараснікі і ўсю акруту, але, як ні шукаў, птушак нідзе не было, як не было і яснасці, што з імі здарылася. Адна думка, праўда, закручалася: адшукаць тых рыбакоў і пагаварыць з імі па-мужчынску, але думкі адмаўляліся, а рэчаіснасць зусім іншая — хто ён на сённяшні дзень супраць іх... Пафіласофстваваў, паперажываў, ды і махнуў рукою. Бедаваў толькі, што скажа Анюце...

Яна заявілася ў жніўні з абароненым дыпломам і адразу запыталася пра лебедзяў. "Няма іх — прапалі!" — адказаў Жыжык як не сваім голасам.

...Позній восенню пасадзіў на возера свой вырай велічынны ваяк. Крыху памарудзіўшы, але так і не дачакаўшыся суродзічаў, надрыўным голасам падняў чараду ў лёт. Лебедзі, кідаючы на зямлю перанізлівыя крыкі, памкнуліся на поўдзень...

Зімою Жыжык жыў у вёсцы з маладою жонкаю — настаўніцай-гісторыкам, але як толькі настала вясна — увесь час праводзіў на беразе возера: прыслухоўваўся і нецярпліва паглядаў у нябесную далечыню. Аднойчы пасля сакавіта-цягучага, з лёгкім бразгатаннем, пакаліча з задымленага шаравата-сінім сутоннем неба паказаўся вырай беласнежных лебедзяў. Яны журботна пракрычалі над возерам і, не спыняючыся адпачыць, паляцелі далей. Жыжык з распачным адчаем пазіраў ім наўздагон памакрэлымі вачыма.

Нечакана ваяк выраю выдаў адрывісты покліч і ад чарады адразу аддзялілася адна пара лебедзяў, развярнуўшыся, падляцела да возера, заняла гняздоўе і пачала ў ім абжывацца. Жыжык, не памятаючы сябе ад радасці, дрыжачымі рукамі выхапіў з кішэні мабільнік і паведаміў жонцы радасную навіну...

Беларусь, Вера Аленцы абавязкова адкажа. Напісала малая пісьмо, купіла на пошце канверт, адправіла — і пачала чакаць.

О то было гамонкі ў вёсцы. Закружжа пад Мінскам у далёкім 1939 годзе, калі дзядзька Уладзік ля кожнай хаты спыняўся і паказваў ліст, што прыйшоў на імя дзевяцігадовай Аленкі ажно з Заходняй Беларусі! Давялося Аленцы ўсім яго прачытаць.

Вера з Аленкай пасябравалі: Вера прыслала малой марак, а Аленка — нейкі вельмі патрэбны падручнік, па якім старэйшыя дзядзькавы дзеці ўжо адвучыліся. Перапісаліся яны да самага пачатку вайны. А пасля вайны зноў напісала Веры Аленка, ды ўжо ніхто ёй не адказаў... Пра лёс Веры Аленка так нічога і не дазналася, але на ўсё жыццё запомніла прыгожую сур'эзную дзяўчынку з газетнага фотаздымка.

Вольга ПАЎЛЮЧЭНКА

Вельмі моцна сумавала Аленка, калі яе не ўзялі ў школу. Так старанна дапамагала яна сяброўкам пераносіць падручнікі ў клас, што не заўважыла, як запэцкала новае паліто. Уцяўляла, як заўтра разам з дзяўчаткамі і хлопчыкамі будзе вучыцца пісаць, рашаць задачы... Ды настаўнік адмовіў: "Табе, Аленка, яшчэ пачакаць трэба". Гэта ж цэлы год чакаць! А навошта чакаць, калі яна столькі ўжо ведае, нават чытаць умее!

Дзядзька Мікалай ганарыцца Аленкай. Калі дождж праганяе цётка з каласнага поля, яны збіраюцца ў крайняй хаце. Дзядзька Мікалай дастае газету, ставіць малу на лаву і просіць пачытаць якую-небудзь верх са старонак газеты. Аленка стараецца, чытае выразна. Цёткі ківаюць галавамі — і не вераць: "Не, не можа быць, каб яна

Сагрэцца душой

Летась у Нацыянальным акадэмічным драматычным тэатры імя М. Горкага адбыліся значныя змены: на пасаду галоўнага рэжысёра быў прызначаны Сяргей Кавальчык. На працягу года ён плённа працаваў над пастаноўкай спектакля "Бег" паводле п'есы Міхаіла Булгакава і адмаўляўся ад усялякіх інтэрв'ю. Пасля таго, як адбылася прэм'ера, рэжысёр ахвотна пагутарыў з нашым тэатральным карэспандэнтам "ЛіМ".

Радуюцца разам

Гароду трыццаць таму, нават пры самай багатай фантазіі, такі музычны дыск проста немажліва было ўявіць. Чаму? Таму, што афіцыйная савецкая навука сцвярджала: гісторыя прарэсійнай беларускай музыкі пачалася... з 1920-х гадоў. Такім валонтарысцкім спосабам краіну ў цэнтры Еўропы пазбаўлялі еўрапейскай годнасці, беларусам, народу са шматвяковым еўрапейскім радаводам, нібы адмаўлялі ў іх багатай і старадаўняй культурнай спадчыне. Але ў другой палове мінулага стагоддзя пошукі даглыблівых энтузіястаў-патрыётаў аформіліся ў не шырокую, але імкліваю плынь нацыянальна-культурнага, прынамсі, музычнага адраджэння і асветніцтва, якое мы звязваем перадусім з імёнамі Г. Барышэва, А. Мальдзіса, А. Капілава, А. Ахвердавай, В. Дадзімавай, В. Скоробагатава ды сённяшніх маладых даследчыкаў і прапагандыстаў гісторыі айчыннага мастацтва С. Немагай, А. Фралова. Сістэмнай і плённай дзейнасцю, пра якую чытачы "ЛіМ" даўно і добра ведаюць, вызначаецца творчае аб'яднанне "Беларуская Капэла" пад нязменным мастацкім кіраўніцтвам ініцыятара яе стварэння, заслужанага артыста краіны, прафесара кафедры спеваў Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі В. Скоробагатава. Гэты спявак праз уласную канцэртную і педагагічную практыку шмат зрабіў для папулярнасці вакальнай творчасці кампазітараў Беларусі мінулых стагоддзяў і ўвядзення яе ў навучальны рэпертуар. Менавіта пад творчым кіраўніцтвам Віктара Скоробагатава і прафесара кафедры канцэртмайстарскага майстэрства БДАМ Ганны Каржанеўскай ажыццёўлены праект "Чатыры стагоддзі беларускай вакальнай музыкі". Праграма, выкананая іх выхаванцамі, маладымі салістамі Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Беларусі Аленай Золавай (канцэртмайстар Таццяна Молакава) ды Юрыем Гарадзецкім (канцэртмайстар Таццяна Лойша), і ўвасобілася надаўна ў кампакт-дыск, прысвечаны 75-годдзю Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі. На ім прадстаўлены унікальныя ўзоры розных мастацкіх эпох: барока (старонкі г. зв. "Полацкага сшытка", зборнікаў "Куранты", "Жальбы", псалмы паводле тэкстаў Сімяона Полацкага), класіфізму (фрагменты з опер Я. Д. Голанда, В. Казлоўскага, Р. Вардоўскага), романтизму (музыка А. Г. Радзівіла, М. Кл. Агінскага, Н. Орды, С. Манюшкі); неаромантызм прадстаўлены творами С. Рак-Міхайлоўскага, А. Туранкова, І. Лучанка, Д. Смольскага, У. Солтана. Гукарэжысёры А. Даманчук і В. Кісцень паспрыялі захаванню пачуцця стылю, з якім выканаўцы ўвасобілі разнаітыя вобразны свет унікальнай камернай праграмы, і далікатных фарбаў вакальна-фартэп'янайнай палітры кожнага твора. Кружэлку, выдадзеную ТДА "Вестрэккардсплюс" і вырабленую ў Расійскай Федэрацыі, дапаўняе змястоўны аналагічны матэрыял, у якім — біяграфічныя звесткі пра выканаўцаў, пра жыццё і творчасць прадстаўленых кампазітараў.

Беларускія фанаты "Еўрабачання" сёлета святкуюць перамогу. Здавалася б, якая нагода для радасці? Прадстаўнікі нашай краіны Пётр Яфімаў не трапіў нават у фінал гэтага тэлевізійнага конкурсу песні. Але нашы гледачы знайшлі для сябе новага куміра — выканаўцу з Нарвегіі Аляксандра Рыбака: у яго беларускія карані, дый месца нараджэння — Мінск. Немудрагелістая, крыху сентыментальная (амаль у духу "Ласковага мая") песня з даволі актуальнымі для еўрапейцаў кельцкімі інтанацыямі, напісаная самім А. Рыбаком, заваявала сімпатыі абсалютнай большасці ўдзельнікаў конкурснага галасавання. Пераможца "Еўрабачання-2009" Аляксандр Рыбак плануе наведаць з канцэртнай праграмай не чужую для сябе краіну Беларусь, якая адала яму максімальную колькасць конкурсных балаў.

Умацаванню сяброўскіх стасункаў і культурнаму абмену паміж нашай краінай і Рэспублікай Карэя паспрыяе новая выстаўка, што адкрылася ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі і будзе экспанавана на працягу двух месяцаў. Тут прадстаўлена каля 30 твораў жывапісу, скульптуры і дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, перададзеныя у дар Дзяржаўнаму музею этнаграфіі Рэспублікі Карэя. Выстаўка "Традыцыйнае мастацтва Карэі" арганізаваная па ініцыятыве Пасольства гэтай краіны ў Беларусі, пры чынным удзеле Дзяржаўнага музея этнаграфіі Рэспублікі Карэя.

Святлана БЕРАСЦЕНЬ

На здымку: так выглядае CD "Чатыры стагоддзі беларускай вакальнай музыкі".

дэмакратычная і таталітарная. І я лічу, што сённяшні кіраўнік вельмі збядняе сябе, калі выкарыстоўвае толькі адну з іх. Жыццё цяжэ і змяняецца кожны дзень. Узнікаюць розныя сітуацыі, на якія неабходна парознаму адгукацца. Дыктатарская мадэль у тэатры таксама патрэбная: напрыклад, за пяць дзён да выпуску спектакля. Якая тут дэмакратыя, калі гэта можа разбурыць тканку ўсяго дзеяння? А на пачатковых этапах, калі акцёрамі, скажам, спасцігаюцца азы характараў, найбольш спрыяльны менавіта лібералізм. Аднак лібералізм разумны, пры якім рэжысёр накіроўвае пошукі.

— Вашы далейшыя творчыя планы?

— Цяпер у мяне такі перыяд, калі не хочацца думаць пра планы, бо я ўсё яшчэ па начах "Бег" рэпэцірую. І наогул, мне здаецца, што журналістаў, якія ў большыні нацэлены на сенсацыі, нельга запрашаць на першыя прагонны з гледачамі. Напрыклад, калі ў МХАТ ствілася нешта паводле класікі, дык прэсу запрашалі толькі на дзесяты спектакль. Станіслаўскі меў рацыю! Неабходна, каб твор саспеў, прайшлі прагонны на гледачах, каб рэжысёр пражыў тыя дзесяць спектакляў разам з аўтарам і толькі потым — усё астатняе. Чаму я не хацеў гутарыць з прадстаўнікамі СМІ да прэм'еры? Ды не таму, што я — гэты затворнік, проста мне трэба было пабыць сам-насам з Булгакавым, з артыстамі, з самім сабой. "Служэнне муз не терпит суеты". Аднак я магу з упэўненасцю сказаць, што цяпер хацеў бы паставіць п'есы беларускіх драматургаў. Так што буду шукаць. Абавязкова!

Алена МІНЧУКОВА

На здымках: рэжысёр С. Кавальчык; сцэны са спектакля "Бег".

Фота аўтара і Аляксандра Дзмітрыева

тады і драматычную гісторыю можна лічыць завершанай. І тэатру ёсць дзе разгарнуцца. Адзін журналіст запытаўся ў мяне: "Бег" на горкаўскай сцэне — поспех ці няўдача? Адкуль жа я гэта ведаю, калі прайшло толькі два спектаклі? Ды і прэм'ерныя гледачы — асаблівыя: пераважна гэта людзі, улобёныя ў наш тэатр. Звычайны глядач прыйдзе пазней. І па яго рэакцыі трэба меркаваць пра тое, што атрымалася, а што — не. Тэатр — гэта не забегі тараканаў! Ён закліканы выхоўваць чалавечую душу, а тая выхоўваецца дзесяцігоддзямі!

— А як бы вы азначылі свой стыль працы з акцёрамі?

— Існуе такая думка, што рэжысёр павінен паміраць у акцёры. Я лічу наадварот: рэжысёр павінен адраджацца ў акцёры! Часам нашы рэпетыцыі ішлі з шасці да адзінаццаці гадзін вечара. І ніхто на гадзіннік не глядзеў. Таму што ўсім было цікава! У свой час я скончыў Акадэмію кіравання, таму маю не толькі акцёрскую і рэжысёрскую, але і эканамічную адукацыю. Навошта? Хачу ведаць пра тэатр усё: ад цвіка да бухгалтарскага рахунка. Дык вось... Ёсць тры мадэлі кіравання: ліберальная,

АД РЭДАКЦЫІ. Прэм'ера спектакля "Бег" (Восем сноў. Трагікамедыя з элементамі фарса) у пастаноўцы С. Кавальчыка адбылася на сцэне Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя М. Горкага пры канцы сакавіка і прымяркоўвалася да Міжнароднага дня тэатра. Сцэнограф спектакля — А. Касцючэнка, мастак па касцюмах — М. Герасімовіч, рэжысёр па пластыцы — Г. Фамін. У музычным афармленні кампазітар пастаноўкі А. Еранькоў выкарыстаў творы Ё. Брамса, Ф. Шапэна, М. Кюса. У гэтым шматнаселеным творы занятая значная частка трупы, а таксама акцёры, запрошаныя з іншых тэатраў, студэнты Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў. Сярод выканальцаў, якія ўвасобілі яркія і неадназначныя булгакаўскія персанажы, — Ігар Сігоў (Хлудаў), Іван Мацкевіч (Рыгор Чарнота), Аляксандр Ждановіч (Галубкоў), Уладзімір Шэстаў (Карзунін), Аляксей Сянчыла (Крапілін), Таццяна Баўкалава (Люська). Стваральнікі спектакля імкнуліся распавесці пра людзей, якіх акалічнасці гісторыі ставілі перад выбарам: жыццё або смерць. Выбіраючы жыццё, героі "Бегу" не маглі пазбегнуць кампрамісаў з сумленнем. Страта радзімы, уцёкі ў неведомасць, здрада ў шлюбе, апаганьванне колішніх ідэалаў... Наколькі вялікай можа быць цана кампрамісу, наколькі шчырым — яго апраўданне? Памеркаваць над гэтым тэатр спрабуе разам з гледачом...

Брава, «Subito»!

"Subito" — такую вабную і загадкавую назву прыдумалі свайму аматарскаму ансамблю сучаснай камернай музыкі выкладчыкі Сморгонскай школы мастацтваў імя М. Агінскага. У яго складзе — Тэймур Пагасян, Іна і Чэслаў Жыхі, Алена Конан і Ларыса Панамарова.

"Subito" ў перакладзе з італьянскай — раптоўна, нечакана. Менавіта так і ўварваўся ансамбль у атмосферу самых прэстыжных конкурсаў. З першага года свайго існавання, дванаццаць гадоў таму, музыкі сталі дыпламантамі міжнароднага конкурсу ў Польшчы. На наступны год атрымалі званне лаўрэатаў Рэспуб-

ліканскага агляду-конкурсу сярод музычных навучальных устаноў Беларусі. І вось — чарговае прызнанне. Ва ўкраінскім горадзе Ужгарадзе прайшоў традыцыйны міжнародны конкурс-фестываль маладзёжнага мастацтва "Закарпацкі эдэльвейс-2009". Яго заснавальнікі — Міністэрства культу-

ры і турызму Украіны, нацыянальная радыё-кампанія гэтай краіны, Закарпацкая абласная адміністрацыя і шэраг грамадскіх творчых арганізацый. Былі запрошаны музычныя калектывы з пяці краін, у тым ліку з Польшчы, Расіі, Венгрыі, якія прадэманстравалі артыстызм, віртуознасць, арыгіналь-

насць, жанравую разнастайнасць і выканальніцкае майстэрства. У конкурсе ўдзельнічалі самыя розныя эстрадна-цыркавыя, харэаграфічныя, інструментальныя калектывы, салісты-інструменталісты, спевакі. У такой прэстыжнай кампаніі сморгонцы не спудавалі. Пасля выканання першага конкурснага музычнага твора гледачы ападысментамі доўга не адпускалі "Subito" са сцэны, пакуль журы не паведаміла, што гэты ансамбль ужо ўключаны ў гала-канцэрт — як адкрыццё і зорка фестывалю.

У сваёй намінацыі аматарскі ансамбль са Сморгоні стаў пераможцам, перайграўшы джазавыя калектывы з Венгрыі і Польшчы, а таксама големельскіх скрыпачак. "Subito" атрымаў і Гран-пры фестывалю. Сольны канцэрт сморгонскія выканаўцы далі ў музычным каледжы Ужгарада. І атрымалі запрашэнне на ўдзел у наступных фестывалях "Закарпацкі эдэльвейс" у якасці ганаровых гасцей. Цяпер ансамбль рыхтуецца да чарговых міжнародных конкурсаў.

Генрых МІНІН
г. Сморгонь

Класіка сілкуецца любоўю

Чацвёрты год працуе пры Беларускам саюзе музычных дзеячаў прадзюсерскі некамерцыйны цэнтр "Класіка". Пра тое, што ўяўляе сабой гэты цэнтр, распавядае яго арт-дырэктар Валерый Уколаў.

— Валерый Іванавіч, выгокі адметнай дзейнасці цэнтру "Класіка", безумоўна, у прыгожай ідэі...

— Увосень 2005 года я прапанаваў кіраўніцтву Беларускага саюза музычных дзеячаў стварыць прадзюсерскі цэнтр для падтрымкі таленавітай моладзі, ветэранаў сцэны і педагогічнай дзейнасці. Яго назва — "Класіка" — вызначае і жанравыя крэды, і задачы: падтрымка класічнага музычнага мастацтва, прапаганда беларускай нацыянальнай і сусветнай музычнай класічнай культуры. Не сакрэт жа, што сёння, "дзякуючы" тэхнічнаму прагрэсу, мы жывём у эпоху панавання маскультуры і прыярэцтву адрыведных каштоўнасцяў. "Ёўрабачанне" глядзіць на хатніх тэлеэкранах сотні мільёнаў жыхароў планеты. А вось калісьці Бах, каб паслухаць арган, хадзіў па 14 кіламетраў пешкі...

Днём нараджэння цэнтру "Класіка" лічыцца 7 снежня 2005 года: тады адбыўся канцэрт памяці сябра нашых музыкантаў, кампазітара, народнага артыста Расіі, прэзідэнта харавой асацыяцыі Расіі Георгія Струве. Спявалі дзеці. У выкананні Дзяржаўнага камернага хору Беларусі пад кіраўніцтвам Наталі Міхайлавай гучаў "Рэквіем" Моцарта.

— Прадзюсерскі некамерцыйны? Спалучэнне слоў, якім вызначаецца характар дзейнасці цэнтру "Класіка", успрымаеш як парадокс, бо ў суседстве са словам "прадзюсер" мы прывычаліся чуць, напрыклад, "бізнес" ці "рынак".

— Няма парадокса. Ёсць любоў да мастацтва. Любоў жа за грошы — гэта шпосыці зусім іншае. Практычна ўсе нашы канцэрты — дабрачынныя. Пад рубрыкай "Музычнае прынашэнне" ладзіліся канцэрты-бенефісы да юбілеяў спевака Валерыя Кучынскага і дырыжора Генадзя Праватарава. Яны прайшлі ў зале Белдзяржфілармоніі дзякуючы падтрымцы Міністэрства культуры нашай краіны. Аднак усе ўдзельнікі гэтых акцый — салісты, музычныя калектывы, — аддаючы даніну павагі ветэранам сцэны, выступалі па сваёй волі бясплатна.

Мінулаўі восенню мы правялі дабрачынны канцэрт "Ад сэрца — да сэрца, ад ноты — да ноты", увесь даход ад якога быў накіраваны на матэрыяльную падтрымку пенсіянераў, інвалідаў, ветэранаў — членаў БСМД. Такія акцыі вырашана ладзіць штогод. Тыя з артыстаў, хто не трапіў у леташнюю акцыю "Ад сэрца — да сэрца...", просяць абавязкова ўключыць іх у наступную праграму. Без вышлаты ганарараў, але з аншлагам і ў надзвычай пчырай, цёплай атмасферы прайшлі на філарманічнай сцэне абанементаў канцэрты "Пяюць

хлапчукі", канцэрты класаў Я. Пукста, Л. Маеўскага, А.Сердзюковай, Л. Васільвай, Л. Ластаўкі, З. Качарскай, В. Шацкага ды іншых пудоўных музыкантаў-педагогаў да іх юбілеяў.

— Валерый Іванавіч, а хто складае план імпрэз?

— У асноўным я сам. Бывае, калі праўленне БСМД просіць мяне дапамагчы ў арганізацыі той ці іншай імпрэзы. Так было з канцэртамі ў 2007 годзе, калі саюз адзначаў сваё 20-годдзе. Дарэчы, тады бясплатна выступіць пагадзіўся Прэзідэнцкі аркестр Беларусі, які ўсім складам быў прыняты ў БСМД пасля юбілейнага канцэрта В.Кучынскага.

Валерый Уколаў — прафесійны музыкант: атрымаў спецыяльнасць піяніста, скончыўшы музычнае вучылішча ў родным горадзе Брэсце і Беларускаю дзяржаўную кансерваторыю. Працаваў у навучальных установах, у Міністэрстве культуры Беларусі, а з 1989 па 2003 год — у Беларускай дзяржаўнай філармоніі. За гэтыя гады пры яго ўдзеле было арганізавана і праведзена каля 4 тысяч канцэртаў. Ладзіў гастролі беларускіх музыкантаў у Германіі і Францыі.

Канцэрт "Жыццё. Музыка. Лёс" да 100-годдзя з дня смерці кампазітара Э. Грыга мы правялі сумесна з нарвежскім фондам імя Рафто. У праграме ўдзельнічалі нарвежскія і беларускія музыканты. Таксама ладзілася творчая сустрэча, падчас якой гучала музыка Э. Грыга, у Рэспубліканскай гімназіі-каледжы пры Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі.

— 3 кім яшчэ давалася супрацоўнічаць вашаму цэнтру, хто падтрымлівае яго дзейнасць? Што ў планах?

— Паколькі мы займаемся класічнай музыкай, галоўны наш партнёр — Беларуска дзяржаўная філармонія. Ну, дзе ж яшчэ праводзіць, напрыклад, цыкл канцэртаў "Усе санаты Л. ван Бетховена", апроч філармоніі? Цягам двух сезонаў піяніст з Масквы Міхаіл Лідскі здзяйсняў сапраўдны музыканцкі подзвіг. Зроблены запіс праведзеных ім у Мінску 9-і канцэртаў і ёсць дамоўленасць

наконт выдання гэтага грандыёзнага фартэп'янага цыкла (дзякуй фірме "Муза-сервіс" і яе дырэктару Людміле Краўцовай).

У 2006-м адбылася творчая сустрэча расійскага піяніста Мікалая Пятрова з навучэнцамі Рэспубліканскай гімназіі-каледжы пры БДАМ, пасля чаго фонд М. Пятрова наладзіў канцэрт таленавітых беларускіх дзеячаў у Маскве, у славутай "Гнесінцы". Ёсць планы супольнага, з фондам М. Пятрова, правядзення канцэртаў у Мінску і ў Маскве. Некаторых нашых навучэнцаў Мікалай Арнольдавіч кансультуе асабіста, сочыць за іх прафесійным развіццём.

Наконт іншых планаў... Апроч юбілейных канцэртаў педагогаў і харавога абанемента "Пяюць хлапчукі", з'явіцца новыя праграмы з удзелам аркестравых калектываў і артыстаў опернага тэатра, бо пры нашым саюзе нядаўна створана асацыяцыя оперна-сімфанічных дырыжораў. Напрыклад, у лістапададзе з Дзяржаўнай акадэмічнай сімфанічным аркестрам пад кіраўніцтвам Аляксандра Анісімава (старшыні асацыяцыі) будзе іграць арганіст Ян Бахчанін з Варшавы. Дарэчы, зусім нядаўна, 9 мая, на свята Перамогі, Ян Бахчанін іграў у Мінскім архікатэдральным касцёле музыку Баха. Уваход быў вольны. Канцэрт слухалі, стаішы дыханне, 200 чалавек. Наш польскі госць іграў бясплатна, без ганарара.

Да года культуры Расіі ў нашай краіне і 65-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў рыхтуем супольна з Міжнародным саюзам музычных дзеячаў (старшыня

Ірына Архіпава) праект "Песні вярных гадоў", у якім возьмудз удзел 10 тэнараў — з Беларусі і Расіі. У наступным сезоне плануем правесці творчыя сустрэчы з нагоды юбілеяў вядомых дзеячаў нашай музычнай культуры І.Зубрыч, М. Салапава, С. Картэса.

— Музыкантам, безумоўна, прыемна, калі на іх звяртаюць увагу калегі, ушаноўваюць у прафесійным асяроддзі, запрашаюць да ўдзелу ў новых творчых праектах. А ці адчуваецца зваротная сувязь з аўдыторыяй?

— Усе нашы праекты, як правіла, маюць вялікі грамадскі розгалас. Вельмі часта слухачы і артысты мяняюцца месцамі (прыкладам — харавы абанемента "Пяюць хлапчукі"). Наша аўдыторыя — ад музыкантаў-пачаткоўцаў ды іх бацькоў да тых, хто ходзіць на санаты Бетховена: гэта асяроддзе існавання класічнай музыкі. Фарміраванне адукаванай, еўрапейскай публікі робіць нашу краіну больш цывілізаванай. Мінуць крызісы, а тыя, хто сёння пачынае сваё ўзыходжанне да вышэйняй сусветнай музычнай культуры, гадоў праз 15 — 20 узнімуцца на прафесійную сцэну або прыйдуць у нашы залы калі слухачы, падрыхтаваныя да ўспрымання вялікай музыкі. Публіка і артыст — вось што патрэбна музыцы, якая, вядома ж, не ведае межэў і з'яўляецца планетарнай мовою зносін.

— А якія, на вашу думку, перспектывы мае акадэмічнае музычнае мастацтва ў нашай краіне?

— За мінулыя дзесяцігоддзі ў краіне створана дакладная, прафесійная моцная сістэма музычнай адукацыі і выхавання моладзі. Нягледзячы на крызісы, на адток таленавітых людзей у іншыя сферы дзейнасці і за мяжу, у нас пакуль ёсць каго вучыць і ў каго вучыцца. Але ёсць і трывога. Мала канцэртных залаў для выканання класічнай музыкі. Праблемы з інструментамі. Напрыклад, у Брэсцкім акадэмічным тэатры драмы і музыкі (ён выконвае функцыю філарманічнай залы) М. Лідскі граў на раялі "Эстонія", за якім яшчэ ў 1964 годзе я, скончыўшы музычнае вучылішча, выступаў на выпускным вечары. Тым не менш, старшыня Брэсцкага музычнага таварыства Лілія Батырава правяла ў сваім горадзе ўжо XXI Міжнародны фестываль класічнай музыкі "Студзеньскія музычныя вечары".

З іншага боку, Віцебская абласная філармонія, дзе і свая сучасная зала, і выдатны раяль, не змагла давесці цыкл канцэртаў "Усе санаты Л. ван Бетховена" да канца. І прычына не столькі ў праблемах эканомікі, колькі ў адсутнасці традыцый, у няўменні прафесійна працаваць, вызначаць годныя прыярытэты, ладзіць сувязі з музычнай грамадскасцю. Зрэшты, падрабязна пра гэта можна пагаварыць асобна. Праз год прадзюсерскаму цэнтру "Класіка" Беларускага саюза музычных дзеячаў споўніцца 5 гадоў. Вось нагода, каб падсумаваць пэўныя вынікі, паразважаць над праблемамі ды падумаць пра будучыню.

С. Б. Фота аўтара

Ёсць у Гомелі аркестр!

20 гадоў таму пры Гомельскім аддзяленні Беларускага музычнага таварыства быў арганізаваны гарадскі сімфанічны аркестр. Ініцыятыва стварэння калектыву належала Валянціну Краўцову, які стаў і галоўным дырыжорам.

Два дзесяцігоддзі жыцця аркестра — гэта перыяды станаўлення і сталення, пошуку адметнага аблічча і ўмацавання сваіх традыцый, назапашвання рэпертуару і пашырэння гастрольнай геаграфіі, усталявання творчых сувязяў і фарміравання сваёй публікі. За гэты час В. Краўцоў, які ў 1969 годзе скончыў Беларускаю дзяржаўную кансерваторыю па класе трубы, атрымаў другую музычную спецыяльнасць — оперна-сімфанічнага дырыжора (1983 год, БДК, клас А. Энгельбрэхта). Набыў багаты педагогічны досвед, выкаладаючы ў Гомельскім каледжы мастацтваў імя Н. Сакалоўскага і ў філіяле Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі. Узбагаціў сваю дырыжорскую практыку ў супрацоўніцтве з аркестрамі Германіі ды Польшчы. А калектыву ў 1998 годзе змяніў свой статус і пачаў працаваць пры адзеле культуры Гомельскага гарвыканкама.

Творчая біяграфія аркестра, у якім сёння граюць прафесійныя музыканты з вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыяй, мастацкім кіраўніком і галоўным дырыжорам якога нязменна з'яўляецца В. Краўцоў, — гэта сотні канцэртаў для гамяльчан і жыхароў вобласці, выступленні перад нямецкай публікай (гастролі ў Германіі ладзіліся ўжо двойчы). Гэта супрацоўніцтва з дырыжорамі і салістамі Беларускай дзяржаўнай філармоніі, НАВТ оперы і балета краіны, дырыжорамі з Германіі, Польшчы, Украіны, Францыі... Гэта канцэрты з ўдзелам выдатных айчынных салістаў: Ігара Алоўнікава, Андрэя Сікорскага, Мікалая Майсеенкі, Аляксандра Музыкантава, Арцёма Шышкова ды інш.

У багатым рэпертуары — уверцюра да оперы Д. Расіні "Вільгельм Тэль", Першы фартэп'яна канцэрт П. Чайкоўскага, музыка з балета А.Глазунова "Раймонда", з кантаты К. Орфа "Карміна Бурана", з оперы Ж. Бізе "Кармэн", з класічных аперэт і шмат іншых разнастайных твораў. І тое, што Сімфанічны аркестр горада Гомеля асаблівую ўвагу надае праграмам для дзіцячай аўдыторыі, спакваля спрыяе пашырэнню кола прыхільнікаў музычнай класікі. Такім чынам, ён працуе і для сваіх будучых слухачоў.

Я. КАРЛІМА

Сябры! На вашы пытанні, якія датычаць падрыхтоўкі матэрыялаў для гэтай старонкі, адкажа першы намеснік старшыні Праўлення Беларускага саюза музычных дзеячаў Наталля Васільеўна ВІТЧАНКА. Тэлефоны: (017) 222-37-33 — працоўны; (029) 507-55-05 — МТС; (029) 699-32-00 — Velcom.

Дню Перамогі прысвячаўся канцэрт, які адбыўся ў Вялікай зале сталічнай філармоніі. Праграму з удзелам лепшых маладых музыкантаў, якая працягвалася без малага чатыры гадзіны, падрыхтавалі тры асацыяцыі, што працуюць пры БСМД: цымбалістаў; дамыстаў і мандаліністаў; баяністаў і акардэаністаў. Канцэртным нумарам папярэднічала эмацыянальнае, палымнае і мудрае выступленне аднаго са старэйшых дзеячаў айчыннай культуры, прафесара Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі, ветэрана Вялікай Айчыннай вайны Міхайла Салапава (на здымку). У чарадзе яркавых імгненняў, падораных уздзельнікамі гэтага непаўторнага вечара, уражвала жывое, працулае, шчырае ўвасабленне самых розных мастацкіх вобразаў. Авацыямі вячала публіка ігру ансамбля дамыстаў БДАМ "Эстафета"; дуэта цымбалістак; лаўрэата многіх музычных спаборніцтваў дамысткі Н. Корсак, пераможцы 30-ці міжнародных конкурсаў баяніста У. Пліткі (гл. фота)... Тэмпераментным апафеозам вечара прагучала выступленне аркестра беларускіх народных інструментаў БДУ культуры і мастацтваў пад кіраўніцтвам мастра В. Валатковіча.

С. ВЕТКА

Фота Святланы Берасцен

Нашы юбіляры

ХІМЧАНКА Ала Іванаўна — дацэнт Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі.

ВАСІЛЬЕВА Ларыса Паўлаўна — загадчык фартэп'янага аддзялення Рэспубліканскай гімназіі-каледжы пры Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі. Узнагароджаная нагрудным знакам "За ўнёсак у развіццё культуры Беларусі".

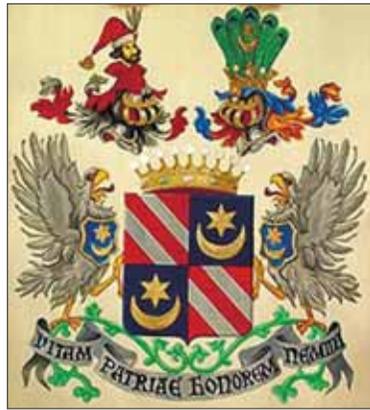
МАРТЫНЕНКА Аляксандр Аляксандравіч — мастацкі кіраўнік Беларускай абласной філармоніі. Узнагароджаны нагрудным знакам "За ўнёсак у развіццё культуры Беларусі".

Фота

Уладзіміра Вітчанкі

Наша краіна мае цікавую, багатую гісторыю. Тут ва ўсе часы адбываліся падзеі агульнаеўрапейскай і нават сусветнай значнасці. Тут жылі людзі, якія ўзбагацілі скарбніцу сусветнай культуры. Тут віравалі звычайныя чалавечыя жарсці і ладзіліся змовы, у выніку якіх Еўропа парцалася на часткі. На жаль, пра ўсё гэта мы ведаем вельмі мала з-за бяспамяцтва, з-за таго, што не змаглі ў адрозненне ад іншых еўрапейскіх краін зберагчы "матэрыяльныя" доказы тых далёкіх падзей. Былі разбураны і дагэтуль не адраджаліся шмат якія замкі, палацы, храмы, каштоўныя будынкі, паркі,

сядзібы, фальваркі... Усё тое, што гаворыць пра культурную і духоўную спадчыну нашага народа. Усё тое, што робіць краіну прывабнай для іншых народаў. А гэта і бліскучае жыццё магнатаў, гераічныя ўчынкi шляхты і простых людзей, іх ахвяры і драматычныя лёсы, — усё гэта было некалі па-варварску выкраслена ў XX ст. з нашай гісторыі. Беларусь у гэтым сэнсе панесла агромністыя страты, якія не змаглі не адбіцца на нашай сённяшняй ментальнасці, адасобленасці, у нейкім сэнсе нават на адчуванні прыніжванасці нашай нацыі ў параўнанні з іншымі.

сапраўдны музей. Як у яшчэ аднаго прадстаўніка старадаўняга беларускага роду **Аляксандра Ельскага**, літаратара і гісторыка. У сваім родавым маёнтку ў Замосці ён сабраў каля шасцідзсяці карцін і дзюх тысяч гравюр, малюнкаў, эскізаў, бібліятэку з дзсяці тысяч кніг, сярод якіх старадрукі, хронікі, матэрыялы паўстанняў і вайны 1812 года, лісты Адама Міцкевіча і Тадэвуша Касцюшкі, а таксама іх асабістыя рэчы. У Замосці захоўваліся каштоўныя калекцыі парцеляны, шкла, случкіх паясоў. Праўда, сёння ад усяго гэтага не засталася ані знаку. Затое засталіся творы Ельскага. Ім напісаны больш як дзсяць тысяч гістарычна-краязнаўчых артыкулаў пра Беларусь для "Польскай ілюстраванай энцыклапедыі" і "Геаграфічнага слоўніка", перакладзена на беларускую мову паэма Адама Міцкевіча "Пан Тадэвуш". Другі прыклад — лагойская лінія **Тышкевічаў**. Прадстаўніцтва ў родзе было самым розным: архітэктары, музыканты, інжынеры, эканамісты. А праславіліся менавіта браты **Канстанцін і Яўстафій**. Яны былі вядомымі археолагамі, фактычнымі заснавальнікамі беларускай навуковай археалогіі. У свой час сабравалі незвычайна багатыя калекцыі прыродазнаўчых і гістарычных экспанатаў, твораў мастацтва, кніг, стварылі ў Лагойску археалагічны музей і ўнікальны палацава-паркавы ансамбль. Потым шмат твораў з лагойскага музея звезлі ў Вільню, Львоў, Варшаву, Кракаў. Многае са сваіх збораў К. Тышкевіч перадаў у 1864 — 1868 гг. Румянцаўскаму музею ў Маскве, цяпер Дзяржаўны гістарычны музей. Музеі братоў пакінулі значны след у развіцці археалогіі, этнаграфіі, гістарыяграфіі і мастацтва Беларусі.

«Служыць Айчыне, адказваць перад Богам»

На скрыжаванні гісторыі

Тэма нашай сённяшняй размовы — беларуская шляхта. Менавіта шляхта адыграла вялікую ролю ў фарміраванні беларускай культуры. Што і натуральна, бо цягам трох стагоддзяў, ад Люблінскай уніі да паўстання 1863 — 1864 гг., пануючай культурай у нас была культура шляхецкая, і іншай тады яна быць не магла. Нацыянальны погляд можа быць толькі такім, у адрозненне ад імперскай Расіі і савецкай улады, якія ўвесь час імкнуліся паказаць беларускую нацыю як сялянскую і толькі ў некаторай нязначнай ступені як гарадскую. Асабліва гэта праявілася ў першай палове XX ст., калі ўладам патрэбна была падтрымка сялян, а ўсе астатнія слаі грамадства лічыліся рэакцыйнымі, у тым ліку і шляхта, тым больш, што большасць яе прадстаўнікоў размаўляла па-польску. Але, між іншым, шмат хто ўжо загаварыў па-беларуску. Згодна перапісу, што праходзіў у канцы XIX ст., 37 працэнтаў шляхты назвалі сябе беларусамі.

Выразная самасвядомасць шляхецкага саслоўя з'явілася яшчэ і дзякуючы Віленскаму ўніверсітэту, дзе вялікая група прафесура пачала цікавіцца беларусазнаўствам. У розны час навучэнцамі ўніверсітэта былі дзеці беларускіх магнатаў і найбольш уплывовай шляхты: Радзівілаў, Сапегі, Пацаў, Тышкевічаў, Хадкевічаў, Завішаў, Валовічаў... Зразумела, каму Мікалай I зачыніў Віленскі ўніверсітэт. Не трэба забываць і пра тое, што беларускае Адраджэнне канца XIX — пачатку XX стст. здзяйснялася рознымі і намаганнімі літвінска-беларускай шляхты. Шмат хто з іх насамрэч асэнсоўвалі сябе патрыётамі сваёй зямлі. Да прыкладу, сябры таемнага студэнцкага таварыства філаматаў і філарэтаў — аматараў навукі, што зарадзілася ў сценах Віленскага ўніверсітэта: Адам Міцкевіч, Тамаш Зан, Ян Чачот, Ігнат Дамейка, Напалеон Орда... Усе яны лічылі сябе літвінамі і сваімі далейшымі справамі заўсёды прысягалі на вернасць і любоў Бацькаўшчыне. Толькі гісторыя ў тых часы павярнулася да Беларусі бокам, і далейшыя падзеі працягвалі развівацца не на карысць нашай радзімы. Калі ў Польшчы, Беларусі і Літве выбухнуў нацыянальна-вызваленчы рух 1830 — 1831 гг., а потым і 1863 — 1864 гг., шмат каму са шляхты давялося стаць у шэрагі інсургентаў. На жаль, сілы былі няроўнымі, паўстанні былі падаўлены. Царская ўлада жорстка расправілася з вызваленчым рухам, свабодалюбных літвінскіх асасалі каго на Поўнач, каго ў менш аддаленыя губерні Расіі. У выніку, у выгнанні беларускай шляхты апынулася больш, чым на роднай зямлі.

Ігнат Дамейка

Іх лёсы — лёсы Бацькаўшчыны

Тым не менш, духоўны і стваральны патэнцыял, закладзены дзядзямі і прадзедамі нашчадкаў Вялікага княства Літоўскага, ягоньня ідэалы, далі свае парасткі ў лёсах лепшых сьняоў літвінска-беларускага роду. Усім нам вядомы лёс Адама Міцкевіча, культурную спадчыну якога дагэтуль не могуць падзяліць беларусы, літоўцы і палякі. Хочацца больш дэталёва спыніцца на жыцці і культурніцкай дзейнасці такіх вядомых людзей, як **Ігнат Дамейка і Напалеон Орда**. Пасля паразы паўстання 1830 — 1831 гг., абодва эмігрыруюць за мяжу. Іх лёсы перасякаюцца ў Парыжы, на тых часы сапраўднай сталіцы польска-літвінскай эміграцыі. У 1856 г. пасля абвешчання царскім урадам амністыі палітычным эмігрантам, Напалеон Орда вяртаецца ў родныя Варацэвічы Пінскага павета Мінскай губерні, ён шмат падарожнічае па Беларусі, Літве, Польшчы і Украіне. Падчас сваіх вандровак робіць замалёўкі архітэктурных і гістарычных помнікаў, гарадоў і мястэчак, славуць мясцін. Цяпер малюнкi Орды з'яўляюцца не толькі мастацка значнымі творамі, але і каштоўнай крыніцай па гісторыі архітэктурны Беларусі. Дзякуючы ім, мы ўяўляем, як выглядалі беларускія гарады, мястэчкі і вёскі, замкі і палацы, шляхецкія сядзібы, шматлікія кляштары і храмы. Беларусь на малюнках Орды паўстае як Фенікс з попелу, вырастае светлымі абрысамі архітэктурных сьвятыняў. Большасць малюнкаў Орды захоўваецца ў польскіх музеях, частка ў Львове, вялікая калекцыя літаграфій з малюнкаў Орды знаходзіцца ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі. Але талент Орды быў не толькі талентам мастака. Ён з'яўляецца аўтарам шматлікіх фартэп'янных твораў, у тым ліку і больш як 20 паланезаў, якія гучалі са сцэн Францыі, Нямеччыны, Польшчы, Беларусі. Ім было напісана мноства вальсаў, полек, мазурак ды іншых інструментальных і вакальных твораў. Вынікам яго музычных заняткаў робіцца "Граматыка музыкі", якая пабачыла свет

Палац Чапскіх у Прылуках

у 1873 г. у Варшаве і якая шмат дзсяцігоддзяў лічылася адным з лепшых дапаможнікаў па тэорыі музыкі.

Па-іншаму склаўся лёс **Ігната Дамейкі**. Рэалізаваць свой творчы патэнцыял яму давялося на чужыне. Атрымаўшы адукацыю геолога ў Парыжы, ён едзе працаваць па кантракце ў Чылі, дзе пазней звязвае сваё жыццё з нацыянальным універсітэтам Сант'яга. Прафесар хіміі і мінералогіі, потым загадчык кафедры хіміі, член універсітэц-

тым самым праблему водазабеспячэння сталіцы. Удзячнасць чыліцаў вызначылася ў тым, што прафесару была прызначана самая высокая пенсія ў краіне. Такой не атрымлівалі нават генералы, якія змагаліся за незалежнасць Чылі.

Яшчэ адзін выбітны род — **Агінескія**. Асаблівую адметнасць яны набылі ў канцы XVII і ў XVIII стст., калі іх прадстаўнікі займалі германскую пасаду. Міхал Казімір у сваім маёнтку ў Слоніме ладзіў сапраўдны музычны спектак-

Цяпер малюнкi Орды з'яўляюцца не толькі мастацка значнымі творамі, але і каштоўнай крыніцай па гісторыі архітэктурны Беларусі. Дзякуючы ім, мы ўяўляем, як выглядалі беларускія гарады, мястэчкі і вёскі, замкі і палацы, шляхецкія сядзібы, шматлікія кляштары і храмы. Беларусь на малюнках Орды паўстае як Фенікс з попелу, вырастае светлымі абрысамі архітэктурных сьвятыняў. Большасць малюнкаў Орды захоўваецца ў польскіх музеях, частка ў Львове, вялікая калекцыя літаграфій з малюнкаў Орды знаходзіцца ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі.

кай рады, Ігнат Дамейка ў 1867 г. на Сусветнай выставе ў Парыжы прэзентаваў маладую прамысловасць Чылі. Пасля яго абіраюць рэктарам універсітэта, пасаду якога ён займае 16 год. Цяжка пераацаніць зробленае Донам Ігнацыя, як паважліва называлі яго ў Чылі, для сваёй другой радзімы. Ён рэарганізаваў сістэму адукацыі ў краіне, у тым ліку і ў самім універсітэце, узяўшы за ўзор родную Віленскую альма-матэр. Стварыў музей мінералогіі, заснаваў фізічны кабінет, хімічную і горную лабараторыі, зладзіў бібліятэку прыроднага ведаў. Непараўнальна яго дзейнасць як даследчыка чыліцкіх прыродных багаццяў. Прафесар сабраў і апісаў мноства новых, невядомых навуцы мінералаў, раслін, акамянеласцяў, метэарытаў. Яго падручнік "Мінералогія" на працягу колькіх дзсяцігоддзяў выкарыстоўвалі ў шматлікіх лаціна-амерыканскіх краінах. Вынікі навуковых адкрыццяў друкаваліся на розных мовах і прынеслі яму сусветную славу і вядомасць. Дамейка знайшоў у гарах крыніцу чыстай вады і правёў адтуль у Сант'яга водаправод, вырашыў

лі. Дарэчы, у XVIII ст. шмат хто з прадстаўнікоў нашай шляхты былі кампазітарамі-аматарамі, гэта ўваходзіла ў абавязковую сістэму адукацыі дзяцей шляхецкага саслоўя. Адукаванія былі людзі. Да прыкладу, Мацей Радзівіл напісаў вядомую оперу "Агатка". Нават Тадэвуш Касцюшка, які паходзіў з беднай шляхты, пісаў паланезы. Сёння нам больш за ўсё вядомы Міхал Клеафас Агінескі — аўтар знакамітага паланеза нумар адзін, а ў яго, апроч опер, іх каля 50.

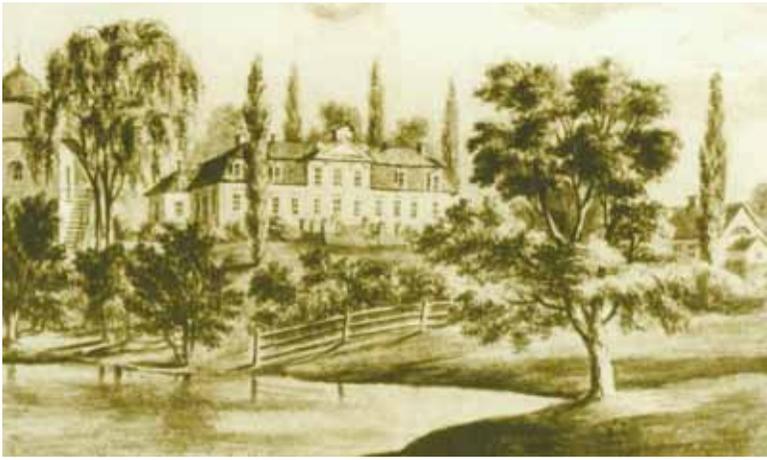
Сёння ўсё больш і больш адкрываецца новых старонак плённай дзейнасці беларускай шляхты ў рэчышчы культуры, прадстаўнікі якой на абсягах нашага краю мелі шыкоўныя мастацкія і этнаграфічныя калекцыі. Гэтыя калекцыі захоўваліся пераважна ва ўласных маёнтках і сядзібах. Старажытныя шляхецкія сядзібы ўжо самі былі сховішчамі каштоўнасцяў: у іх захоўваліся архівы роду, ад бацькі да сына перадавалася зброя, ад маці да дачкі — каштоўныя ўпрыгожванні. А калі ўладальнік такой спадчыны захапляўся старажытнасцю і дбаў пра захаванне і помнажэнне збору, дык атрымоўваўся

Беларускія форды і рафелеры

Далей хочацца прывесці прыклады жыцця і культурнай дзейнасці іншай фармацыі беларускай шляхты. У XIX — XX стст. у Беларусі склаўся своеасаблівы пласт дваран-фальваркоўцаў, землеўласніцкай і засячэнскай шляхты, якая ўсё больш актыўна становілася на шлях капіталістычнага гаспадарання і разам з тым арыентавалася на адраджэнне шляхецкіх ідэалаў Вялікага княства Літоўскага і Рэчы Паспалітай. Значнай частцы гэтай шляхты была ўласціва беларуская нацыянальная свядомасць. І хаця яны не ўдзельнічалі ў нацыянальна-вызваленчым руху, але прыхільна ставіліся да яго. Да прыкладу, фундатар Чырвонага касцёла ў Мінску **Эдвард Адам Вайніловіч**, адзін з багацейшых памешчыкаў Беларусі, скончыў Слуцкую гімназію, потым — тэхналагічны інстытут у Пецярбургу, стажыраваўся за мяжой. Ведаў усе рабочыя спецыяльнасці, працаваў на Пуцілаўскім заводзе. Калі памёр ягоны бацька — памешчык Слуцкага павета, Эдвард пакінуў інжынерную справу і сам зрабіў памешчыкам, займаўся грамадскай дзейнасцю, быў адным з тых, хто даваў грошы на "беларускую справу". Актыўным фінансаваннем займаўся і княгіня **Магдалена Радзівіл**, у дзявоцтве Завіша, а па першым мужы Красінскага. Мецэнатка на свае сродкі адчыніла беларускія школы ў Кухцічах, Уздзе і Камянеццы, фінансавала выданне газет "Наша Ніва", "Беларусь", апекавалася выдавецтвам "Загляне сонца і ў наша ваконца" ў Пецярбургу, падтрымлівала стасункі з дзсячамі беларускага нацыянальнага руху. Дапамагала студэнтам-беларусам, устанавіла для іх некалькі стыпендыяў, фінансавала будаўніцтва трох аднапавярховых будынкаў інтэрната. Аказвала ўсебаковую дапамогу творчым моладзям. За яе грошы былі надрукаваны першыя кнігі Максіма Багдановіча, Канстанціна Буйлы ды іншых паэтаў-пачаткоўцаў.

Яркімі прадстаўнікамі капіталізму ў эканоміцы Беларусі гэтага часу былі ўрадзэнцы роду **Скірмунтаў**. Скірмунты для беларускага Палесся значаць тое ж, што Форды і Рафелеры — для Злучаных Штатаў Амерыкі, куп-

цы ці прамыслоўцы Строганавы і Марозавы для Расіі. Старажытны род вядзе свой радавод ад легендарных літоўскіх князёў. Пінскі князь Васіль Скірмунт згадваецца ў дакументах сярэдзіны XIV ст. Ягонья нашчадкі аддана служылі сваёй Айчыне, займалі адказныя дзяржаўныя пасады, але асаблівай гістарычнай вядомасці да пачатку XIX ст. у іх не было. У 1798 г. у вёсцы Моладава ў сям'і Сямёна Скірмунта нарадзіўся сын Аляксандр. Ён атрымаў выдатную адукацыю ў Віленскім універсітэце, вучыўся ў Францыі і Германіі, займаўся практычнай хіміяй. Калі вярнуўся на радзіму, ажаніўся з дачкой мінскага губернатара. Меў 11 дзяцей. Яшчэ пры жыцці бацька перадаў яму правы на кіраванне маёнткамі і капіталамі. У 1830 г.

Палац Агінскіх. Мастак Напалеон Орда.

Аляксандр заняўся ўладкаваннем у Моладаве цукровага завода. Прадпрыемства было адным з першых у Беларусі. Тут выраблялі рафінад вельмі высокай ступені ачысткі. Аляксандр атрымаў патэнт на вынаходку ўстаноўкі для паскоранага выпарвання цукровага сіропа. Адначасова ў суседнім маёнтку Скірмунтаў — Парэччы — была арганізавана суконная фабрыка, на той час самая вялікая ў Беларусі. Аляксандр Скірмунт распрацаваў арыгінальную тэхналогію, закупіў за мяжой сучаснае абсталяванне, запрасіў нямецкіх майстроў, якія навучылі мясцовых сялян рамяству. З 1860-х гг. вырабы парэчкай фабрыкі Скірмунтаў атрымлівалі ўзнагароды на самых прэстыжных прамысловых выставах Еўропы. Таксама ў Парэччы былі пабудаваны паравы млын і сыраварны завод. Аляксандр Скірмунт першым у Беларусі стварыў для сваіх работнікаў сістэму сацыяльнага забеспячэння, трымаў доктара і бальніцу, вучылішча для дзяцей працоўных. Найбольш здольных рабочых адпраўляў вучыцца за мяжу. Калісьці ў Моладаве знаходзіўся вялікі былы палац Скірмунтаў з васьмі ганкамі. Цяпер ад маёнтка засталася толькі капліца-рагонда і знакімы старажытны моладзёўскі зван, які знаходзіцца ў мясцовым храме.

Знакавай постаццю для беларускай культуры і палітыкі з'яўляецца адзін з васьмі сыноў Аляксандра Скірмунта — Раман. Шляхціц, буйны землеўладальнік, ён быў абраны дэпутатам Дзяржаўнай Думы Расійскай імперыі ў 1911 годзе. Браў непасрэдна ўдзел у стварэнні БНР. У міжваенным часе палітык жыў у сваім родным Парэччы, дзе пакінуў пра сябе славу добрага пана, які заўжды прыїдзе на дапамогу. У кастрычніку 1939 года Скірмунт быў забіты ў сваіх уладаннях.

Сёлета ў краіне адзначаецца 180-годдзе з дня нараджэння **Эмерыка-Захарыя-Мікалая-Севарына фон Гутэн-Чапскага**, прадстаўніка роду, які зрабіў шмат не толькі для Беларусі. Гэта старажытны род, што бярэ свой пачатак яшчэ са старадаўняй Прусіі, а ў XII ст. яму нададзены графскі тытул Свяшчэннай Рымскай імперыі. З цягам часу Гутэн-Чапскія парадніліся з Радзівіламі. Адным з яркіх прадстаўнікоў роду быў **Эмерык Гутэн-Чапскі**, які атрымаў адукацыю ў Расіі і Нямеччыне, займаў высокія пасады пры двары расійскага імператара, але разышоўся ў поглядах з апошнім і таму пайшоў у адстаўку, пасяліўся ў сваім маёнтку ў Станькаве. Тут ён стварыў унікальны музей, які меў некалькі тэматычных калекцый, сярод якіх і багаты нумізматычны збор, дзе былі сабраны 11 тысяч манет X—XVIII стст. Уражвалі рэдкія археалагічныя знаходкі з каштоўных металаў, знойдзеныя ў курганных могілках вакол Станькава. У калекцыі меліся зборы старадаўняй зброі, рыцарскія латы, музычныя інструменты, мэбля, габелены, карціны, сярэднявечныя мапы, слудкі пясны, рэдкія мінералы, вырабы са старажытнай парцэляны, керамікі, шкла. У багатай бібліятэцы налічвалася каля 20 тысяч кніг, у тым ліку рукапісы вядомых беларускіх пісьменнікаў, паэтаў, кампазітараў, першыя друкаваныя кнігі Еўропы і Беларусі. Несумненна, напрыканцы XIX ст. музей у Станькаве быў адным з самых буйных у Расійскай імперыі, і, магчыма, нават пераўзыходзіў на той час калекцыі Радзівілаў у Нясвіжы. На жаль, з-за унут-

раных сямейных адносін большая частка музея была вывезена потым у Кракаў, на аснове якой цяпер там дзейнічае Нацыянальны музей.

У Эмерыка фон Гутэн-Чапскага было двое сыноў — Карл і Ежы. **Карл Чапскі**, вядомы буйны памешчык, землеўладальнік, заводчык, гаспадар даходных дамоў у Мінску, займаў пасаду губернатара цяперашняй сталіцы Беларусі з 1890 па 1901 гады. За гэты час у горадзе з'явіліся электрастанцыя, водаправод, конка, тэлефонная станцыя агульнага карыстання. Карл Чапскі завяршыў будаўніцтва гарадскога тэатра, цяпер там месціцца тэатр імя Янкі Купалы. Ён садзейнічаў стварэнню санітарнай службы ў горадзе, таварыства аматараў спорту, жаночых грамадскіх аб'яднанняў, нядзельных школ і дзіцячых ясляў, Мінскай жаночай гімназіі. У перыяд яго губернатарства гарадская дума падрыхтавала праект аб уводзенні ўсеагульнага абавязковага навучання дзяцей, у Мінску пачалі выдавацца газеты "Мінские губернскае ведомости" і "Минский листок", дзе ўпершыню была надрукавана паэма "Тарас на Парнасе". На той час прыналежнасць да старажытнай шляхты і валоданне асабістым багаццем прадугледжвала служэнне Айчыне. Нездарма на родавым гербе Чапскіх было напісана: "Жыццё — Айчыне, гонар

Касцюшка — польска-літвінскі і амерыканскі вайсковы і палітычны дзеяч, удзельнік вайны за незалежнасць ЗША, арганізатар польска-літвінскага паўстання 1794 г., нацыянальны герой Польшчы і ЗША. **Зігмунд Мінейка** — нацыянальны герой Грэцыі, удзельнік барацьбы супраць турэцкіх заваёўнікаў. **Мікалай Судзілоўскі** — прэзідэнт сената Гавайскіх астравоў. **Казімір Семяновіч** — вынаходнік шматступеневай ракеты. **Якуб Наркевіч-Ёдка** — адкрывальнік электраграфіі і бяздротавай перадачы электрычных сігналаў. **Герман Мінкоўскі** — выдатны нямецкі матэматык і фізік, які распрацаваў т.зв. геаметрыю лічбаў. **Бенядзікт Дыбоўскі** ўпершыню апісаў жывёльны свет Байкала, Амура, Камчаткі. **Ян Чэрскі** — геолог, даследнік Усходняй Сібіры, яго імем названа горная сістэма — хрыбет Чэрскага. Са старадаўняга беларускага роду **Каровін-Крукоўскіх** паходзіць першая жанчына-прафесар матэматыкі **Соф'я Кавалеўская**. **Аляксандр Кавалеўскі**, яе муж, давеў эвалюцыйнае адзінства хрыбетных і бесхрыбетных жывёл, бліскуча пацвердзіўшы гэтым тэорыю Ч. Дарвіна, а яго брат **Уладзімір Кавалеўскі** — заснавальнік эвалюцыйнай палеанталогіі. Шляхецкую беларускую генеалогію мелі падарожнік **Мікалай Перавальскі (Пржэвальскі)**, паэт **Пём**

Несумненна, напрыканцы XIX ст. музей у Станькаве быў адным з самых буйных у Расійскай імперыі, і, магчыма, нават пераўзыходзіў на той час калекцыі Радзівілаў у Нясвіжы. На жаль, з-за ўнутраных сямейных адносін большая частка музея была вывезена потым у Кракаў, на аснове якой цяпер там дзейнічае Нацыянальны музей.

— нікому!". Другі сын Эмерыка — **Ежы**, або **Юрый**, быў таксама вядомым землеўладальнікам і грамадскім дзеячам канца XIX — пачатку XX стст. Пры ім сядзіба ў Прылуках зрабілася буйным прамысловым, сельскагаспадарчым і культурным цэнтрам, дзе абмяркоўваліся палітычныя праблемы і бывалі такія знакамідныя людзі, як кампазітар Станіслаў Манюшка і мастак Напалеон Орда. На сёння комплекс у Прылуках прызнаны адным з найбольш значных архітэктурных помнікаў у ваколіцах Мінска. З мінулых часоў захаваліся арыгінальны будынік спіртзавода, бровар, флігелі.

Пачэсны пералік імён

Як бачна, шляхецкае саслоўе адыгрывала вялікую ролю як у грамадскай дзейнасці, так і ў культурным жыцці Беларусі. Амаль усе нашы знакамідныя дзеячы культуры і навукі XIX ст. паходзілі са старажытнай беларускай шляхты. Дзякуючы ёй былі створаны сам адраджэнскі рух пачатку XX ст. Гэта Кастусь Каліноўскі, Францішак Багушэвіч, Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч, Браніслаў Эпімах-Шыпіла, Усевалад Ігнатоўскі, браты Іван і Антон Лудзевічы, Вацлаў Іваноўскі, Янка Купала, Алаіза Пашкевіч, Вацлаў Ластоўскі, Карусь Каганец, Аркадзь Смоліч, Францішак Аляхновіч, Уладзімір Самойла...

Можна і надалей прыводзіць прыклады выбітных прадстаўнікоў беларускай шляхты. Толькі коротка ўзгадаем шэраг выдатных беларускіх імён, якія праславіліся далёка за межамі радзімы. Да прыкладу, **Андрэй Тадэвуш Банавентура**

Апалінэр. А вялікі рускі пісьменнік Аляксандр Пушкін, па апошніх даследаваннях, бярэ свой пачатак са старажытнага роду Пушкінных з-пад Навагрудка, ад прадзеда Рыгора Пушкі. Старэйшы сын паэта Аляксандр быў прафесійным вайскоўцам, у 1860-я гады служыў у Віленскай акрузе. На старых могілках у Навагрудку пахаваны яго маленькі сын — Пётра.

Відаць, гаспакава. Мяркую, і так зразумела, які агромністы патэнцыял быў закладзены ў лепшых прадстаўнікоў нашай эліты — слаўных сынах беларускай шляхты. Выхаваньня на ідэалах волнанасці, годнасці і самапавяі, нашчадкі старажытных літвінска-беларускіх родаў і шараговай шляхты заўсёды імкнуліся даць сваім дзецям належную адукацыю, выхаванне ў іх любоў і гонар за радзіму. Але, як мы ведаем, прыйшлі такія часы, калі сапраўдная гісторыя нашай краіны, яе непартыяная культура і слаўная традыцыя, вобразна кажучы, былі выкінуты на сметнік. Зрабіліся непартэбнымі і ўжалеіні пра шляхецкія гонар і годнасць. Шмат хто з беларускіх шляхты з-за незапапрабаванасці на радзіме знайшоў выхад сваім ведам і таленту на чужыне, здабыў там славу і вядомасць, іх імёны ўпісаны залатымі літарамі ў гісторыю і культуру іншых дзяржаў і народаў.

І калі б ўсё нашай краіны склаўся інакш, калі б ласе яе сыны і дачкі былі запатрабаваныя ў сябе на радзіме, наша гісторыя была б таксама інакш. На жаль, мы толькі цяпер пачынаем разумець, як пацярпелі ад невуцтва і беспамыслы...

Ірына КЛІМКОВІЧ

Падарожны нататнік

Газета "Северная пчела" ў № 334 за 1862 год змясціла нарыс свайго ўласнага карэспандэнта пад назвай "Из одного дорожного дневника", у якім, у прыватнасці, карэспандэнт паведамаў, што выехаўшы з Пецярбурга 6 верасня, прыбыў у Вільню і "крыху не заспеў пахавання Сыракомлі, аднаго з любімых сярод сучасных польскіх паэтаў". "Сыракомлю, — працягвае аўтар, — ведаюць не толькі ў Літве і Польшчы, але і ўвогуле ва ўсіх славянскіх землях. У яго было шмат агульнага ў характары і нораве з памерлым Тарасам Рыгоравічам Шаўчэнкам".

Заканамернае пытанне: хто ж аўтар гэтага артыкула і чаму ён не паставіў пад ім свайго прозвішча? Каб адказаць на яго, давалося звярнуцца да гісторыі газеты "Северная пчела" 60-х гадоў XIX стагоддзя. І вось што ўдалося высветліць.

Яшчэ 30 мая гэтага ж, 1862 года, у газеце быў надрукаваны артыкул пра пецярбургскія пажары, аўтар якога запатрабаваў ад гораданачальніка выкрыць перад народам "падпальшчыкаў", звязаўшы сваё патрабаванне са слыхамі-падазрэннямі адносна "палітычных дэмагогаў", што распаўсюджваюць "абуральныя адозвы", у прыватнасці, прахламацыю левых рэвалюцыянераў-экстрэмістаў "Маладая гвардыя" з заклікам да захопу ўлады і знішчэння пануючых класаў. Ва ўмовах пачатых уладамі рэпрэсій супраць студэнцтва і рэвалюцыйных колаў "пажарны артыкул" быў расцэнены літаратурнай грамадскасцю як жаданне мабілізаваць сілы рэакцыі для абароны рэжыму. Выявілася, што аўтарам артыкула быў Мікалай Ляскоў, будучы знакамідны рускі пісьменнік, а па тым часе малады трыццацігадовы публіцыст-пачатковец. Гэты артыкул быў з вялікай непрыязню сустрэты прадстаўнікамі ліберальнага друку, хаця ён жа выклікаў і гнёў імператара. Уражаны рэзанансам артыкула, Мікалай Ляскоў вырашыў на нейкі час пакінуць Пецярбург. Так ён апынуўся ў сталіцы Паўночна-Заходняга краю — Вільні, прыехаўшы ў якую, даведаўся пра смерць Уладзіслава Сыракомлі.

Паводле сведчання сына пісьменніка, у бібліятэцы бацькі былі выданыя твораў Міцкевіча і Сыракомлі. Ляскоў быў выдатна знаёмы з іх творами, а некаторыя нават чытаў на памяць па-польску. Ён вельмі цаніў прыпавесць Сыракомлі "Гра пана Заблоцкага і мыла", па-майстэрску дэкламаваў, як, збанкрутаваўшы на мылаварэнні, некалі заможны шляхціц жабруе на рынку:

*На ім торба з прыпасам
І пас з гербам на блясе...*

Гэты пас жабрака з нязменным гербам на блясе захапляў Ляскова трапнасцю іроніі аўтара паэмы над непераможнай ганарлівацю прагарэлага шляхціца.

Праз чвэрць стагоддзя, высьмейваючы імкненне да арыстакратызму, якое раптам ахапіла расійскае грамадства, Мікалай Ляскоў у артыкуле "Геральдычны туман" пісаў: "Польская шляхта, якой не ўдалося даказаць свайго дваранства, заўсёды скаргзіцца, што ў іх "герольд спалён", то бок спалены; а ў нашых ён заўсёды "струхлеў".

У Вільні Мікалай Ляскоў правёў двое сутак у таварыстве прыязных беларуска-польскіх літаратараў, якія сабраліся разам з прычыны пахавання свайго калегі па пярэ. Не абыходзілася справа і без тостаў за рускіх пісьменнікаў, знаёмства з творами якіх, аднак, падалося Ляскову неглыбокім: "З вуснаў тутэйшых літаратараў я чуў імёны Пушкіна, Лермантава, Кальцова, Гогаля, Шаўчэнка, Герцэна, Кахановіч і Чарнышэўскага. Пра іншых ні слова: ні Тургенева, ні Бялінскага, ні Някрасава, ні Астроўскага, ні Марку Ваўчка тут не ўзгадваюць... Зрэшты, палякаў дакараць тут няма ў чым. Калі браць у разлік знаёмства рускіх з польскай літаратурай, то першыства ўсё ж застаецца за палякамі. З рускіх перыядычных выданняў у пашане "Современник". Гэта я магу сказаць дакладна, таму што спачуванне да часопіса, які спыніў часова сваю дзейнасць, чуў ад людзей самых розных сацыяльных статусаў".

Тут жа, у Вільні, Мікалай Ляскоў вельмі блізка сышоўся з нашым суайчыннікам, ураджэнцам вёскі Селішча Карэліцкага раёна, выхаванцам і сакратаром Уладзіслава Сыракомлі, Вінцэнтам Каратынскім. З ім ён здзейсніў шматдзённую вандроўку па Беларусі. "Звычайна думаюць, што няма горшай дарогі, як паміж Тамбовам і Варонежам альбо паміж Уманню і Адэсай, — заносіць у свой "дзёнік" Ляскоў. — Дарэмна так думаюць. Ад Пінска да Дамброўці набраліся мы гора да бародаў, а ад Дамброўці да Карца і да вусоў хапіла".

Пра тое, якое адлюстраванне знайшла Беларусь у творчасці Мікалая Ляскова, мы паспрабуем напісаць у наступных нататках.

Вячаслаў АФАНАСЬЕЎ

У Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры дзейнічае расійска-беларускі праект, прысвечаны асобе і творчым кантактам Льва Талстога. Акрамя унікальных фотаздымкаў XIX — пач. XX стагоддзя, радаводу і малюнкаў пісьменніка, прывезеных Дзяржаўным музеем Л.М.Талстога (Масква), на выставе ўпершыню прадстаўлены матэрыялы беларускай талставіяны — рэдкія кнігі і рукапісы з фондаў музея, Цэнтральнай навуковай бібліятэкі НАН Беларусі і Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва. Сярод іх кнігі выдавецтваў "Пасрэднік", "Свабоднае слова", рэдкія лубачныя выданні на "кіслотнай" паперы, кнігі з аўтографамі, пераклады, лісты, рукапісы твораў.

Леў Мікалаевіч Талстой у свядомасці большасці нашых сучаснікаў з'яўляецца расійскім пісьменнікам, класікам рускай літаратуры, аўтарам вядомых твораў, што вывучаюцца ў школе. Яго кнігі "Вайна і мір", "Ганна Карэніна", "Хаджы-Мурат" ды іншыя ёсць на паліцах любой бібліятэкі. Зусім па-іншаму бачыўся Леў Талстой сваім сучаснікам у XIX ст. Яго ідэі і творы былі "выбухам" у грамадска-культурнай і літаратурнай думцы таго часу. Льва Талстога ўспрымаў як "генія", "прарока", "настаўніка жыцця". І не толькі суайчыннікі. Калі мы звернемся да тытульных старонак яго прыжыццёвых выданняў, то са здзіўленнем прачытаем, што месцам іх выхаду, акрамя "Масква", "С.-Пецярбург", нярэдка з'яўляліся "Geneve", "Berlin", "England" і інш.

Прычын было некалькі. З аднаго боку, гэта вымушанае выданне за мяжой твораў, што знаходзіліся пад забаронай у Расіі. Парадаксальна тое, што поўны збор твораў Льва Талстога на рускай мове з'явіўся пазней за інашамойныя. Уладзімір Чарткоў, сябар, сакратар і выдавец пісьменніка, у 1902 годзе з абурэннем і смуткам пісаў: "...і калі, у дадзены момант на некалькіх еўрапейскіх мовах адначасова рыхтуюцца да друку, у перакладах, поўныя зборы яго твораў, то не можа быць сумнення ў тым, што настаў час выпусціць такі збор на той роднай нам мове, на якой Л. М. Талстой напісаў свае творы".

З другога боку, шматлікія замежныя выданні з'яўляліся фактам вялікай папулярнасці і шырокага прызнання Льва Талстога далёка за межамі яго краіны. Рамэн Ралан у сваёй манаграфіі "Жыццё Талстога" (1915) пісаў, што за тры гады (з 1885 па 1887 г.) у Парыжы былі выдадзены "Вайна і мір", "Ганна Карэніна", "Дзяцінства", "Палікушка", "Смерць Івана Ільіча", каўказская апавесці, народныя казкі і інш. І гэта было не толькі сведчаннем ліхаманкавай працы выдавецтваў, але і запатрабаванасці гэтых твораў чытачамі. Пісьменнік адзначаў, што творы Льва Талстога адкрылі для яго і многіх за мяжой "цэлы новы свет": "Для большасці з нас яго кнігі былі тым жа, чым Вертэр быў для свайго часу".

У пачатку XX ст. яго творы былі перакладзены на 30 моў свету. На кожных 18 пісьменных чалавек прыходзілася адна кніга Талстога.

Жыхары нашых гарадоў, мястэчак, вёсак (сяляне, рамеснікі, настаўнікі, гімназісты) звярталіся з лістамі да расійскага пісьменніка. У ар-

«Адкрыццё» Льва Талстога ў беларускіх матэрыялах

хіве Дзяржаўнага музея Л. М. Талстога (Масква) захоўваецца больш як 100 аўтографу з Беларусі (некаторыя з іх прадстаўлены на выставе). Забароненыя творы распаўсюджваліся ў Беларусі ў рукапісных спісах. Да іх ліку адносіцца апавесць "Крэйцарава саната". У Цэнтральнай навуковай бібліятэцы НАН Беларусі захоўваецца гектаграфічная копія рукапісу гэтага твора (1890) — экспанат музейнай выставы. Выкарыстанне забароненых твораў з'яўлялася небяспечным. У 1898 годзе аршанскі настаўнік атрымаў прадлісанне "неадкладна пакінуць школу" за чытанне перапісанай "Крэйцаравай санаты".

У 1902 годзе пісьменніца-фалькларыстка Марыя Косіч звярнулася да Льва Талстога за дазволам на беларускі пераклад камядзі "Першы вінакур": "Я займаюся збіраннем народных песень і заўважаю, што кніжка на мясцовай гаворцы дастаўляе вялікае задавальненне абыяцелю". Пісьменніца даслала ў Ясную Паляну і кнігу "Литвино-Белорусы Черниговской губернии, их быт и песни" з дарчым надпісам. Пасля таго, як Леў Талстой даў дазвол на выкарыстанне твора, Марыя Косіч даслала рукапіс віленскаму цензару. Згодна з цыркулярам галоўнага кіраўніцтва матэрыялы былі дасланы ў Пецярбург. 3 снежня 1902 года алоўкам зроблены надпіс "Не дазваляць." Нягледзячы на цэнзурныя забароны, беларускія газеты ("Наша Ніва", "Мінскі кур'ер" і інш.) пісалі пра Льва Талстога, змяшчалі яго пераклады. Вялікім

артыкулам адзначалася ў "Нашай Ніве" 80-годдзе расійскага пісьменніка. У чарнавым рукапісе спачувальнай тэлеграмы (1910), адрасаванай нашаніўцамі Соф'і Андрэеўне Талстой, чытаем: "...плывуць думкі праўды і справядлівасці. Над труной вялікага прарока мысліцеля блішчць арэол новага жыцця. І мы там нашы вочы і думкі кіруем. Усе супольна жалю

данні" (1928), "Ад чаго зло на свеце і другія апавяданні" (1929), "Л. Талстой для дзяцей" (1928) і інш. Беларускае дзяржаўнае выдавецтва ў Мінску апублікавала "Палікушку. "Пасля балю" (1937), "Севастопальскія апавяданні" (1937), "Хаджы-Мурат" (1931), "Васкресненне" (1937) і інш. Пераклады "Ці шмат чалавеку трэба зямлі і другія апавяданні" і "Ад чаго зло

Выкарыстанне вопыту Льва Талстога беларускімі пісьменнікамі ў сучаснай літаратуры назіралася пры распрацоўцы тэмы Вялікай Айчыннай вайны. Прычым, кожны з пісьменнікаў заўважыў і ўспрыняў у яго творах "сваё". Пэўны ўплыў аказалі творы Льва Талстога на К. Чорнага, М. Лынькова, І. Шамякіна, І. Пташнікава, І. Чыгрынава, В. Адамчыка, А. Кулакоўскага, Б. Сачанку і інш.

злучаны..." (з калекцыі дакументаў аддзела рукапісаў беларускага музея імя Івана Луцкевіча, дэманструецца на выставе). Верш Якуба Коласа "Пам'яці Л. М. Талстога" быў перасланы пісьменнікам з Мінскага астрога і надрукаваны 3 снежня 1910 года. Перакладаліся ў гэты час найперш "народныя апавяданні" і казкі-прытчы Талстога. Сярод іх "Два браты і золата", "Воўк і сабака", "Два таварышы" і інш. (матэрыялы з фондаў Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры).

У 1920-я г. творы расійскага пісьменніка паўплывалі на станаўленне нацыянальнай прозы. У гэты час было створана і шмат беларускіх перакладаў. У віленскіх выдавецтвах У. Змяяроўскага і Б. Клецкіна выйшлі кнігі "Ці шмат чалавеку трэба зямлі і другія апавя-

кі звон", "Наша думка", "Наш сцяг" і перакладаў з рускай, польскай, англійскай моў.

Выкарыстанне вопыту Льва Талстога беларускімі пісьменнікамі ў сучаснай літаратуры назіралася пры распрацоўцы тэмы Вялікай Айчыннай вайны. Прычым, кожны з пісьменнікаў заўважыў і ўспрыняў у яго творах "сваё". Пэўны ўплыў аказалі творы Льва Талстога на К. Чорнага, М. Лынькова, І. Шамякіна, І. Пташнікава, І. Чыгрынава, В. Адамчыка, А. Кулакоўскага, Б. Сачанку і інш. І. Навуменка адзначаў: "Урокі Талстога ў лепшых творах беларускай прозы аб вайне бачацца ў пільнай увазе пісьменнікаў да народнага жыцця, яго глыбокіх вытокаў, да паводзін, духоўнага свету, маральнага патэнцыялу самых разнастайных удзельнікаў вайны". Васіль Бькаў вылучаў "бескампрамісны рэалізм" і "глыбінную сілу гуманізму" Талстога: "Вялізны талент і творчая мужнасць мастака далі яму права напісаць несмяротныя радкі, якія з'яўляюцца нязмен-

ролю, яго ўздзеянне пісьменнік адчуваў на працягу ўсяго свайго жыцця: "Льва Мікалаевіча нейкі час успрымаў без агаворак — з непраціўленнем і вегетарыянствам. З гадамі юнацкая закаханасць саступіла месца сталаму захапленню сілай, праўдзівасцю, чалавечнасцю геніяльнага мастака, здзіўляючай нястомнасцю, добрасумленнасцю вялікага настаўніка ў пажыццёвай творчай вучобе". Ён успамінаў сваё невыказнае хваляванне ў час прыезду ў Ясную Паляну: "Калі я падыходзіў да белых вежаў яснапаланскіх варот, у душы маёй з кожным крокам расла тая горкая радасць, якую пранеслі сюды многія тысячы, той неспакой захаплення і тая трывога, што нават Чэхава прымусілі павярнуць свае коні ад гэтых варот". Беларускі пісьменнік на ведаў дом-музей, славыты "пакой пад сцяпленнем", стары парк, у якім захаваліся пасаджаныя Львом Талстым бярозы. У брылёўскай асабістай бібліятэцы стаяў на паліцы збор твораў расійскага класіка, а ў кабінце на сцяне вісеў партрэт Талстога, намаляваны братам Міхасём.

Талстой сапраўды шмат даў сусветнай культуры, у тым ліку і беларускай. Адметным фактам з'яўляецца і наяўнасць зваротнай сувязі. У 1886 годзе на аснове беларускай легенды, што была вядома па зборніку І. Барычэўскага "Народныя славянскія расказы" (1844), Леў Талстой напісаў апавяданне "Как чертёнок краюшку выкупал". Акрамя таго, захавалася эпістальная спадчына — некалькі дзесяткаў лістоў расійскага пісьменніка да беларускіх карэспандэнтаў, перапіска і асабістыя кантакты з некаторымі дзеячамі культуры — прафесарам Мар'янам Здзяхоўскім з Ракава, літаратуразнаўцам і этнографам М. Доўнар-Запольскім і іншымі.

Даследванне унікальных матэрыялаў талставіяны дазваляе разнастаіць і паглыбіць наша ўяўленне пра сацыяльныя і гісторыка-літаратурныя сувязі паміж расійскай і беларускай культурамі. Супольныя выставачныя праекты будзе доўжыцца ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры да пачатку чэрвеня.

У станаўленні Янкі Брыля асоба Льва Талстога адыграла надзвычайную сур'езную

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе газета
ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь

ГА "Саюз пісьменнікаў
Беларусі"

РВУ "Літаратура
і Мастацтва"

ГАЛОЎНЫ РЭДАКТАР
Анатоль КАЗЛОЎ

Рэдакцыйная калегія:

Анатоль Акушэвіч
Лілія Ананіч
Алесь Бадак
Дзяніс Барскоў
Святлана Берасцеў
Віктар Гардзеі
Уладзімір Гніламёдаў
Вольга Дадзіёмава
Уладзімір Дуктаў
Анатоль Жук
Вольга Казлова
Анатоль Казлоў
Алесь Карлюкевіч
Анатоль Крэйдзіч
Віктар Кураш
Алесь Марціновіч
Мікола Станкевіч
Юрый Цвяткоў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:

220034, Мінск,
вул. Захарова, 19

Тэлефоны:

галоўны рэдактар,
намеснік — 284-66-73

Аддзелы:

публіцыстыкі — 284-66-71
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-95-62
крытыкі

і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы і паэзіі — 284-44-04
мастацтва — 284-82-04
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

E-mail: lim_new@mail.ru

Адрас у Інтэрнеце:
www.lim.by

Пры перадруку просьба
спасылацца на "ЛіМ".

Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцэнзуе.

Аўтары допісаў у рэдакцыю
паведамляюць сваё

прозвішча, поўнаснае імя і

імя па бацьку, пашпартныя

звесткі, асноўнае месца

працы, зваротны адрас.

Пазіцыя рэдакцыі

можа не супадаць

з меркаваннямі

і думкамі аўтараў

публікацыі.

Набор і вёрстка

камп'ютэрнага цэнтра

РВУ "Літаратура і Мастацтва".

Выходзіць раз на тыдзень

на пятніцах.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая

ўстанова

"Літаратура і Мастацтва".

Друкарня Рэспубліканскага

унітарнага прадпрыемства

"Выдавецтва

"Беларускі Дом друку"

г. Мінск,
пр. Незалежнасці, 79.

Індэкс 63856
Наклад 3351
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісаны ў друк
27.05.2009 у 11.00

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ — 2762

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

ISSN 0024-4686

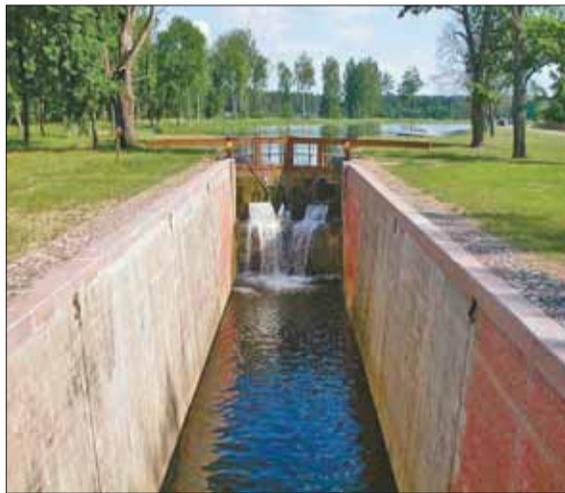
9 770024 468001 09020

Як і заўсёды, шумны і яркі пачатак новага сезона. І ў чарговы раз XII вясенняя турыстычная выстава "Адпачынак-2009" сабрала ў сценах Нацыянальнага выставачнага цэнтра "БелЭКСПА" шмат арганізатараў і аматараў адпачыць. Свае паслугі тут прапаноўвала больш як 200 экспанентаў, а таксама сотні турыстычных кампаній Беларусі. На кірмашы шырока прадстаўляліся экскурсійныя праграмы, транспартныя паслугі, спартыўны інвентар для аматараў актыўнага адпачынку, гасцінічныя паслугі, ну і, зразумела ж, заключаліся працоўныя пагадненні.

Прыгажосць і самабытнасць беларускага краю

"Аўгустоўскі канал: для турызму і турыстаў" — праграма развіцця, распрацаваная Упраўленнем спорту і турызму Гродзенскага аблвыканкама. Універсальнасць маршруту на Аўгустоўскім канале заключаецца ў тым, што падарожжа можна ажыццяўляць як на аўтобусе, так і на аўтамабілі, і на веласіпэдах, і па вадзе, і пешшу. Маршрут "Аўгустоўскі канал" адлюстроўвае ўсю гісторыю будаўніцтва гідратэхнічнага збудавання XIX стагоддзя, знаёміць турыстаў з адметнымі помнікамі культуры, этнаграфіі і экалогіі ў басейне Аўгустоўскага канала. Турыстам дэманструюцца гістарычныя падзеі Першай і Другой сусветных войнаў, якія праходзілі на гэтых тэрыторыях.

Свой спецыялізаваны велікодны тур прадставіў Цэнтр турыстычных паслуг з Пастаў — **"Велікодныя традыцыі Пастаўшчыны"**. Прапанаваны маршрут уключаў у сябе новыя аб'екты, якія, напэўна, будуць дарэчы ў новай экскурсіі. Гэта спецыялізаваны тур, ён прапаноўваецца толькі падчас Велікодных свят. Упершыню ў маршрут уключаны Траецкі касцёл у вёсцы Дунілавічы з унікальным двух'ярусным алтаром, у цэнтры якога цудатворная ікона Божай Маці Ларытанскай і Свята-Успенскай царква ў Манькавічах. У вядомым ужо касцёле Св. Антонія Падуанскага прапаноўваюць наведаць зусім новы, толькі адчынены, адзіны ва ўсёй Беларусі музей, які расказвае пра гісторыю каталіцкай царквы ў Паставах. Ну і ўжо вядомы комплекс "Салаўіны гай",

Свята-Мікалаеўская царква ў Паставах, комплекс "Азяркі", сустрэча з народным клубам "Традыцыя". У падарунак ад Цэнтру турыстычных паслуг — яйка, асвечанае на велікоднай службе ці ў касцёле Св. Антонія Падуанскага, ці ў Свята-Мікалаеўскай праваслаўнай царкве (у залежнасці ад Вялікадня, на які ладзіцца экскурсія).

"Аўгустоўскі канал: для турызму і турыстаў" — праграма развіцця, распрацаваная Упраўленнем спорту і турызму Гродзенскага аблвыканкама. Універсальнасць маршруту на Аўгустоўскім канале заключаецца ў тым, што падарожжа можна ажыццяўляць як на аўтобусе, так і на аўтамабілі, і на веласіпэдах, і па вадзе, і пешшу. Маршрут "Аўгустоўскі канал" адлюстроўвае ўсю гісторыю будаўніцтва гідра-

тэхнічнага збудавання XIX стагоддзя, знаёміць турыстаў з адметнымі помнікамі культуры, этнаграфіі і экалогіі ў басейне Аўгустоўскага канала. Турыстам дэманструюцца гістарычныя падзеі Першай і Другой сусветных войнаў, якія праходзілі на гэтых тэрыторыях. Ужо зацверджаны 3 экскурсійныя маршруты па Аўгустоўскім канале: "Аўгустоўскі канал у эпоху Першай сусветнай вайны", "Аўгустоўскі канал — тэрыторыя трох народаў", "Аўгустоўскі канал на скрыжаванні Еўропы". Экскурсіі праходзяць праз форт каля вёскі Навумавічы, палаца-паркавы комплекс "Свяцк" — адну з найлепшых захаваных сядзіб ў Беларусі, праз доты, пабудаваныя ў 1940 — 1941 гг., і яшчэ шэраг помнікаў прыроды і архітэктуры.

Беларусь гатовая і здольная для прыёму замежных турыстаў. На гэта ў дзяржавы ёсць усе ўмовы і магчымасці зацікавіць як саміх беларусаў, так і сваіх замежных партнёраў у галіне турызму. Застаецца спадзявацца, што госці і ўдзельнікі выставы з Балгарыі, Вялікабрытаніі, Венгрыі, Грэцыі, Італіі, Іспаніі, Інданезіі, Кіпра, Кубы, Латвіі, Літвы, Мальты, Польшчы, Расіі, Славакіі, Туніса, Турцыі, Украіны і Чэхіі ўбачаць і дастойна ацэняць прыгажосць і самабытнасць беларускага краю.

Кацярына СОБАЛЬ,
студэнтка Інстытута
журналістыкі БДУ

На здымках: краявіды Аўгустоўскага канала.
Фота Віктара Кавалёва.